

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**SELF-REPORTOVÉ STUDIE DELIKVENCE
MLÁDEŽE V ANGLII A WALESU,
V NIZOZEMÍ A VE ŠPANĚLSKU**

**Rosemary Barberete
Benjamin Bowling
Josine Junger-Tas
Cristina Rechea-Alberola
John van Kesteren
Andrew Zurawan**

Překlad: Marvel s.r.o.

Tento text nemá charakter oficiálního překladu, neprošel jazykovou korekturou
a je určen pro studijní účely.

Neprodejné

Praha 2010

**Český překlad vychází s laskavým svolením vydavatele publikace European Institute for Crime Prevention and Control při OSN – HEUNI
Helsinky, Finsko**

Přeloženo z anglického originálu: Self-Reported Juvenile Delinquency in England and Wales,
The Netherlands and Spain/ Rosemary Barberet et al. – Helsinky 2004.

ISBN 952-5333-19-1

ISSN 237-4741

Publikační série č. 43

European Institute for Crime Prevention and Control
Affiliated with the United Nations (HEUNI)
P.O.Box 157
FIN-00121 Helsinky
Finsko

Výtisky lze koupit na adrese:

Academic Bookstore
P.O.Box 128
FIN-00101 Helsinky
Finsko

Criminal Justice Press
P.O.Box 249
Monsey, NY 10952
USA

ISBN 978-80-7338-095-3

**© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010
www.kriminologie.cz**

OBSAH

Předmluva	6
Poděkování	6
Shrnutí.....	7
Úvod	8
<i>Mládež pro Evropu</i>	8
1. Původ a vypracování mezinárodní self-reportové studie delikvence.....	10
2. Metodologické problémy komparativních self-reportových studií.....	13
2.1 Cíle self-reportových studií	13
2.2 Metodologie self-reportových studií	13
2.3 Mezinárodní self-reportové studie delikvence (ISRD).....	16
2.4 Závěr.....	22
3. Mladí lidé ve třech evropských zemích.....	24
3.1 Obecné informace o zemích, které jsou předmětem studie	24
3.2 Mladí lidé ve vzorcích studie	26
3.3 Základní hypotézy.....	30
3.4 Delikventní chování ve třech zemích.....	30
3.5 Závěry.....	32
4. Věk, pohlaví a delikventní chování.....	33
4.1 Věk a trestná činnost.....	33
4.2 Pohlaví a trestná činnost.....	36
4.3 Rodina a škola podle věku a pohlaví	40
4.4 Diskuse a závěr.....	46
5. Problémové chování, trestné činy související s mláďím a násilí proti předmětům ...	49
5.1 Problémové chování.....	49
5.2 Trestné činy související s mláďím	52
5.3 Násilí proti předmětům.....	55
5.4 Závěry.....	57

6. Mladí lidé, násilí a výtržnosti.....	58
6.1 Úvod	58
6.2 Zjištění	58
6.3 Koncepční a metodologické problémy.....	60
6.4 Dopouštění se násilných trestných činů podle věku	61
6.5 Vysvětlení násilí.....	62
6.6 Shrnutí a závěry	64
7. Majetkové trestné činy	66
7.1 Úvod	66
7.2 Měření majetkových trestných činů v dotazníku ISRD	66
7.3 Míry frekvence.....	68
7.4 Charakteristiky trestného činu	68
7.5 Pohlaví a majetkové trestné činy	69
7.6 Závěry a doporučení.....	69
8. Drogy a konzumace alkoholu	70
8.1 Úvod	70
8.2 Konzumace a nadměrné užívání alkoholu	71
8.3 Užívání drog	72
8.4 Metodologické problémy.....	76
8.5 Srovnání a rozpor s existujícími důkazy	76
8.6 Vysvětlení užívání drog ve třech posuzovaných zemích.....	77
8.7 Shrnutí, závěry a důsledky pro politiku	78
9. Sociální reakce na antisociální a delikventní chování	79
9.1 Úvod	79
9.2 Výsledky	79
9.3 Diskuse.....	86
9.4 Závěry a doporučení.....	86
10. Závěry a doporučení	88
10.1 Závěry.....	88
10.2 Doporučení	91
Reference.....	94
Příloha 1. Doplnující tabulky	98

Předmluva

První Mezinárodní self-reportovou studii kriminality (International Self-Report Delinquency Study - ISRD) zahájila skupina výzkumníků, kteří se poprvé sešli v roce 1988 na semináři organizovaném profesorem Malcolmem W. Kleinem. Jedním z výsledků tohoto semináře byla Mezinárodní self-reportová studie kriminality, která byla zahájena v roce 1990 a kterou koordinoval Josin Junger-Tas ze Střediska výzkumu a dokumentace (Research and Documentation Center – RDC) nizozemského ministerstva spravedlnosti. První kniha národních zpráv 13 zúčastněných zemí byla zveřejněna v roce 1994 (Josine Junger-Tas, Gert-Jan Terlouw a Malcolm W. Klein (et al.): kriminální chování mezi mládeží na západě. První výsledky Mezinárodní self-reportové studie kriminality. RDC – Ministerstvo spravedlnosti – Kugler Publications – Amsterdam/New York).

Na třetí výroční konferenci Evropské kriminologické společnosti (Helsinky, 27. - 30. srpna 2003) byl seminář pořádaný Josinem Jungerem-Tasem, Martinem Killiasem, Denisem Ribeaudem a Ineke Hein Marshallovou věnován diskusi o druhém kole ISRD. Seminář přilákal vysokou účast. Byl vyjádřen výrazný zájem na rychlém pokroku této záležitosti.

Vzhledem k chystanému druhému kolu ISRD, nastal čas na zveřejnění tohoto souboru studií vycházejících z první ISRD. Týká se tří evropských zemí (Spojeného království, Španělska, Nizozemí). Publikace se zaměřuje na metodologické problémy související s komparační kriminalistikou pojednávané v kontextu prvního ISRD. Domníváme se, že zjištění uváděná v této publikaci budou mít význam pro všechny kolegy, kteří mají v úmyslu se zapojit do nadcházející ISRD-2.

Kauko Aromaa
ředitel

Poděkování

Autoři by rádi poděkovali za pomoc:

Malcolm Klein, University of Southern California

Ricardo Franco, Středisko evropské dokumentace (Center for European Documentation),
Universita Sevilla

Středisko výzkumu a dokumentace (Research and Documentation Center - WODC)
Ministerstva spravedlnosti Nizozemí

Ministerstvo vnitra, Ředitelství vývoje a statistiky, Spojené království

Ministerstvo spravedlnosti Španělska

Lieke Bootsma, Leiden University

Alfonso Gutiérrez, Universita Castilla-La Mancha

Augusto Inés, Universita Sevilla

María José Benítez, Universita Castilla-La Mancha

Raquel Bartolomé, Universita Castilla-La Mancha

Shrnutí

V roce 1990 realizovala skupina především evropských kriminologů rozsáhlou komparativní studii kriminality mladistvých s využitím self-reportové metody. Tato metoda spočívá v průzkumu mladých v obecné populaci a jejich přímém dotazování – v soukromí a nestigmatizujícím způsobem – na jejich případné zapojení do antisociálního a delikventního chování. Pro účely komparativní kriminologie ji lze ve srovnání s dalšími měřeními páchaní trestné činnosti mladistvých považovat za nejvhodnější, a to zejména díky používání obecných definic. Ačkoliv self-reportová metoda se používá od 40. let minulého století a je považována za spolehlivou a platnou ze strany celé kriminologické vědecké obce, až do 90. let minulého století neproběhla žádná rozsáhlá komparativní studie.

Tato zpráva představuje intenzi vnější analýzu určitých dat ze tří vybraných evropských zemí: Anglie a Walesu, Nizozemí a Španělska. Tyto země představují odlišné regiony Evropy a získaly rovněž podporu svých ministerstev spravedlnosti pro financování práce v terénu u relativně velkého národního výběru. Autoři zprávy jsou původními účastníky self-reportové studie včetně jejího iniciátora, Josina Junger-Tase. V období 1997-1999 získala tato zpráva finanční podporu GŘ XXII v rámci Akce E.II programu „Mládež pro Evropu“ a představuje první krok k vytvoření evropského výzkumného programu trestné činnosti a deviantního chování mladých.

Zjištění této analýzy odhalují velmi podobné vzorce a koreláty trestné činnosti mladých ve třech posuzovaných evropských zemích, a to navzdory různým reakcím na stejné případy ze strany zákonných institucí. Teorie sociální kontroly, která je základním kamenem této studie, tvrdí, že sociální vazby mladých na prosociální blízké osoby, závazky, činnost a názory mohou významným způsobem přispět k vysvětlení a prevenci trestné činnosti mladistvých. Podobně pak nastavení struktury příležitostí, které mají mladí k dispozici a které trestnou činností ulehčují, mohou rovněž přispět k omezení delikventního chování a jeho škodlivých následků. Zpráva zdůrazňuje několik překvapivých rozdílů mezi třemi zeměmi, které jsou však pouze potvrzením skutečnosti, že pokud jde o trestní justici nad mládeží, mají evropské země rozsáhlé možnosti se od sebe navzájem učit.

Zpráva je rozdělena do deseti kapitol, z nichž každá se podrobně zabývá jiným aspektem dotazníku, který je přílohou této zprávy. Desátá kapitola předkládá závěry a doporučení pro výzkum a metodiku. Snažili jsme se mluvit jasným a srozumitelným jazykem, abychom podstatu výzkumu zpřístupnili i laikům, aniž bychom obětovali dodržování metodologických pravidel analýzy a současně zachovali ducha tradice dobrého aplikovaného kriminologického výzkumu. Autoři doufají, že tato zpráva položí základy pro vytvoření metodiky vycházejících z výzkumů na celoevropské úrovni s cílem prevence a zásahu v oblasti trestné činnosti mládeže.

Úvod

Mládež pro Evropu **Akce E.II Výzkumný projekt**

Rosemary Barbaret

V roce 1997 byl tento projekt financován Evropskou komisí (následně pak GŘ XXII: Vzdělávání, výchova a mládež) v rámci třetího roku třetí fáze (1995-1999) programu „Mládež pro Evropu“. Financování bylo poskytnuto v rámci Akce E.II („Výzkum týkající s mládeže“), jedné z pěti základních akcí programu, a tato finanční podpora pokračovala i v následujícím roce.

Akce E.II programu „má za cíl podporu spolupráce mezi členskými státy při poskytování informací o získávání znalostí ohledně situace mladých lidí v Evropské Unii. Snaží se o získání jasnějšího celkového obrazu potřeb mladých Evropanů a podmínek, ve kterých žijí, za účelem položení základu rozvoje metod spolupráce zaměřených na mladé“ (úřední věstník Evropského společenství č. C192/23).

Výzva Akce E.II k překládání návrhů také zdůrazňovala, že projekty by měly analyzovat výsledky získané z aktuálních informací, odrážet konzistentní vědecký přístup s příslušnými metodami, být multidisciplinární a přihlížet k výsledkům existujících studií.

Ačkoliv financování této studie pocházelo od generálního ředitelství, které se příliš nezabývá trestní politikou, ale zaměřuje se spíše na koncepce pro mládež, tuto výzkumnou studii lze dát do souvislosti i s vytvářením „třetího pilíře“ Evropské unie – dovedností v oblasti spravedlnosti a vnitra – jakož i společného politického a ekonomického systému (Římské smlouvy, první pilíř) a společné zahraniční a bezpečnostní politiky (druhý pilíř). Problematika zločinu, nepokojů, delikvence a užívání drog je pro vytvoření tohoto třetího pilíře klíčová a v reakci na to jsou také vytvářeny evropské strategické koncepce. K problémům, které jsou v centru zájmu všech zemí Evropy, patří organizovaný zločin, „fotbaloví výtržníci“, neonacističtí skinheadi, ilegální imigrace, pašování drog a drogová turistika.

Sledovat můžeme dvě jasné tendence: na straně jedné dochází k panevropskému rozvoji mimořádných zákonných pravomocí, vysoké míře spolupráce policie a využívání hloubkových policejních technik, zejména s ohledem na pašování drog a sítě vážného zločinu. Na straně druhé existují koncepce (zejména na místní úrovni) určené k upřednostnění sociálního zapojení a minimalizace škod před trestem samotným. A samozřejmě, Evropa není ostrov. Otázky zločinu a drog jsou rovněž předmětem evropské zahraniční a hospodářské politiky. Tajný obchod s drogami, alkoholem a tabákem představuje významný podíl na evropské ekonomice. Nestabilita a nejistota – včetně zločinu a nepokojů – mohou mít negativní dopad na turistiku a další oblasti ekonomiky. Ekonomické ztráty z majetkové trestné činnosti a ze zranění způsobených násilím, společně s náklady na věznění a trestní justici, představují pro evropskou peněženku nemalé výdaje.

Kriminalita mládeže byla v různé době spouštěcím mechanismem „morální paniky“ v některých (ne-li všech) evropských zemích (Cohem, 1972; Pearson, 1983). Ačkoliv trestná činnost dospělých je často mnohem závažnější a způsobuje větší škody než trestná činnost mezi mládeží, druhá skupina je často považována za rozsáhlejší a problematičtější. Navíc

existuje názor, že neschopnost efektivního zásahu ve chvíli, kdy jsou pachatelé v mladém věku, zvyšuje pravděpodobnost přetrvání delikventního chování do dospělosti.

Autoři jsou kriminologové (se specializací v oblasti sociologie, psychologie a metodologie) ze tří evropských zemí, kteří v rámci rozsáhlejší sítě spolupracovali na mezinárodním výzkumném projektu v roce 1992 (viz Kapitola 1). Výsledkem tohoto výzkumného projektu byl soubor zpráv z jednotlivých zemí (Junger-Tas a kol., 1994). Autoři této zprávy si přáli intenzivněji spolupracovat na komparativní analýze dat ze tří uvedených zemí. Navíc byli v rámci původního výzkumného projektu zástupci zemí s národními výběry vzorků a navíc lze tyto země považovat za poměrně reprezentativní zástupce rozdílných regionů Evropy.

Metodou tohoto výzkumu je zejména sekundární analýza: opětovné zpracování stávajících dat. Teoreticky je možné to provést rychle a elektronicky. Během úvodních jednání však bylo zjištěno, že budou nutné rozsáhlejší diskuse ohledně teorie, komparativní analýzy dat, dotazníku a rozdílů kódování, jakož i rozdílů mezi mladými lidmi v těchto třech zemích. V jedné z fází jsme zorganizovali i diskuse skupin mladých, abychom zjistili, co si mladí myslí, že vědí o sobě navzájem v Evropě. K našemu velkému překvapení jsme zjistili, že mezi mladými lidmi v Evropě existují slabší kontakty, než jsme si mysleli, a že při dotazování mladých lidí na popis mládeže (zejména pak deviantní mládeže) v jiných evropských zemích převládají národní stereotypy. Setkání výzkumníků během dvou let (v Londýně, Almagru, Seville, Haagu a Santiagu de Compostela) navzdory své krátkosti a intenzitě práce nabídly další příležitost ke sledování kulturních rozdílů.

Když byla tato zpráva poprvé předložena Generálnímu ředitelství XXII (Vzdělávání, výchova a mládež), nyní Generální ředitelství pro vzdělávání a kulturu, Evropská komise se o koncepci prevence delikvence mladistvých a zásahu proti ní příliš nezajímala. Ani po zapojení do konzultací, které vedly k vydání *Bílé knihy Evropské komise: Nový impuls pro evropskou mládež* z roku 2001, se zájem o tuto oblast v Evropské komisi nezvýšil a Bílá kniha odkazuje na trestnou činnost mládeže jen nepřímo a eufemisticky. Generální ředitelství pro spravedlnost a vnějškové vztahy, které neexistovalo v době, kdy byl tento výzkum financován a prováděn, nyní představuje další potenciální orgán, v jehož rámci by bylo možné provádět další výzkum v této oblasti. V tomto ohledu je nám ctí, že můžeme tuto zprávu předložit snad jako první, kterou bude komise posuzovat, a jsme vděční, že nám byla nabídnuta příležitost k jejímu vypracování.

1. Původ a vypracování mezinárodní self-reportové studie delikvence

Autor: Josine Junger-Tas

Kriminologové se dlouhodobě zajímají o srovnání mezi zeměmi a tento zájem je podporován rozvíjejícími se mezinárodními styky mezi vědci. Ve skutečnosti od nepaměti existuje zájem o zjištění povahy zločinu a souvisejícího chování v jiných zemích, jako například srovnání zemí s ohledem na majetkovou kriminalitu, násilné trestné činy či zneužití návykových látek. Navíc výzkumníci chtějí vědět, jak můžeme vysvětlit rozdíly zjištěné mezi jednotlivými zeměmi. Většina teorií, které se pokoušejí o vysvětlení deviantního a delikventního chování, je amerického původu. V tomto ohledu je důležité v komparativní perspektivě posoudit otázku, zda mají tyto teorie význam pro další země, jakož i pro poměrně složité kultury jak v Evropě, tak mimo ni. To všechno jsou legitimní oblasti vědeckého zájmu.

Za posledních padesát let se rozvíjely kontakty nejen mezi vědci, ale i mezi politiky. Zejména v Evropě, kde byl tlak na hledání kontaktů mezi členskými zeměmi v kontextu postupujícího evropského sjednocování stále větší, došlo k rozvoji spolupráce na úrovni politiků, jakož i sladěných akcí a společných politických opatření. V tomto ohledu je dobré si připomenout, že trestná činnost mladistvých se na žebříčku politických problémů všech západních a evropských zemí pohybuje poměrně vysoko. To samozřejmě souvisí se skutečností, že většiny trestných činů, jako jsou krádeže, vloupání, vandalismus a násilí, se dopouštějí mladí lidé. Lepší náhled na rozsah, povahu a vysvětlení takového chování napříč zeměmi může mít významné dopady na vývoj vhodných národních politik boje s kriminalitou, jakož i na zlepšení evropské spolupráce.

Rostoucí uznání potřeby národní a mezinárodní politiky boje s kriminalitou založené na pevných základech vedla po druhé světové válce k vytvoření Komise pro prevenci kriminality a trestní soudnictví OSN a k snaze Rady Evropy spojit vědce a politiky za účelem šíření informací, hodnocení koncepcí boje s kriminalitou a jejich zlepšování.

Jedním z problémů mezinárodního srovnání na poli kriminologie je však absence společných spolehlivých a platných nástrojů pro měření kriminálního chování. Organizace spojených národů byla s tímto problémem konfrontována jako první a bylo vynaloženo značné úsilí na pokusy o srovnávání zemí na základě statistik policie a systému trestní justice (Vetere a Newman, 1977, Pease a Hukkula, 1990, Kangaspunta, 1995). Národy se bohužel výrazně liší v tom, jak jsou uspořádány jejich policejní orgány a systém justice, mají vlastní definice konkrétních kriminálních jednání a liší se i způsob sběru, zpracování a registrace dat.

Kvůli nedostatečné jednotě definic právních kategorií, nedostatku společných měřicích nástrojů a chybějící společné metodologii provádění těchto průzkumů je srovnání zločinů mezi zeměmi skutečně velmi obtížné.

Jednou z prvních snah o zlepšení situace bylo vytvoření Mezinárodní studie obětí zločinů, která byla uskutečněna poprvé v roce 1989 ve 14 rozvinutých průmyslových zemích (van Dijk, Mayhew a Killias, 1990, van Dijk a Mayhew, 1992). Od té doby byly ICVS (International Crime Victimization Survey – Mezinárodní studie obětí zločinu) prováděny ještě dvakrát a pokaždé zahrnovaly větší počet zemí ve střední i východní Evropě, jakož i rozvojových zemí. Další iniciativou byla Mezinárodní self-reportová studie delikvence. Její

původ lze najít na Seminári pokročilého výzkumu NATO ohledně metodologie self-reportové studie, kterou organizoval prof. Malcolm W. Klein z univerzity v Jižní Kalifornii a Středisko pro dokumentaci a výzkum nizozemského ministerstva spravedlnosti. Seminář shromáždil na 30 odborníků v oboru, kteří diskutovali o problémech metodologie self-reportové studie a posuzovali možnosti provádění komparačního výzkumu (Klein, 1989). Někteří z nich se domnívali, že by bylo možné realizovat komparativní studii zahrnující země, které dosáhly určité úrovně metodologické sofistikace a zkušeností s výzkumem, jiní byli toho názoru, že s ohledem na příliš mnoho metodologických problémů a zrádných míst takového podniku je na takovou studii ještě příliš brzy. Nakonec ti, kdo byli pro komparativní výzkum, při vyhráli tvrzením, že realizací takové studie v sociální realitě může dojít ke zlepšení metodologie self-report a také k pokroku vědeckých znalostí.

ISRD (International Self-report Delinquency Study - Mezinárodní self-reportová studie delikvence) byla zahájena v roce 1990 sepsáním společného základního self-report dotazníku. Středisko výzkumu a dokumentace nizozemského ministerstva spravedlnosti převzalo iniciativu za studii, organizovalo jednání a koordinovalo práci. S ohledem na skutečnost, že mělo jít o první mezinárodní komparativní self-reportovou studii, bylo rozhodnuto omezit studii na západní země. Na účasti se dohodlo dvanáct zemí: Nizozemí, Portugalsko, Španělsko, Anglie a Wales, Švýcarsko, Belgie, Finsko, Německo, Severní Irsko, Řecko, Itálie, Nebraska (USA) a Nový Zéland.

Ačkoliv jak průzkum obětí, tak i self-reportové studie mají své silné a slabé stránky, mají self-reportové studie určitou výhodu před studii obětí, které mají mimořádný význam pro politiky, kteří se zajímají o vytváření koncepcí pro mladé. Za prvé, na rozdíl od studií obětí umožňují self-reportové studie sběr dat ohledně alkoholu, drog a dalších trestných činů, u kterých oběť nelze identifikovat. V případě opakování těchto studií (například v Nizozemí jsou opakovány každé dva roky) budou moci politici posoudit trendy chování mladých a zneužívání látek. Za druhé, self-reportové studie delikvence poskytují informace o prevalenci a frekvenci trestných činů spáchaných pachateli, které výzkumy obětí poskytnout nemohou. Za třetí, self-reportová data zahrnují informace o jednotlivých pachatelích, což znamená, že specifické vzorce delikventního chování lze dát do souvislosti s vlastnostmi a typy pachatelů.

Studie ISRD si kladla dva hlavní cíle:

- (1) Dosáhnout srovnatelnosti prevalence a frekvence různých typů delikventního chování v zúčastněných zemích.
- (2) Přispět k vysvětlení delikventního jednání a zejména pak vysvětlit rozdíly takového chování mezi jednotlivými zeměmi. Například jednou z věcí, kterou jsme chtěli posoudit, byla otázka, zda některá obecně přijímaná tvrzení teorie sociální kontroly (Hirschi, 1969) lze uplatnit v zemích mimo Spojené státy americké.

Ukázalo se, že vývoj a realizace takové studie je skutečnou výzvou. Vystaly značné problémy, jako například dohoda na společném dotazníku, abychom se vyhnuli tomu, že jeden účastník bude ostatním vnučovat své vlastní nápady, stanovení metody výběru vzorku a sběru dat a konečně nalezení podpory a financování v jednotlivých zemích. Od počátku byly naše ambice skromné a uvědomovali jsme si, že pro všechny problémy a dilemata nenajdeme ideální řešení. Rozdíl mezi ideálním návrhem výzkumu a kompromisem, kterého bylo třeba dosáhnout, přinutil některé výzkumníky přijmout ne právě ideální řešení, jako byl náhodný výběr ve městě místo celonárodního náhodného výběru. Avšak navzdory těmto obtížím se ukázalo, že studie je fascinujícím podnikem, který přinesl velké množství zajímavých a významných výzkumných výsledků, které vedly k první publikaci zahrnující národní zprávy zúčastněných zemí (Junger-Tas a kol., 1994).

Jedním z nejzajímavějších zjištění byla podobnost zapojení do trestné činnosti v zúčastněných zemích navzdory rozdílům v použité metodologii. V pěti zemích s celostátním náhodným výběrem bylo dosaženo téměř stejných měř prevalence delikvence (Anglie a Wales, Nizozemí, Portugalsko, Španělsko a Švýcarsko), stejně jako u sedmi zemí s městským výběrem. Mezinárodní rozdíly byly samozřejmě výraznější při zaměření na konkrétní trestné činy, ale rozsah odchylky nebyl extrémní (například míra prevalence za poslední rok se u trestného činu „nošení zbraně“ pohybovala od 3,5% v Itálii do 18% v Nebrasce (USA)). Ve všech zemích uvedli chlapi dvakrát až čtyřikrát více násilných trestných činů než dívky a 1,5 až 2krát více majetkových trestných činů. Rozdíl mezi delikvencí chlapců a dívek byl největší s ohledem na násilí proti osobám. Mezi pohlavími pak byl minimální nebo žádný rozdíl, pokud šlo o jízdu načerno, drobné krádeže v obchodech a problémové chování. Navíc vrchol věku pro páchaní trestné činnosti byl také podobný: 14 až 15 u vandalismu, 16 až 17 u majetkové trestné činnosti a 18 až 20 u násilí proti osobám (Junger-Tas a kol., 1994). Dalším zjištěním bylo, že nižší úroveň vzdělání respondentů souvisela s údajem o častějším násilném chování. Na druhou stranu se zdá, že užívání drog souvisí s brzkým ukončením školní docházky a s nezaměstnaností.

Významným závěrem studie s ohledem na předběžné výsledky vyplývající z národních zpráv bylo to, že podobnost míry prevalence je nezávislá na povaze výběru vzorku, což byl výsledek, který jsme nečekali. Naznačuje to, že metoda self-reportu je velmi spolehlivá, a to navzdory rozdílům v metodě výběru vzorku i samotné administraci dotazníku. Další závěr byl, že celková prevalence za celý život byla poměrně vysoká, což může znamenat, že spáchání několika deviantních či delikventních činů během dospívání je součástí tohoto procesu u mladých lidí v západních zemích. Míry prevalence za poslední rok však byly výrazně nižší, což naopak naznačuje, že v průměru polovina až dvě třetiny mladých lidí ve věku od 14 do 21 let se během jediného roku dopustí příležitostných trestných činů nepříliš závažné povahy.

Tato zpráva představuje hloubkové srovnání tří zúčastněných zemí: Anglie a Walesu, Španělska a Nizozemí. K tomuto srovnání jsme museli sloučit tři databáze. To se ukázalo s ohledem na velké množství rozdílů kódování jako dlouhý a náročný proces. Byli jsme totiž nuceni kontrolovat všechny proměnné.

Tato zpráva začíná pojednáním o definici delikvence v kontextu metodologie self-reportové studie. To je důležité z několika důvodů. Nejenom že mezi třemi zeměmi existují rozdíly trestních zákonů, ale ne vždy je jasné, co bychom měli chápat pod pojmem delikvence mladistvých. Například mělo by do definice patřit „problémové“ chování, jako je záškoláctví, konzumace alkoholu nebo útěky z domova?

Kapitola 3 nabízí několik obecných informací o třech zemích, jakož i podrobnější informace o mladých lidech, kteří jsou předmětem studie. Kapitola 4 začíná posuzováním vztahu některých základních socio-demografických proměnných, jako je věk a pohlaví, a delikventního jednání a následně analyzuje dopad vztahu k rodině a škole na delikvenci. Další čtyři kapitoly věnují zvláštní pozornost konkrétní kategorii trestných činů: problémovému chování, trestným činům souvisejícím s mládím, násilí proti předmětům, násilí a trestným činům proti veřejnému pořádku, majetkové trestné činnosti a užívání a prodeji drog. Poté následuje kapitola o sociální reakci na deviantní chování v příslušných zemích. V závěrečné kapitole nastiňujeme několik závěrů, které nás vedou k návrhům určitých doporučení pro evropskou politiku mládeže a prevence kriminality.

2. Metodologické problémy komparativních self-reportových studií

Self-reportové studie jsou užitečným doplňkem dalších zdrojů informací o zločinech tím, že překonávají určité problémy jiných studií. Bez ohledu na tuto skutečnost mají svá omezení. V této kapitole obecně pojednáme o metodologii self-reportových studií, o jejich výhodách i omezeních. Dále v této kapitole pojednáme o charakteristikách ISRD a této studie.

2.1 Cíle self-reportových studií

Až do doby před třiceti lety vycházely empirické výzkumy trestných činů zejména z oficiálních „policejních statistik“. Tyto údaje vypracovávala policie na základě vlastního pozorování a hlášení od obětí. Ačkoliv taková data mají sloužit pro využití v rámci systému trestní justice a nikoliv pro výzkumné účely, byla často využívána i k výzkumu. Hlavní nevýhodou policejních statistik však je, že jsou jejich údaje neúplné. Mnoho obětí trestné činy policii nenahlásí a informace o trestných činech „bez obětí“ mnohem více odrážejí snahu policie o jejich vypátrání, než aby poskytovaly obraz o rozsahu trestné činnosti. Velké procento trestných činů není vyřešeno, takže o pachatelích neexistují dostatečné informace. Informace, které jsou k dispozici, mají sloužit pro potřeby systému trestní justice; pro účely výzkumu potřebujeme úplnější data a informace potřebné pro testování teorií vysvětlujících trestnou činnost.

2.2 Metodologie self-reportových studií

Pro překonání těchto problémů vyvinuli výzkumníci jiné prostředky sběru dat. Mnohé z těchto iniciativ vycházejí z výzkumných metod. Dvě z těchto alternativ jsou průzkumy mezi oběťmi a self-reportové studie delikvence. Náhodnému vzorku populace jsou položeny dotazy na zkušenosti s trestnou činností v pozici oběti či pachatele a témata se točí kolem těchto zkušeností. Cílem takových průzkumů je zjistit co nejpřesnější údaje o trestné činnosti, zejména pak o trestných činech, které obvykle nejsou hlášeny na policii a/nebo je policie téměř v žádném případě nevyřeší. V případě zahrnutí otázek o pozadí a okolnostech lze taková data využít pro testování teorií vysvětlujících zločin.

2.2.1 Volba výzkumných vzorků, náhodné studie a fixních studií

Jedním z nejdůležitějších rozhodnutí je výběr populace, na kterou se zaměříme. Celostátní náhodný výběr poskytne informace o široké veřejnosti a může nabídnout pouze informace o obecných vzorcích delikventního chování. Pokud není výběr dostatečně velký, neposkytne přesné informace o specifických skupinách v rámci populace, jako jsou menšiny, děti z rodin s jedním rodičem atd. Pokud hledáme takové informace, je třeba také omezit populaci. Populace se nemusí skládat z jednotlivců, trestných činů se mohou dopouštět i společnosti a další instituce. Ve studiích týkajících se jednotlivců byly tradičně využívány výběry mladých lidí. Mladí lidé jsou vůči tazatelům méně podezřívaví, a proto je pravděpodobnější, že nabídnou platná data, než je tomu u starších lidí.

Součástí volby je také rozhodnutí, zda bude studie *náhodná*, nebo *fixní*. Pod pojmem náhodná studie máme na mysli to, že výsledky průzkumu ve výběru lze zobecnit na celou populaci. To není vždy žádoucí. Například pokud střední škola trpí vysokou mírou násilí mezi žáky, mohou se rozhodnout položit otázky všem žákům ohledně jejich účasti, ať již v pozici oběti či útočníka, aby o problému získali lepší představu. Úkolem výsledků takové studie není

zobecnění na celou populaci studentů středních škol, ale uplatnit je pouze pro příslušnou školu. Proto se taková studie nazývá fixní.

2.2.2 Dotazník self-reportové studie

Dotazníky self-reportové studie, stejně jako ostatní dotazníky, se skládají z několika částí. Vždy zahrnují demografické položky, jako je věk, pohlaví, složení rodiny, zaměstnání, vzdělání a socio-ekonomický status/příjem.

2.2.2.1 Výběr trestných činů

Dotazníky obsahují otázky na *delikventní a deviantní chování*. Zahrnuté trestné činy závisí na cílech studie. Pokud má studie poskytnout informace o celkové zločinnosti, bude třeba zahrnout všechny možné zločiny. To se ukáže jako marná snaha. Některé zločiny, jako například vražda, jsou velmi vzácné, takže není pravděpodobné, že získáme kladnou odpověď na takovou otázku, zejména ne od lidí, kteří se takového činu ve skutečnosti dopustili (pokud se ve studii taková osoba objeví). O spolehlivosti self-reportových studií pojednáme níže v této kapitole. Rovněž není užitečné se studentů základních škol ptát na daňové úniky nebo manažera společnosti, zda v loňském roce něco ukradla ve škole.

2.2.2.2 Problémové chování

Tyto položky nemusí být nezbytně omezeny na chování, které je definováno jako trestný čin zákonem. Například mezi dětmi ve škole dochází často k šikaně, která sice není trestným činem, ale jednoznačně se jedná o antisociální chování. Zahrnutí takového chování do studie může být cenné, zejména pokud neočekáváme žádné „skutečné“ zločiny. Trestné činy je třeba definovat jednoduše. Používání právních definic u respondentů způsobí, že nebudou odpovídat. V důsledku toho nebudou trestné činy vždy přesně odpovídat právním definicím.

2.2.2.3 Doplnující položky

Po otázkách týkajících se trestné činnosti následují položky ohledně specifických podrobností, jako např. kdy, kde, jak často, s kým, jaká škoda byla způsobena, zda to policie někdy zjistila atd. Vlastností takovýchto položek je, že jsou často podmíněčné, a proto se týkají pouze části respondentů. Je třeba se vyhnout příliš podrobným otázkám, protože pro ty bude existovat velmi málo respondentů a budou mít tedy velmi nízkou deduktivní hodnotu.

2.2.2.4 Informace o prostředí

Třetím typem otázek v self-reportových studiích jsou otázky na proměnné prostředí, které mohou trestný čin vysvětlit. Pro spáchání trestného činu existuje množství ad hoc a obecných podnětů. Seznam takových položek může být nekonečný, pokud takový přístup zvolíme. Obecně budeme potřebovat teoretický rámec. K teoriím využívaným v self-reportových studiích trestných činů patří teorie deprivace lidí žijících v marginalizovaných oblastech (Cloward a Ohlin, 1961), teorie o integraci (jejím nedostatku) etnických menšin (Sellin, 1938), teorie příležitosti (Felson, 1998; Clarke, 1992) a racionální volba v případě majetkové trestné činnosti. Základní dotazník ISRD takové položky nezahrnoval. Ve většině evropských dotazníků však byly obsaženy otázky vycházející z teorie sociální kontroly (Hirschi, 1996). Seznam není vyčerpávající, avšak volba teoretického rámce je důležitá a rozhoduje o kvalitě studie a hodnotě výsledků.

2.2.3 Sběr dat: výběr a aplikace

Existují různé způsoby výběru respondentů, aby byla zajištěna reprezentativnost výsledků pro celou populaci. Nejjednodušší je *úplný náhodný výběr*. Ten je možný pouze v případě, jsou-li známy veškeré relevantní charakteristiky cílové populace, přičemž tato podmínka není často splněna. Krátce se zmíníme o některých dalších nejčastěji používaných strategiích výběru vzorku. Ve *vícefázovém výběru* existuje několik fází výběru vzorku: například nejdříve náhodný výběr domácností a v rámci domácností pak náhodný výběr jejích členů. Členové velkých domácností mají menší šanci, že budou vybráni, než lidé žijící v menších domácnostech. *Stratifikovaný výběr* znamená, že populace je nejdříve rozdělena do několika vyčerpávajících a vzájemně se vylučujících skupin; následně je v rámci jednotlivých kategorií proveden výběr. Tato metoda se často využívá u *skupinových výběrů*. Ty se velmi podobají stratifikovanému výběru, nicméně v tomto případě nejsou kategorie vyčerpávající, například porovnání mladých lidí (ve věku od 15 do 25 let) s lidmi ve středním věku (ve věku od 45 do 60 let) a s vynecháním všech ostatních věkových skupin. Možné jsou i kombinace těchto různých způsobů výběru.

2.2.4 Reliabilita a validita metodologie self-reportové studie

Jak bylo uvedeno výše, self-reportová metoda je platným nástrojem pro zkoumání trestných činů, kterých se často dopouští cílová populace. Reliabilita je jiná otázka. O tomto tématu je komplexně pojednáno v práci Junger-Tas a Marshall (1999). Obecný závěr je, že je-li studie správně navržena, je metoda dostatečně spolehlivá, není však dokonalá. Níže pojednáme o některých hlavních problémech týkajících se spolehlivosti.

2.2.5 Neposkytnutí odpovědi

Jedním ze základních problémů je neposkytnutí odpovědi. Ne každá osoba, která je vybrána, bude s účastí souhlasit. Pokud důvod pro neposkytnutí odpovědi nesouvisí s kriminálním chováním, neexistuje žádný důvod pro podezření, že i nízká míra návratnosti způsobí nespolehlivé výsledky. Pokud však důvody pro neposkytnutí odpovědi souvisejí s kriminálním chováním, ani vysoká míra návratnosti nemusí zajistit spolehlivé výsledky. Mladí lidé, kteří se pravděpodobně dopouštějí mnoha trestných činů, mají slabší tendenci účastnit se těchto studií.

2.2.6 Paměť

Self-reportové studie jsou vždy retrospektivní, proto je nutné se spoléhat na paměť respondentů. Dobře víme, že s tím, jak čas běží, zapomínáme stále více věcí. V tomto ohledu hrají důležitou roli fenomény jako teleskopický efekt do minulosti a do budoucnosti. Je pravděpodobné, že závažné incidenty nezapomeneme, jsou uchovávány v paměti, jako by se udály nedávno (teleskopický efekt do budoucnosti). Méně závažné incidenty mají vyšší pravděpodobnost, že budou zapomenuty, jako by se staly dávněji v minulosti, než tomu bylo ve skutečnosti. Tyto teleskopické efekty jsou částečně vyvažovány použitím dvoufázových otázek. Ve studii ISRD předcházela otázkám týkajícím se zločinnosti otázka „Dopustil jste se někdy ...“ a následně pak otázka „Dopustil jste se v posledním roce ...“.

2.2.7 Pravdomluvnost

Jak upřímní jsou respondenti, pokud jim položíte otázku týkající se spáchání trestného činu? Je možné, že respondenti přemýšlejí o následcích, které by mohly nastat, pokud by přiznali, že se trestného činu dopustili. Proto je klíčové poskytnutí záruky, že informace nebudou předány dalším osobám, zejména ne policii. To však nepřesvědčí všechny.

2.3 Mezinárodní self-reportové studie delikvence (ISRD)

Self-reportové studie nabízejí mnoho užitečných informací, nicméně v rámci mezinárodních komparačních studií nejsou vždy přímo srovnatelné. Nejvýznamnější jsou rozdíly v právních definicích, určité chování, které je trestným činem v jedné zemi, může být v jiné zemi považováno pouze za přestupek či dokonce ani to ne. Ačkoliv jsou trestné činy definovány jednoduše, tyto rozdíly v self-reportových studiích přesto existují. Výsledky z různých zemí tak nelze jednoduše porovnat. Aby je bylo možné porovnat, vyžaduje se vysoká míra standardizace.

ISRD je pokusem o překonání těchto potíží. V roce 1988 se třicet odborníků na self-reportovou metodologii z patnácti zemí setkala v Nizozemí na Seminárii pokročilého výzkumu NATO (Klein, 1994). V důsledku toho se dvanáct zemí rozhodlo uplatnit v maximální možné míře stejnou metodologii. Zúčastněné země jsou uvedeny v Tabulce 2.1. Tento projekt byl úspěšný v mnoha ohledech, nicméně ne ve všech. O rozsahu, v jakém se země shodly a neshodly, pojednáme později.

2.3.1 Cílová populace a výběr vzorků

Za cílovou populaci byli vybráni mladí lidé ve věku od 14 do 21 let. Pouze Anglie a Wales nabídly úplně náhodný vzorek. V Německu, Portugalsku a Švýcarsku probíhaly průzkumy také celostátně. Ve Španělsku a v Nizozemí byl vzorek vybrán z většího počtu velkých měst.

Průzkumy v dalších zemích byly omezeny na populaci několika málo měst nebo škol. Tabulka 2.1 uvádí velikosti vzorků a krátký popis cílové populace a metody výběru. Tato tabulka ukazuje, že existují určité rozdíly v metodách volby vzorku a populace. Čtenář by však neměl zapomínat, že tato zpráva obsahuje pouze vzorky z Anglie a Walesu, Nizozemí a Španělska.

Tabulka 2.1. Zúčastněné země, velikost vzorku, cílová populace a metoda výběru

Země	Velikost vzorku	Popis vzorku
Belgie	618	Seskupený: dvě fáze výběru (školy, jednotlivci) v Liege (písemná forma) + náhodný výběr mládeže nenavštěvující školu (osobní rozhovor)
Anglie a Wales	1834	Stratifikovaný náhodný celostátní výběr + náhodný seskupený výběr v oblastech s vysokou mírou kriminality
Finsko	1672	Stratifikovaný výběr škol v Helsinkách, dvě skupiny studentů 9. stupně (věk 15-16 let) a 11. stupně (17-18 let). Stratifikace dle socio-ekonomického statusu oblasti a speciální školy ve srovnání s obecnými (písemná forma).
Západní Německo	300	Stratifikovaný náhodný výběr z Mannheimu. Stratifikace dle národnosti, věku a socio-ekonomického statusu oblasti.

Německo (po sjednocení)	1736	Stratifikovaný náhodný výběr (východní-západní Německo) + náhodná skupina výběrů z populace velkých měst v (bývalém) východním Německu
Řecko	311	Výběr z populace Athén ve věku od 14 do 21 let, metoda výběru vzorku není jasná
Itálie	1009	Náhodný výběr ve dvou fázích (školy, jednotlivci) a ve třech skupinách (města Janov, Messina a Siena).
Nizozemí	914+	Stratifikovaný náhodný výběr z deseti největších měst + stratifikovaný seskupený výběr z etnických minorit
Nový Zéland	1037	Respondenti z průběžné dlouhodobé studie (narození mezi 1. dubnem 1972 a 31. březnem 1993) ve věku 18 let v době realizace studie ISRD
Severní Irsko	883	Dvoufázový náhodný výběr (domácnosti, jednotlivci) v Belfastu
Portugalsko	1000	Stratifikovaný (okresy a města) náhodný výběr z pevniny
Španělsko	2100	Vícefázový seskupený výběr výběrů (jednotlivci v sousedství) v sedmi městech (nadměrný podíl menších měst ve výběru)
Švýcarsko	970	Celostátní dvoufázový výběr (města, jednotlivci)
USA	539	Dvoufázový (střední školy, jednotlivci) náhodný výběr v Omaze, Nebrasce

Další podrobnosti naleznete v Junger-Tas a kol., 1994

2.3.2 Přehled dotazníku

Dotazníky používané třemi zeměmi byly v podstatě stejné. Základní otázky byly identické, ačkoliv verze pro Anglii/Wales se v některých případech lišila a některé otázky nebyly položeny vůbec. Níže nabídneme přehled hlavního dotazníku a upozorníme na odlišnosti mezi upravenými verzemi jednotlivých zemí.

Dotazník byl rozdělen do čtyř samostatných částí, z nichž každá měla pro studii odlišný účel.

2.3.2.1 Role tazatele

Kromě vedení rozhovoru s respondentem spočívala úloha tazatele ve sběru doplňujících údajů. Takové otázky byly umístěny na začátku a na konci dotazníku. Otázky na začátku vyplnil tazatel v případě odmítnutí účasti ve studii ze strany respondenta a umožnily nám zjistit důvod takového odmítnutí odpovědi na dotazy ze strany respondenta a posoudit stav bydlení a místo bydliště těchto nezodpovězených případů. Na druhou část odpověděl

dotazovaný na závěr rozhovoru a otázky souvisely s okolnostmi rozhovoru („Byl respondent sám?“ „Jak dlouho rozhovor trval?“ atd.) a rovněž umožnily posoudit bydlení dotazovaného.

2.3.2.2 Socio-demografické otázky

Účelem těchto otázek bylo získat data týkající se pohlaví a věku respondenta, jeho vzdělání, práce a rodiny. Tato část však zahrnuje rovněž otázky týkající se názoru respondenta na školu, práci, rodinu a přátele, na to, jaký vztah má respondent ke svým rolím a přátelům a jak organizuje svůj volný čas. Tyto otázky jsou teoreticky relevantní pro teorii kontroly (Hirschi, 1969).

2.3.2.3 Otázky týkající se trestných činů

Jádrem dotazníku jsou otázky týkající se trestných činů a doplňující dotazy. Delikventní chování je seskupeno do následujících kategorií.

- a) **Problémové chování:** Nejedná se o trestné činy v právním slova smyslu, nicméně v rámci mnoha teorií se považuje za problematické či predelikventní chování. V tomto kontextu je budeme používat jako známky kriminality. Do této kategorie zahrnujeme „záškoláctví“, „útěky“ a „konzumaci alkoholu“.
- b) **Trestné činy související s mláďím:** Ačkoliv se považují za trestné činy menšího významu, je zajímavé ptát se na ně mladých lidí, protože mladí se jich obvykle dopouštějí. Do této kategorie zahrnujeme „Jízdu načerno“ a „řízení bez řidičského oprávnění a/nebo pojištění“. Ačkoliv pro násilné trestné činy existuje jiná kategorie, do této kategorie zahrnujeme i násilné trestné činy proti věcem („graffiti“, „vandalismus“ a „žhárství“), protože se jedná o trestné činy související s mláďím.
- c) **Majetkové trestné činy:** Existuje třináct druhů těchto trestných činů, a to od drobných krádeží, jako jsou „krádeže ve škole“ či „drobné krádeže v obchodech“, až po závažnější krádeže, jako je „krádež auta“ nebo „krádež peněženky/kabelky“.
- d) **Násilí proti lidem:** Tato kategorie zahrnující šest různých druhů trestných činů se týká násilí proti osobám. S ohledem na budoucí trestnou činnost v dospělosti jsou považovány za nejvýznamnější trestné činy.
- e) **Drogy:** Vzhledem k tomu, že mezi třemi zeměmi existují s ohledem na užívání drog právní rozdíly, dělíme je na měkké a tvrdé drogy a rozlišujeme užívání drog a prodej.

2.3.2.4 Prevalence a frekvence

Respondenti musí odpovědět na 30 otázek týkajících se jednání uvedeného výše (a dalších 13 ohledně možných položek vandalismu), konkrétně zda se během svého života některého z nich dopustili. Tyto otázky jsou označovány za „prevalenční otázky“, protože jsou určeny k získání informací o tom, kolik lidí se jednotlivých druhů chování dopustilo. Pokaždé, když respondent uvedl, že se dopustil některého z těchto druhů chování, byla mu položena otázka, zda se takového chování dopustil během posledního roku a jak často. Tyto otázky se používají pro výpočet frekvence jednotlivých druhů chování uvedených výše: tj. kolikrát se ho mladý člověk dopustil během posledního roku. Frekvenci těchto druhů chování v průběhu posledního roku sledujeme ze dvou důvodů: prvním je vyloučení výpadku paměti a druhým je zajištění možnosti kontroly vlivu věku, protože u starších mladých lidí je pravděpodobnost, že se dopustí více trestných činů v důsledku svého věku, vyšší.

2.3.2.5 Doplnující otázky

Po dotazech na prevalenci chování v rámci studie a otázkách týkajících se frekvence jednání, kterého se subjekt skutečně dopustil, přejde tazatel na doplňující otázky k danému jednání. Úkolem těchto doplňujících otázek je osvětlit různé věci. Můžeme zjistit, s kým a kde byl trestný čin spáchán, důsledky spáchání trestného činu, tj. zda byl trestný čin zjištěn, kdo ho zjistil a důsledky takového zjištění. Navíc je v příslušných případech mladým lidem položena i otázka týkající se hodnoty ukradených, zničených, prodaných věcí atd. nebo míry zranění v případě útoku na osobu.

Když se ptáme na odhalení trestného činu, pokoušíme se dovědět o existujících kontrolách chování mladistvých. A dotazy na to, kdo trestný čin zjistil, se můžeme dovědět, kdo provádí kontrolu, tj. zda se jedná o formálního činitele (policie) či neformálního (rodiče, učitelé atd.).

2.3.3 Problémy se srovnáním

V komparativních studiích obvykle věnujeme značnou pozornost datům a z nich se pokoušíme vyvodit závěry. Avšak porovnávání výsledků z různých zemí je složitější než prosté porovnávání údajů. Stačí jen přihlídnout k terénní práci jako zdroji problémů porovnání, se kterými se v komparativní studii setkáme, a zjistíme, že nám uniká podstata. Země mají odlišnou historii, mají odlišné ekonomické, právní, vzdělávací a kulturní tradice a jakákoliv komparativní studie k tomu musí přihlížet. Na některé z těchto problémů se zaměřujeme níže:

2.3.3.1 Různé sociální/právní významy

Chování může mít v jednotlivých zemích odlišné významy a výsledky tyto rozdíly ukazují. To je také důvod, proč musíme tyto rozdíly zohlednit při interpretaci výsledků a při práci s nimi se k těmto rozdílům musíme vracet.

Jedním z těchto rozdílů je socio-ekonomický status (SES). Je velmi složité zařadit subjekty ze tří zemí do jednotných kategorií SES na základě příjmu či zaměstnání rodičů či jakéhokoliv jiného indexu obvykle používaného pro stanovení SES. Způsob, kterým ISRD problém vyřešila, byl výpočet SES indexu na základě hodnocení budovy a ulice, ve kterých dotazovaný žije, provedeného tazatelem a toto řešení jsme uplatnili v naší komparativní studii.

Problémy se srovnáním vznikají i v jiných oblastech: metoda výběru vzorků, velikost vzorků, práce v terénu, dotazník a zpracování dat. Na tyto kategorie se podíváme jednotlivě, abychom vysvětlili, jak jsme je řešili.

2.3.3.2 Výběr vzorků

Obecně platí, že dobré vzorky jsou náhodné. Avšak pouze vzorek pro Anglii/Wales je skutečně reprezentativním celostátním náhodným výběrem. Vzorek ze Španělska a Nizozemí představuje městský výběr. Ve španělském případě bylo 7 vybraných měst rozděleno dle velikosti (zahrnuta byla pouze města s počtem obyvatel převyšujícím 50 000 a vzorek z největšího města byl podprůměrný co do velikosti), náhodný vzorek byl vytvořen na základě bodů sčítání lidu těchto měst. V Nizozemí bylo zahrnuto 15 největších měst (nebyla zahrnuta žádná města pod 50 000 obyvatel a výběry z největších měst byly nadměrné co do rozsahu). Nizozemci zvýšili reprezentativnost svého vzorku přidáním některých subjektů z dvou dalších měst. Kromě celostátně reprezentativního náhodného výběru představoval výběr Anglie/Walesu náhodný výběr ze souboru PSČ adresy, které byly identifikovány jako adresy s vysokým počtem obětí trestných činů dle Britského průzkumu zločinnosti. Do španělského vzorku byl navíc přidán posilující výběr z obvodů sčítání lidu, které byly identifikovány jako marginalizované oblasti policií či sociálními službami.

Neměli jsme možnost zajistit, aby všechny tři vzorky byly zcela srovnatelné, protože u anglické/waleské databáze bylo v tehdejší verzi příliš složité stanovit velikost města, ve kterém respondent bydlí. Rozhodli jsme se provést srovnání tří zemí i s vědomím, že vzorek z Anglie/Walesu může zahrnovat vyšší podíl venkovské populace než vzorky z Nizozemí a Španělska, bez ohledu na případné dopady pro studii.

2.3.3.3 Velikost vzorku

Rozdílné byly také velikosti vzorků. Počet dosáhl 1 223 v Anglii/Walesu, výběr z Nizozemí měl 914 položek, zatímco ve Španělsku obsahoval 2 100 subjektů. Obvykle to nepředstavuje problém, pokud používáme standardizovaná data. Pokud se však pokoušíme o zobecněné závěry, váha různých poměrů velikosti výběrů může vést k určitým důsledkům. Posoudili jsme možnost vážení výběrů, abychom zohlednili jejich poměr k velikosti zemí, ze kterých byly získány, nicméně výsledky získané ze zpracování dat s vážením a bez něj byly stejné. Konečné rozhodnutí tedy bylo proti vážení.

2.3.3.4 Práce v terénu

Všechny tři země využily pro realizaci práce v terénu společnosti specializované na provádění průzkumů. V případě Anglie/Walesu kladli tazatelé otázky týkající se životního stylu metodou tváří v tvář a otázky týkající se spáchání trestného činu vyplňovali respondenti. Po vyplnění dotazníku ho respondent vložil do obálky a zalepil pro zajištění důvěrnosti. Důvěrnost byla zachována v maximální míře, nicméně míra nevyplnění byla vysoká. V Nizozemí probíhala socio-demografická část dotazníku v rámci osobního rozhovoru. Položky týkající se trestných činů vyplňovali respondenti sami za přítomnosti tazatele (dosáhli vysoké míry vyplnění dotazníků). Ve Španělsku měl rozhovor tři části: během první se tazatel ptal respondenta na demografické a sociální otázky, následně se (pouze v případě, že převládaly otázky typu ano-ne) použila samostatně vyplňovaná brožura a nakonec tazatel kladl doplňující otázky u typů chování, které respondent uvedl.

2.3.3.5 Dotazník

Vzhledem k tomu, že originál dotazníku byl společný, většina položených otázek byla ve všech třech zemích stejná. Anglický/waleský dotazník se však v některých případech liší od nizozemského a španělského.¹ Většina rozdílů se týká odlišného znění otázek, různých sad odpovědí. Některé otázky z původního dotazníku také nebyly položeny.

Rozdílné znění dotazníků má různé příčiny. Některé nastaly, když se země pokoušely přizpůsobit otázky trestné činnosti svým právním definicím trestného činu. Další změny byly důsledkem překladu dotazníku. A některé byly způsobeny přizpůsobením dotazníků sociální realitě jednotlivých zemí. Avšak důsledky odlišností ve znění, ačkoliv nevypadaly významně, mohou mít poměrně výrazný dopad na srovnávání dat. To jsou otázky, které jsme zjistili z komparativního kriminologického výzkumu.

Po pečlivém prostudování tří dotazníků jsme se rozhodli výsledná data rozdělit na:

- 1) Přímo srovnatelná: Jak bylo uvedeno výše, většina otázek byla ve všech třech dotaznících identická.
- 2) Srovnatelná po změně údajů: Zbývající část tohoto bodu bude věnována vysvětlení některých příkladů provedených změn za účelem dosažení srovnatelnosti našich dat.
- 3) Srovnatelná pouze mezi dvojicemi zemí: V některých případech dotazník pro jednu ze zemí příslušnou otázku neobsahoval. V takovém případě nebylo srovnání možné. Pokud

¹ V čase vypracování projektu ISRD již existoval návrh anglického/waleského dotazníku v souladu s účely domácí politiky a byl podstatně delší než společný nástroj použitý dalšími zeměmi.

jsme se domnívali, že údaje jsou zajímavé, rozhodli jsme se uvést srovnání mezi dvěma zbývajícími zeměmi (v kapitole výsledků budeme uvádět, které dvě země srovnáváme).

Níže uvádíme několik příkladů toho, jak jsme u otázek týkajících se trestných činů a doplňujících otázek rozhodovali o tom, které z nich jsou po úpravě dat srovnatelné, a následně pojednáme o problémech zjištěných u teoretických otázek.

- **Odlíšnosti ve znění²:** Pokud to bylo možné a ztráta informací nebyla příliš významná, rozdílům jsme nevěnovali pozornost.

Příklad: Při dotazu na vandalismus nenabízel anglický/waleský dotazník seznam možností, což znamená, že nizozemské a španělské dotazníky zaznamenaly více odpovědí. Pro úpravu dat z této položky jsme neudělali nic, je však dobré si to připomenout při interpretaci výsledků.

- **Sloučení otázek:** V některých případech anglický/waleský dotazník sloučil dvě otázky z původního dotazníku z ekonomických či sociálních důvodů: V tomto případě bylo řešením sloučení otázek také v nizozemském a španělském dotazníku.

Příklad: V původním dotazníku existuje jedna otázka týkající se „nákupu kradeného zboží“ a další týkající se „prodeje kradeného zboží“. V anglickém/waleském dotazníku však byl položen jeden dotaz na „prodej/nákup kradeného zboží“. Sloučením odpovědí v nizozemském a španělském dotazníku jsme dosáhli srovnatelnosti dat. Došlo však také ke ztrátě určitých informací.

Další příklad: V původním dotazníku existuje dotaz týkající se „jízdy načerno v autobuse, tramvaji či metru“ a další týkající se „jízdy načerno ve vlaku“. Anglický/waleský dotazník obsahoval obecný dotaz ohledně jakékoliv jízdy načerno. Sloučením obou odpovědí ve španělském a nizozemském dotazníku se data stala srovnatelnými.

- **Problémy s překladem:** Sémantické nuance způsobují, že otázka přeložená do tří různých jazyků nemusí být ve skutečnosti srovnatelná.

Příklad: „ukrást auto“ byla položka zahrnující krádež zvenčí (poklice, antény, zrcátka) a uvnitř (autorádia, peněženky atd.). V angličtině je význam jasný, ale pokud ve španělštině použijeme pouze předložku „de“, anglické „from“ (z), znamená to krádež pouze z vnitřku vozidla. Údaje nejsou srovnatelné. Odfiltrováním předmětů z vnějšku vozidla v dotaznících z Anglie/Walesu a Nizozemí s využitím doplňující otázky „Co jste ukradli?“ se stala data srovnatelnými bez velké ztráty informací.

- **Rozdíly v kategoriích odpovědí:** Některé otázky měly odlišné soubory odpovědí a každá země se rozhodla pro použití jiné sady. Bylo-li to možné, sloučili jsme kategorie, abychom je omezili na minimální počet použitý některou zemí. Výsledkem bylo, že většina odpovědí se změnila na dichotomické a data se stala porovnatelnými.

Příklad: Doplňující otázka „S kolika dalšími osobami jste ...?“ byla otevřenou otázkou v nizozemském a španělském dotazníku (mladí lidé mohli uvést přesný počet lidí, kteří je doprovázeli), v Anglii/Walesu však existovalo 9 kategorií („alespoň jedna další osoba“, „alespoň 2 další osoby“ atd.). V důsledku znění dotazníku v Anglii/Walesu jsme se

² K některým dalším příkladům odlišného znění patří:

- „Krádež peněz z veřejných telefonních automatů či prodejních automatů“: v A/W bylo doplněno „z plynoměrů či elektroměrů, videoher nebo prodejních automatů na ovoce“
- „Krádež něčeho z obchodu“: v A/W bylo doplněno: „z obchodu, supermarketu nebo obchodního domu“
- „Nošení zbraně“: v A/W bylo doplněno: „za účelem útoku na někoho nebo za účelem vlastní obrany“
- „Krádež kola, mopedu či motocyklu“: A/W znění uvádí: „Vzít kolo bez svolení majitele“ (totéž v případě vozidla)

rozhodli odpovědi dichotomizovat, aby byla data srovnatelná („sám“, „s dalšími osobami“).

2.3.4 Teoretické otázky

Jak bylo uvedeno výše, skupina ISRD se rozhodla využít teorii sociální kontroly (Hirschi, 1969) jako teoretický základ studie. V souladu s touto teorií mladí lidé s dobrými vazbami na sociální řád vykazují nižší pravděpodobnost dopouštět se trestných činů. Vazba se skládá ze čtyř prvků: vazby s prosociálními protějšky (zejména vlastními rodiči), oddanost prosociálním hodnotám, zapojení do konvenčních činností a morální názory. To znamená, že otázky týkající se prostředí (background) se zabývají vztahem mezi dotazovaným a školou/prací, rodinou a skupinami vrstevníků.

2.3.4.1 Škola/zaměstnání

S ohledem na školu se první otázka týkala toho, zda momentálně studují, a pokud ano, na jakém stupni. Tato otázka závisela na věku, který nebyl ve studii zohledněn. V případě, že respondent nestudoval, zeptali jsme se ho, zda pracuje. V tomto případě jsme mladým položili dotaz týkající se věku, kdy odešli ze školy (pouze v Nizozemí a ve Španělsku), a na dosaženou úroveň vzdělání. Každého jsme se také ptali na to, zda se mu ve škole líbilo, zda se pilně učil, aby dosáhl maturity (pouze v Nizozemí a ve Španělsku) a zda opakoval třídu (pouze v Nizozemí a ve Španělsku, v Anglii/Walesu jsme se ptali, zda byli někdy vyloučeni ze školy, což je možnost, která v Nizozemí a ve Španělsku neexistuje).

Rovněž jsme se pokoušeli najít lidi, kteří mají práci mimo školu, a ptali jsme se jich, o jaký druh práce jde.

Pracujících lidí jsme se ptali, zda je práce baví. Získali jsme tak informace o vztahu mladých lidí ke škole a práci. Odpovědi na otázku „Oblíbenost školy/práce“ tak budou patřit k těm, které využijeme pro měření vazeb se školou nebo prací.

2.3.4.2 Rodina

Máme dva druhy otázek týkajících se rodiny. Takové, které by nám měly umožnit měřit rodinnou vazbu, a takové, které používáme pro měření kontroly ze strany rodičů. První se ptají na to, jak dobře vychází se svým otcem a matkou a kolikrát měsíčně se rodina schází. Pro měření kontroly ze strany rodičů se ptáme, zda rodiče vědí, kde se pohybuje a s kým, když jsou venku.

2.3.4.3 Přátelé a volný čas

Otázky z této oblasti se týkají dvou různých druhů vztahů se skupinami vrstevníků. Ptali jsme se na chození s někým (klukem/holkou) a na to, zda si myslí, že tento vztah potrvá, jakož i na počet skutečných přátel a na to, zda mají jejich podporu, když jsou v nesnázích (pouze v Nizozemí a ve Španělsku). Rovněž jsme se jich ptali na to, s kým tráví svůj volný čas (pouze v Nizozemí a ve Španělsku) a jestli se účastní nějaké organizované sportovní/volnočasové aktivity. Pomocí těchto otázek bychom měli být schopni zjistit, zda to, jaký mají vztah se skupinami svých vrstevníků, má nějaký vliv na jejich trestnou činnost, a pokud ano, jakého druhu tento vliv je.

2.4 Závěr

Na počátku této kapitoly jsme popsali self-reportovou studii jako jednu z nejlepších metod zjišťování trestné činnosti mladistvých. ISRD získala srovnávací údaje o trestné činnosti mladistvých z různých zemí. Úkolem této studie je důsledně porovnat data získaná nástroji ISRD z těchto tří zemí: Španělsko, Nizozemí, Anglie a Wales.

Při práci s dotazníky jsme zjistili, že ve všech třech zemích byl počáteční bod stejný, konečné výsledky se liší v několika podstatných ohledech. Dotazníky pro Anglii a Wales se lišily od

originálních jen v několika málo aspektech: některé otázky nebyly kladeny, další otázky byly jinak formulovány a v některých případech se změnily i kategorie odpovědí. Dotazníky pro Španělsko a Nizozemí byly v podstatě stejné. Avšak z důvodů sociálních a z důvodu právních odlišností mezi těmito třemi zeměmi nejsou některá závěrečná data srovnatelná, či alespoň je nelze porovnávat bez jejich transformace. Objevili jsme i další zdroj nesrovnalostí v překladu dotazníků: zjistili jsme, že i drobné nuance v překladu návrhu mohou přinést odlišné druhy odpovědí.

V literatuře o srovnávací kriminologii najdeme málo podrobností o metodologii využívané pro vypracování závěrů z údajů získaných podobnými, nikoliv však identickými způsoby. Náš výzkum byl v tomto ohledu pro evropský kriminologický výzkum zdrojem důležitého ponaučení.

3. Mladí lidé ve třech evropských zemích

3.1 Obecné informace o zemích, které jsou předmětem studie

Dříve než se podíváme na problémy, kterým mohou mladí lidé v Evropě čelit během dospívání, je užitečné porovnat základní makroproměnné. Tyto mají významný dopad na volby, které se jim otevírají v několika oblastech, jako je vzdělávání, zaměstnání, zdraví a volný čas. Země se liší v sociálních, ekonomických a kulturních ohledech a tyto rozdíly, jak bylo uvedeno výše, mohou mít vliv na jednání a chování mladých lidí, kteří jsou předmětem naší studie. Abychom mohli nabídnout určité vysvětlení národních rozdílů chování mladých, je důležité, abychom na tyto rozdíly nezapomínali.

Údaje uvedené v tabulce 3.1 jsou shromážděny na základě národních statistik, Statistické ročenky OSN za rok 1994, Zprávy o lidském rozvoji OSN pro rok 1997, Atlasu Světové banky pro rok 1994, zpráv UNESCO, Zprávy o pití ve světě, Studie světových hodnot, Studie OSN o regulaci zbraní a Mezinárodní studie obětí trestných činů.³

S ohledem na velikost zúčastněných zemí je jasné, že Spojené království, včetně Anglie, Walesu, Skotska a Severního Irska, má vyšší hustotu obyvatelstva než Španělsko. Důležitější však je podíl obyvatelstva žijícího ve městech. V tomto ohledu vykazují VB a Nizozemí vyšší míru urbanizace. S ohledem na skutečnost, že míra delikvence bývá vyšší v městských než venkovských oblastech, může mít tato skutečnost vliv na srovnání těchto tří zemí. Nicméně vzhledem k tomu, že španělský výběr je vesměs z městského prostředí, není to příliš pravděpodobné. Další výraznou skutečností je, že ačkoliv je míra uzavření manželství ve VB vyšší než v dalších dvou zemích, je vyšší i míra rozvodovosti. Zdá se, že Španělsko má mimořádně nízkou míru rozvodovosti, což může souviset s vlivem římsko-katolické církve v zemi. Vztahem rodin a delikvence se budeme zabývat v Kapitole 4.

Na základě těchto dat lze dojít k mnoha dalším závěrům. Hrubý národní produkt na hlavu je nejvyšší v Nizozemsku, zatímco míra nezaměstnanosti byla v roce 1994 nejnižší. Jak jasně ukazuje tabulka 3.1, míra nezaměstnanosti byla v roce 1994 mimořádně vysoká ve Španělsku.

Údaje o nejbohatších a nejchudších 20 % populace jsou mimořádně zajímavé. Průměrný příjem 20 % nejbohatších lidí je nejvyšší ve VB, přičemž ve stejné zemi je také příjem nejchudších 20 % lidí nejnižší. Ve skutečnosti 20 % nejbohatších lidí VB má průměrný příjem 9,6krát vyšší než u nejchudších 20 %, zatímco stejný poměr ve Španělsku je 4,4 a v Nizozemí 4,5. To ukazuje, že nerovnoměrnost příjmů je mnohem větší v Británii ve srovnání s dalšími dvěma zeměmi.

K dalším mírám životního standardu a zdraví patří míra dětské úmrtnosti, která je nejvyšší ve Španělsku, a očekávaná délka života, která se mezi těmito třemi zeměmi nijak výrazně neliší. Dalo by se očekávat, že sociálně-ekonomická situace bude mít určitý dopad na delikvenci v tom ohledu, že v bohatších zemích bude docházet k většímu počtu majetkových trestných činů, než je tomu v méně bohatých.

³ Většina údajů pochází z Průvodce zločinem – Verze 2.0, od HEUNI a Univerzity v Leidenu, Katedry kriminologie, z roku 1994.

Tabulka 3.1 Demografické, ekonomické a kulturní ukazatele ve třech zemích

		Anglie a Wales	Španělsko	Nizozemí
Demografické údaje	Počet obyvatel (v mil.)	58,4	39,1	15,4
	% ve městech	89	79	89
	Míra uzavírání sňatků na 1 000 obyvatel	6,1	5,2	5,8
	Míra rozvodovosti	3,0	0,6	2,0
Ekonomické ukazatele	HNP/hlava (1994, v tis. USD)	17,4	13,3	22,0
	OPR (Obecné Paterovo rozdělení) 20 % nejbohatších (1980-1995)	38,2	25,0	32,0
	OPR 20 % nejchudších (1980-1995)	4,0	5,7	7,1
	Míra nezaměstnanosti (1994)	9,75	16,65	5,50
	Míra dětské úmrtnosti / 1 000	6,6	7,6	6,3
	Očekávaná délka života u mužů	73,3	73,4	74,2
	Očekávaná délka života u žen	79,1	80,5	80,2
Participace žen	Podíl středoškolského vzdělání	50	51	48
	Podíl vyššího vzdělání	49	51	45
	Účast na trhu práce (v % mužů)	73	54	6
	Podíl na příjmu (100 % = muži)	35	29	28
	Chození do společnosti (ženy)	3,3	2,4	33,2
	Chození do společnosti (muži)	3,5	3,0	3,5

Zajímavou otázkou z hlediska trestné činnosti žen je pozice žen v příslušné zemi. Od 70. let minulého století dochází v západních zemích k růstu kriminality žen (Junger-Tas, 1995). Jedním z důvodů tohoto růstu může být vyšší participace žen a dívek na sociálním a ekonomickém životě. Více žen než kdy dříve se nyní zapojuje do pracovních činností, dívky získaly možnost účastnit se mládežnických kulturních podniků stejně jako chlapi. Zvýšená participace na ekonomickém a sociálním životě znamená více příležitostí páchat trestnou činnost (Cohen a Felson, 1979, Felson, 1998). Jedním z ukazatelů rostoucí účasti je podíl žen, které mají střední a vyšší vzdělání. Informace UNESCO (1994) ukazují, že ve všech třech zemích je zapojení dívek do středoškolského vzdělávání stejné jako u chlapců, nicméně ve vztahu k vyššímu vzdělání je zapojení žen o něco slabší v Nizozemí (45 %) než ve VB (50 %) a ve Španělsku (51 %). Pokud přihlídneme k míře ženské ekonomické aktivity ve srovnání s muži, je tato míra nejvyšší ve VB a nejnižší ve Španělsku, nicméně jejich příjem je ve všech třech zemích nízký ve srovnání s účastí na ekonomickém životě. Tato situace může souviset se skutečností, že mnoho žen má práci na částečný pracovní úvazek. Navíc průměrná žena vykonává méně kvalifikovanou práci.

Druhým ukazatelem je zvyšující se podobnost životního stylu mezi oběma pohlavími. Pro tuto studii má význam zejména otázka, zda mladé ženy chodí ven, aby se účastnily akcí stejně často jako mladí muži. V souladu s údaji Mezinárodní studie obětí trestných činů (1996) chodí muži ve městech i na vsi ven častěji než ženy a zdá se, že ven chodí častěji v Anglii a v Nizozemí než ve Španělsku. Rozdíly mezi městem a venkovem jsou mírné, zatímco rozdíly mezi pohlavími jsou výraznější. Na škále od jedné do pěti (1 = nechodí večer ven a 5 = chodí ven každý večer) mají nizozemští muži vyšší skóre (3,5) než ženy (3,2) a poměry v Anglii a Walesu jsou také 3,5 u mužů a 3,3 u žen. Španělsko také vykazuje rozdíl mezi městem a venkovem, nicméně v souladu s údaji chodí španělští mladí lidé ven méně často než jejich

nizozemské a anglické protějšky se skóre 3,0 u mužů a pouze 2,4 u žen. Chození večer ven samozřejmě souvisí s věkem v tom ohledu, že mladí chodí ven častěji než starší. Španělské údaje naznačují odlišné vzorce socializace v závislosti na pohlaví. Španělské ženy nechodí ven tak často jako španělští muži a mezera mezi pohlavími je ve Španělsku mnohem větší než u ostatních dvou zemí. Protože víme, že životní styl výrazně souvisí jak s delikventním chováním, tak s příležitostmi stát se obětí, jsou tyto výsledky poměrně zajímavé.

Posledním rozlišujícím prvkem je etnické složení populace. Španělsko je jedinou zemí, která má poměrně homogenní populaci, přičemž nejvýznamnější etnickou menšinou jsou Romové. Ačkoliv odhady velikosti skupiny se liší, Program pro rozvoj Romů odhaduje počet Romů na 700 000, což představuje 1,7 % celkové španělské populace (Barberet a kol., 1994). Etnické menšiny v Nizozemí (největší skupiny jsou ze Surinamu, Antil, Turecka a Maroka) tvoří přibližně 7 % celkové populace. Avšak jejich koncentrace ve velkých městech je výrazně vyšší a dosahuje až jedné třetiny populace v Amsterdamu, Rotterdamu a Haagu. Vzhledem k tomu, že jejich věková struktura se liší od většiny, podíl menšin na populaci mladých v těchto městech je více než 40 % (Veenman, 1998). Například dvě třetiny turecké a marocké populace a 60 % surinamské populace je ve věkové skupině do 30 let ve srovnání se 40 % nizozemské populace (Tesser a Veenman, 1997). V Anglii je podíl menšin přibližně 6 % celkové populace; jedna třetina je afrického či afrokaribského původu a více než polovina asijského, přičemž jedna třetina je ve věku do 16 let na rozdíl od jedné pětiny bílé populace (Bowling a kol., 1994).

3.2 Mladí lidé ve vzorcích studie

Rozdělení pohlaví a věku je poměrně rovnoměrné ve všech třech zemích (rozdělení věku viz příloha I, tabulka 1), přičemž Anglie a Wales vykazují o něco více lidí ve věku 14-16 než výběr Španělska a Nizozemí. Průměrný věk v různých výběrech je 17,4 u anglického výběru, 17,6 u nizozemského a 17,5 u španělského, takže s ohledem na věk jsou rozdíly minimální.

Významnou proměnnou ve vztahu k delikventnímu chování je složení rodiny. Byly položeny otázky týkající se přítomnosti otce a matky, jakož i složení rodiny. V tomto ohledu existuje velký rozdíl mezi Anglií a Nizozemím na straně jedné a Španělskem na straně druhé. První skupina má obecně podobné podíly nepřítomného otce a matky: přibližně jedna čtvrtina respondentů žije v jednočlenné rodině s matkou a u 15 % rodin matka chybí. Ve Španělsku však jen 12 % respondentů uvedlo chybějícího otce a jen v 6,5 % rodinách chybí matka. Můžeme tedy dojít k závěru, že rodinná situace ve Španělsku je výrazně tradičnější než v dalších dvou zemích, což je situace, která nepochybně souvisí s velmi malým procentem rozvodů ve Španělsku (viz tabulka 3.1).

S ohledem na rodinný život je zajímavé poznamenat, že ve Španělsku jen velmi malé procento mladých lidí již žije samostatně, konkrétně 0,4 % všech respondentů. V Anglii a Walesu je to 2,5 % dotazovaných, kteří uvedli, že žijí samostatně, a v Nizozemí je to 9 %, což představuje významný rozdíl. Rozdíl může souviset se skutečností, že ve Španělsku mají mladí lidé tradičně tendenci bydlet se svou rodinou déle než v Anglii a v Nizozemí. Na druhou stranu mohou rozdíly v uspořádání bydlení mladých lidí souviset i s mírou prosperity příslušné země, která nabízí odlišné příležitosti, které mají k dispozici mladí lidé pro zajištění vlastního příjmu v určitém věku. Oba faktory mohou samozřejmě působit současně.

Při výpočtu velikosti rodiny u těch, kdo dosud s rodinou žijí, zjistíme, že velikost rodiny je o něco větší ve Španělsku než ve dvou dalších zemích. Průměrná španělská rodina se skládá ze 4,7 člena, zatímco v Anglii a Walesu je to 3,95 a v Nizozemí 4. To by znamenalo, že v Anglii a Nizozemí bude mít respondent jen jednoho sourozence, zatímco jejich španělský protějšek dva.

Je složité porovnávat výběry s ohledem na vzdělání, protože každá země má vlastní školní systém. Lze však provést několik globálních rozdělení. Například v závislosti na konkrétním školním systému mohou čtrnáctiletí dosud navštěvovat základní školu, takže jsme tuto kategorii přidali. Na druhou stranu se zdá být užitečné odlišit respondenty s dosaženým středoškolským vzděláním na všeobecném typu středních škol od respondentů, kteří absolvovali odborná učiliště. Kategorie „vyšší vzdělání“ nakonec zahrnuje jak vyšší odborné vzdělávání, jako je polytechnika ve VB, tak univerzitní vzdělávání. Tabulka A2 v příloze spojuje informace o těch, kdo dosud chodí do školy, s těmi, kdo ji již opustili, a ukazuje úroveň dosaženého vzdělání ve chvíli rozhovoru u jednotlivých výběrů.

Tabulka 3.2 Složení rodiny, vzdělání a denní činnost

		Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko	
Přítomnost otce/matky (otčíma/macechy)	Nepoužije se	2,5	2,5	9,0	9,0	0,4	0,4
	Ne	27,5	14,9	23,5	15,1	12,2	6,7
	Ano	68,9	81,8	67,3	75,7	87,3	92,8
	Bez odpovědi	0,9	0,9	0,2	0,2	0,0	0,0
Úroveň a typ vzdělání	Základní škola	0,0		0,0		12,0	
	Střední škola	73,5		62,0		74,5	
	Odborné učiliště	17,5		21,5		12,5	
	Vyšší vzdělání	9,0		16,5		1,0	
Denní činnost	Pouze škola	35,0		53,5		65,5	
	Pouze zaměstnání	-		11,5		12,5	
	Učení	19,5		30,0		16,0	
	Žádné	45,5		5,0		6,0	

Podle tabulky 3.2 více respondentů v Nizozemí navštěvuje odborné školy a vyšší vzdělávací instituty než ve Španělsku, Anglie se pohybuje mezi nimi. Avšak jen o něco více než polovina (55,5 %) anglických respondentů dosud absolvuje nějaké vzdělávání, zatímco tento podíl je 76 % ve Španělsku a 83,5 % v Nizozemí. Tento výsledek ukazuje, že mladí lidé v Anglii a Walesu mají tendenci opustit školu v nižším věku než ve Španělsku a Nizozemí.

Když se nyní podíváme na ty, kdo již školu nenavštěvují, většina těchto respondentů – dvě třetiny v Nizozemí a ve Španělsku a asi tři čtvrtiny v Anglii – navštěvovala střední školu. Zbývající část v Anglii a v Nizozemí navštěvovala nějakou formu odborného vzdělávání. Avšak ve Španělsku se u těch, kdo nenavštěvovali obecnou střední školu, polovina omezila na základní školu a druhá polovina prošla nějakým druhem vzdělání na odborném učilišti (viz příloha I, tabulka A2).

Mladí lidé mají samozřejmě celou škálu možností, která se pohybuje od studia na plný úvazek, zaměstnání na plný úvazek až po různé kombinace obou. Abychom získali poněkud jasnější obraz rozhodování mladých lidí v jednotlivých zemích, vytvořili jsme proměnnou přihlížející k těmto třem možnostem.

Mezi anglickými údaji bohužel chybí některé informace. Je velmi nepravděpodobné, že téměř polovina dotazovaných v Anglii a Walesu nemá práci ani se neúčastní žádné formy vzdělávání. Dalo by se očekávat, že míra nezaměstnanosti mezi anglickou mládeží se nebude výrazněji lišit od statistik v dalších dvou zemích. Nicméně vzhledem k tomu, že nemáme další

informace ohledně této oblasti, nemůžeme k tomu uvést nic dalšího. Nizozemí a Španělsko jsou si dosti podobné.

Většina zaměstnaných mladých pracuje 25 až 40 hodin týdně, což pravděpodobně odráží rozdíly mezi zaměstnáním na plný pracovní úvazek a učením. Více než polovina z nich prohlašuje, že se jim jejich práce líbí. To je pravděpodobně potvrzeno malým procentem těch, kdo své zaměstnání ve své krátké pracovní kariéře změnili: 17,5 % v Nizozemí a 12,5 % ve Španělsku.

S ohledem na snahu mladých lidí o podíl na spotřebitelské „kultuře mladých“ je dosti významnou otázkou příjem, který dostávají buď jako kapesné od svých rodičů nebo jako výdělek ze zaměstnání (na částečný pracovní úvazek).

Je zajímavé poznamenat, že španělští mladí mají sklon spoléhat se zejména na peníze, které dostanou od rodičů: 80 % španělských respondentů uvedlo své rodiče jako hlavní zdroj příjmu ve srovnání s 37 % nizozemských respondentů.⁴ Obě skupiny získávají o něco méně než pětinu svého příjmu nějakou formou zaměstnání, ale téměř 30 % Holanďanů uvedlo kombinovaný zdroj příjmů, tedy od rodičů a z práce (na vedlejší pracovní úvazek) (viz tabulka A5, příloha I). Jak lze očekávat, rozdíly ve zdroji příjmu mají dopad i na týdenní příjem respondentů. Medián příjmu v dolarech ve Španělsku je 17,20 dolarů ve srovnání s 27,2 dolary v Nizozemí. Medián příjmu v Anglii a Walesu je 15 dolarů, to však může částečně souviset se skutečností, že průměrný věk anglického vzorku je o něco nižší než v dalších dvou zemích. Je však možné, že diskrepance příjmu respondentů ve Španělsku a v Nizozemí souvisí s intenzivnější účastí holandských respondentů na trhu práce ve srovnání se Španěly, jakož i s obecným rozdílem v míře prosperity obou zemí.

Jak heterogenní jsou společnosti? Otázka položená s ohledem na tuto skutečnost byla, v jaké zemi se narodil jeden z rodičů, či oba (tabulka A4, příloha I). Výsledky ukazují výrazné rozdíly mezi třemi zeměmi co do podílu výběru mladistvých ze skupin etnických menšin. Je zřejmé, že Španělsko téměř nemá žádné etnické menšiny, zatímco Anglie a Wales a Nizozemí jich mají výrazný počet. Samozřejmě že musíme přihlídnout ke skutečnosti, že většina respondentů žije ve městech, a víme, že etnické menšiny se ve velké většině koncentrují do (velkých) měst. To by mohlo vysvětlovat velký počet respondentů s odlišným etnickým původem ve výběru Anglie (11,5 %) a Nizozemí (19 %). Další poznámka souvisí se zeměpisným původem imigrantů. Mezi etnickými skupinami, které imigrovaly do jedné z těchto dvou zemí, téměř neexistuje překrytí. To souvisí s rozdíly v koloniální historii zemí a spojením, které na své bývalé kolonie dosud mají. Například na území Anglie žijí především osoby z Indie, Pákistánu, Bangladéše a karibské oblasti, zatímco v Holandsku žijí velké skupiny Turků a Maročanů, jakož i osob z (karibských) holandských Antil a bývalé kolonie Surinam.

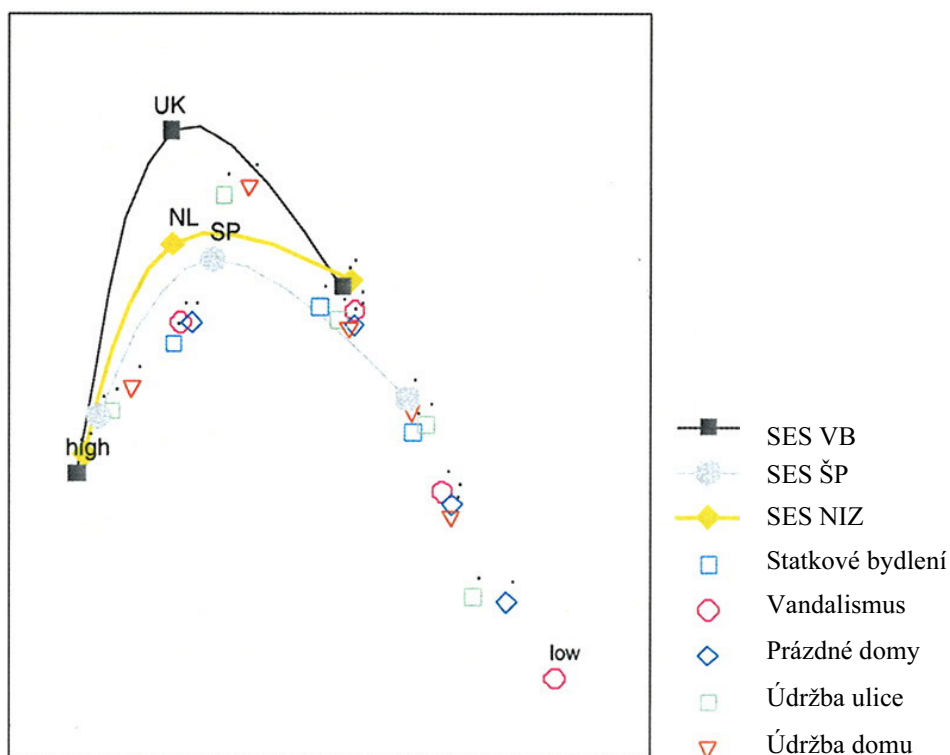
Pokud porovnáваме zaměstnání otců, všimneme si pozoruhodných rozdílů mezi třemi zeměmi. V Anglii a Walesu uvádí 95 % respondentů, že jejich otcové mají práci. Tento poměr je 87,5 % v Nizozemí a 81,5 % ve Španělsku. Rozdíly nevznikají pouze v důsledku nezaměstnanosti: míra nezaměstnanosti otců respondentů je 4,5 % v Anglii, 2,5 % v Nizozemí a 5 % ve Španělsku. Avšak 6,5 % nizozemských respondentů uvedlo, že jejich otec pobírá sociální dávky v důsledku nemožnosti pracovat (nemoc či postižení). Do této kategorie pravděpodobně spadá i značná část otců, kteří trpí tím, co se nazývá „skrytou nezaměstnaností“, což znamená, že poté, co je zaměstnanec označen za nemocného nebo (částečně) postiženého, má zaměstnavatel obavy ho přijmout. Španělsko vykazuje vyšší podíl otců v důchodu než další dvě země (tabulka A2, příloha A).

⁴ Informace pro Anglii a Wales nejsou k dispozici.

S ohledem na matky nemá příliš velký smysl zaměřit se na počet nepracujících matek, protože nevíme, kolik z nich pracovat musí a kolik jich pracovat pouze chce. Konkrétněji, neznáme počet matek, které se ve skutečnosti pokusily na trh práce vstoupit. Co však víme, je, že počet respondentů, kteří uvedli, že jejich matka je zaměstnaná, je 26 % v Anglii a Walesu, 38 % v Nizozemí a 29,5 % ve Španělsku.

Otázka socio-ekonomického statusu patří ke složitějším. Míra zaměstnání otce není uspokojivá. Za prvé, existuje mnoho mladých, kteří profesi svého otce jednoduše neznají, což vede k velkému počtu chybějících hodnot. Za druhé, existují významné rozdíly klasifikace profesí v jednotlivých zemích. Z důvodu neadekvátnosti našich dat v tomto ohledu stávající mezinárodní klasifikace a kategorizace problém neřeší. Naším řešením je využití hodnocení domova, ulice a okolí s ohledem na stav a údržbu domu, stav ulice, počet opuštěných domů a vandalismus v okolí. Jedná se o atraktivní řešení, protože tazatelé sbírali takové informace ve všech třech zemích na základě odhadu podle konkrétního ekonomického a sociálního standardu příslušné země. Na základě těchto pěti proměnných bylo možné respondenty klasifikovat do tří vrstev (viz tabulka A1 v příloze I). Výsledky odpovídají poznámce k tabulce 3.1, týkající se makrosocioekonomických ukazatelů. Analýza SES se provádí formou Homalsova⁵ postupu na základě kategorizace respondentů na základě těchto tří proměnných.

Obrázek 3.1 Analýza homogenity socio-ekonomického statusu na základě pěti charakteristik okolí ve třech zemích

SES je vypočten odděleně pro jednotlivé země v závislosti na mírách, které jsou v rámci jednotlivých zemí konzistentní, nicméně nemusí tuto podmínku splňovat při srovnání mezi zeměmi navzájem. Analýza ukazuje, že pro každou zemi existuje silná korelace pěti proměnných. Navíc navzdory určitým rozdílům v rozdělení v rámci tří kategorií je zřejmé, že příslušné křivky SES mají do značné míry podobný tvar.

⁵ Homals je v literatuře znám jako analýza vícenásobného vztahu či analýza homogenity a byl vyvinut oddělením teorie dat na Univerzitě v Leidenu.

3.3 Základní hypotézy

Tato studie je předběžná, našim hlavním zájmem je pokusit se provést více mezinárodních self-reportových studií s využitím společných nástrojů a podobných metodologií.

Přidali jsme však několik základních informací týkajících se prostředí, jakož i několik proměnných, které jsou odvozeny především z Hirschiho teorie sociální kontroly (Hirschi, 1969). Několik přidaných otázek se týkalo vztahu s rodiči, frekvence rodinných výletů, kontroly dětí ze strany rodičů (znají kamarády svých dětí, vědí, kde tráví svůj volný čas), obluby školy, tvrdé práce na složení maturitní zkoušky, záškoláctví, opakování ročníku a vztahů s přáteli.

V tomto ohledu byly posouzeny následující zkušební hypotézy:

- S ohledem na výraznou sociální, ekonomickou a kulturní podobnost tří zemí by měly být rozdíly v zapojení do trestné činnosti poměrně malé.
- S ohledem na to, že Španělsko má ve srovnání s Anglií a Walesem a Nizozemím stabilnější rodinu a méně žen zapojených do pracovního procesu a vzhledem k tomu, že španělští mladí lidé chodí méně často ven s přáteli, očekává se, že zapojení do trestné činnosti mládeže bude ve Španělsku o něco nižší než u dvou dalších zemí.
- Proměnné sociální kontroly posuzované v této studii budou mít podobné dopady ve všech třech zemích:
 - Rozpad rodiny bude souviset s vyšší participací na delikventním chování.
 - Špatný vztah s rodiči bude spojen s vysokým zapojením do trestné činnosti.
 - Čím silnější je kontrola mladých ze strany rodičů, tím menší bude podíl jejich zapojení do delikventního chování.
 - Čím slabší bude vztah ke škole, tím větší bude zapojení do trestné činnosti.

Je třeba znovu zdůraznit, že studie nemůže předstírat, že představuje skutečné testování teorie sociální kontroly. V důsledku toho je třeba výsledky analýzy interpretovat s maximální opatrností.

3.4 Delikventní chování ve třech zemích

Vytvoření nástroje ISRD vycházelo z konsensu mezi účastníky, což znamenalo, že existovaly určité odchylky co do typu trestných činů, které by jednotliví partneři rádi zahrnuli. Výsledkem bylo celkem 29 trestných činů. Je možné je rozdělit na majetkové trestné činy (14), násilné trestné činy (9) rozdělené na násilí proti předmětům a lidem, trestné činy související s mládím včetně jízdy načerno a řízení bez řidičského oprávnění či pojištění (2) a drogové trestné činy (4). K tomu přistupuje několik druhů „problémového chování“, z nichž některé jsou v některých zemích považovány za trestné činy (mají status trestného činu), v jiných však nikoliv. Sem patří například konzumace alkoholu pod určitou věkovou hranicí, záškoláctví a útoky z domova.

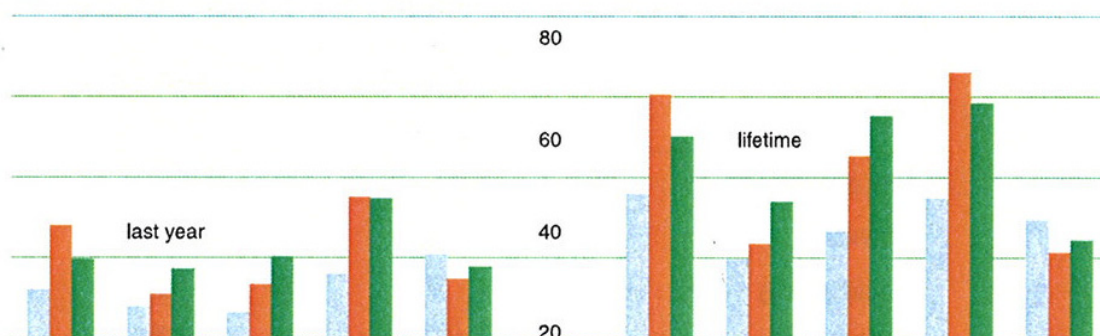
Všechna námi překládaná čísla představují míry prevalence, tj. procento respondentů, kteří uvedli, že se alespoň jednou dopustili trestného činu. Učinili jsme rozdíl mezi prevalencí „za celý život“ a prevalencí „za poslední rok“, přičemž druhá se vztahuje na období jednoho roku

před rozhovorem. Obrázek 3.2 ukazuje dvě míry u pěti kategorií trestných činů za poslední rok.

S výjimkou užívání a prodeje drog a s výjimkou násilných trestných činů je míra delikvence v Anglii o něco nižší než v dalších dvou zemích, a to jak za období celého života, tak s ohledem na poslední rok. To platí zejména pro majetkové trestné činy a v menším rozsahu pro vandalismus a trestné činy související s mládím.

Pokud porovnáme Nizozemí a Španělsko, neexistují zde významnější rozdíly, ať již s ohledem na období „celého života“ nebo „posledního roku“, ačkoliv míra majetkové trestné činnosti v Nizozemí je o něco vyšší, zatímco ve Španělsku má zdánlivě navrch násilí. Nižší míra delikvence ve výběru Anglie vzniká zejména v důsledku skutečnosti, že jejich dotazník se liší v několika bodech od nástroje ISRD. Například na rozdíl od dotazníku ISRD zahrnoval peněžní limit ve vztahu k položkám krádeže, čímž došlo k vyloučení drobných krádeží, a tím i k snížení míry majetkové trestné činnosti. Rozdíly v případě násilných trestných činů jsou méně výrazné. V případě jízdy načerno byl dotazník ISRD poměrně podrobný a kladl otázky týkající se jízdy načerno v metru, tramvaji, autobuse nebo ve vlaku, zatímco anglický nástroj obsahoval jen jednu obecnou otázku týkající se jízdy načerno. Je samozřejmé, že položení několika specifických dotazů zajistí vyšší míru, jak je zjevné v mírách prevalence Nizozemí a Španělska. Rozdíly u drogových trestných činů se zabývá kapitola 8 této studie.

Obrázek 3.2 Míry prevalence u pěti kategorií trestných činů za celý život a za poslední rok

	Za poslední rok					Za celý život				
	Majet. trestné činy	Násilí	Vandalismus	Dopr. trestné činy	Užívání drog	Majet. trestné činy	Násilí	Vandalismus	Dopr. trestné činy	Užívání drog
Anglie a Wales	12,0	7,9	6,4	16,0	20,8	35,8	19,8	26,6	34,7	29,5
Nizozemí	28,0	10,9	13,5	35,0	14,7	60,5	23,5	45,3	66,1	21,3
Španělsko	19,7	17,2	20,4	34,8	17,7	50,1	33,9	55,2	58,4	24,5

Pokud se podíváme podrobněji na rozdíly mezi Španělskem a Nizozemím, tabulka A6 (příloha I) ukazuje vyšší míru krádeží ve školách, krádeže kol a koupě kradeného zboží v Nizozemí, zatímco vandalismus a graffiti jsou častější ve Španělsku než v Nizozemí.

Poslední soubor typů chování je shrnut pod názvem „problémové chování“ a zahrnuje záškoláctví, útěk z domova a konzumaci alkoholu (tabulka 3.3).

V Anglii a Walesu se týkaly otázky útěků a konzumace alkoholu pouze prevalence za „období celého života“, zatímco v obou dalších zemích byli respondenti dotazováni také na jejich

chování v předchozím roce. Tyto výsledky jsou podrobněji popsány v kapitole 5, avšak tabulka 3.3 ukazuje některé významnější rozdíly.

3.5 Závěry

Mnoho rozdílů mezi těmito třemi zeměmi uvedených v této kapitole souvisí s rozdílem sever – jih. Makroproměnné posuzované v této kapitole naznačují, že prosperita (měřená dle míry nezaměstnanosti, míry mortality novorozenců a HNP) je vyšší v Anglii a Walesu a Nizozemí než ve Španělsku. Španělsko je rovněž více rurální než obě další země a homogennější, pokud jde o společnost. Struktura rodiny ve Španělsku ve srovnání s dalšími dvěma zeměmi je tradičnější, je zde méně žen zapojených do trhu práce, méně rozvodů a mladí jsou méně nezávislí. Pokud to zohledníme, očekáváme, že zjistíme o něco méně (majetkových) trestných činů ve Španělsku než v dalších zemích. Přesto je v Anglii a Walesu větší nerovnost příjmu než ve Španělsku a návštěvnost středních a vyšších škol je vyšší ve Španělsku.

Tabulka 3.3 Prevalence za celý život a za poslední rok u problémového chování

		Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko
		N = 1223	N = 914	N = 2100
Za celý život	Záškoláctví*	35,8	47,2	49,2
	Útěky	7,5	6,9	6,8
	Konzumace alkoholu*	89,1	79,9	86,5
	Opilost*	52,5	43,0	-
Za poslední rok	Záškoláctví*	-	25,8	20,0
	Útěky	-	1,2	1,9
	Konzumace alkoholu*	-	74,5	77,6
	Opilost*	46,1	34,7	34,2

* signifikantní rozdíly mezi zeměmi (Chi square test, $p < 0,05$)

S ohledem na celkovou trestnou činnost s výjimkou míry užívání drog vykazují Anglie a Wales nízké míry, které jsou však pravděpodobně důsledkem rozdílů v dotazníku. Nejčastější trestnou činností ve všech třech zemích je majetková trestná činnost a trestné činy související s mládím, násilné trestné činy jsou v menšině. Užívání drog se s výjimkou Anglie a Walesu týká v podstatě výhradně měkkých drog.

Ve vztahu k prvním dvěma hypotézám musíme říci, že podobnost míry delikvence v Nizozemí a ve Španělsku není tak velká, jak bychom dle první hypotézy očekávali. Ačkoliv v Nizozemí dochází k více majetkovým trestným činům než ve Španělsku, zde jsou častější vandalismus a násilí proti osobám. Navíc míra užívání drog v Anglii a Walesu je vyšší než v Nizozemí a ve Španělsku. Potvrdit se nepodařilo ani druhou hypotézu: s výjimkou majetkových trestných činů se nezdá, že by Španělsko mělo nižší míru delikvence než další dvě země.

Ačkoliv by mělo být jasné, že při porovnávání míry delikvence v Anglii a Walesu s Nizozemím a Španělskem musíme být opatrní, rozdíly v míře zapojení do trestné činnosti nevylučují studium korelátů kriminálního chování ve třech zemích, jak si ukážeme ve zprávě.

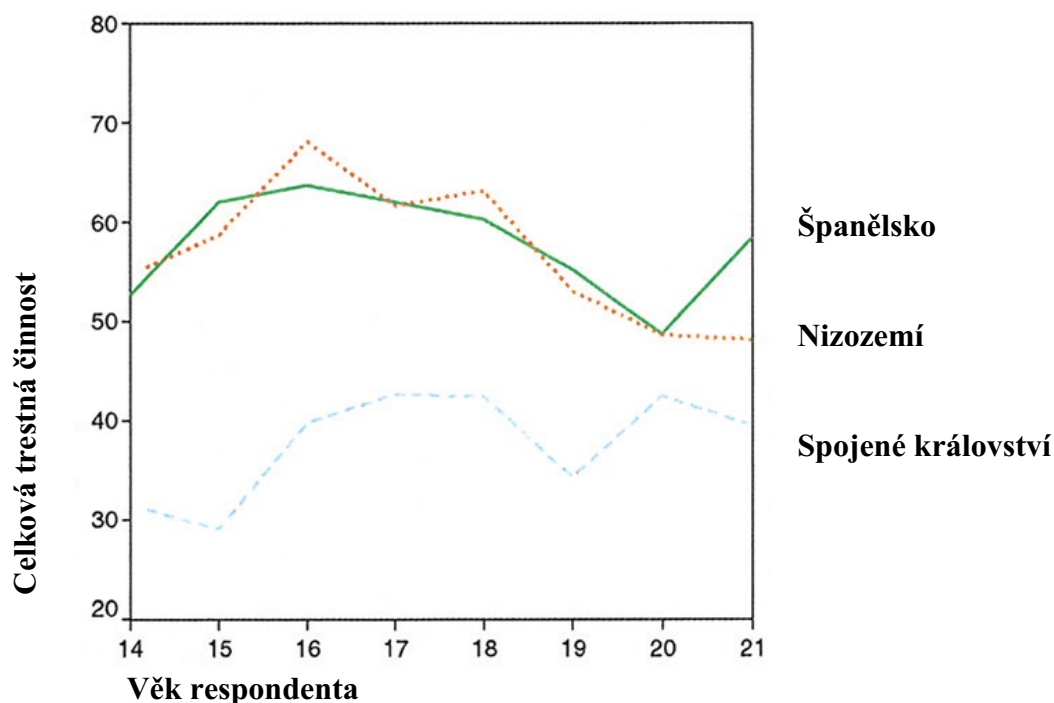
4. Věk, pohlaví a delikventní chování

4.1 Věk a trestná činnost

Z odborné literatury víme, že trestná činnost silně souvisí s věkem (Hirschi a Gottfredson, 1983, Greensberg, 1985, Sampson a Laub, 1990, Junger-Tas, 1992). Výzkum opravdu ukázal, že vrchol trestné činnosti mladých lidí se pohybuje v rozmezí 15 a 18 let. Naše studie není výjimkou, jak vidíme na obrázku 4.1, který ukazuje frekvenci zapojení do trestné činnosti v závislosti na věku. Je třeba poznamenat, že věkové rozpětí, kterým se naše studie zabývá, je omezeno na věkovou skupinu od 14 do 21 let, což je důvod, proč křivky na obrázku 4.1 a čísla, která následují, jsou plošší než životní období, kterým jsme se zabývali.

Obrázek 4.1 ukazuje, že vrchol zapojení do trestné činnosti leží mezi 15. a 18. rokem, ačkoliv obrázek je méně jasný pro údaje z Anglie. Tato zjištění jsou potvrzována dalšími daty. Například Wikström (1990) prostudoval policejní složky všech chlapců narozených ve Stockholmu v roce 1953, mezi 13. a 26. rokem. Zjistil stejný věk vrcholu. Navíc u porovnání prvopachatelů trestného činu a recidivisty prokázal, že omezení páčání trestné činnosti u prvopachatelů trestného činu je mnohem strmější než u recidivistů. Studie 6 000 policejních složek v Nizozemí (Block a v.-d. Werf, 1991), stejně jako kohortová studie v Anglii (Farrington, 1986), dospěly k podobným závěrům ohledně vrcholového věku páčání trestné činnosti.

Obrázek 4.1 Prevalence celkové trestné činnosti⁶ za poslední rok podle věku a zemí

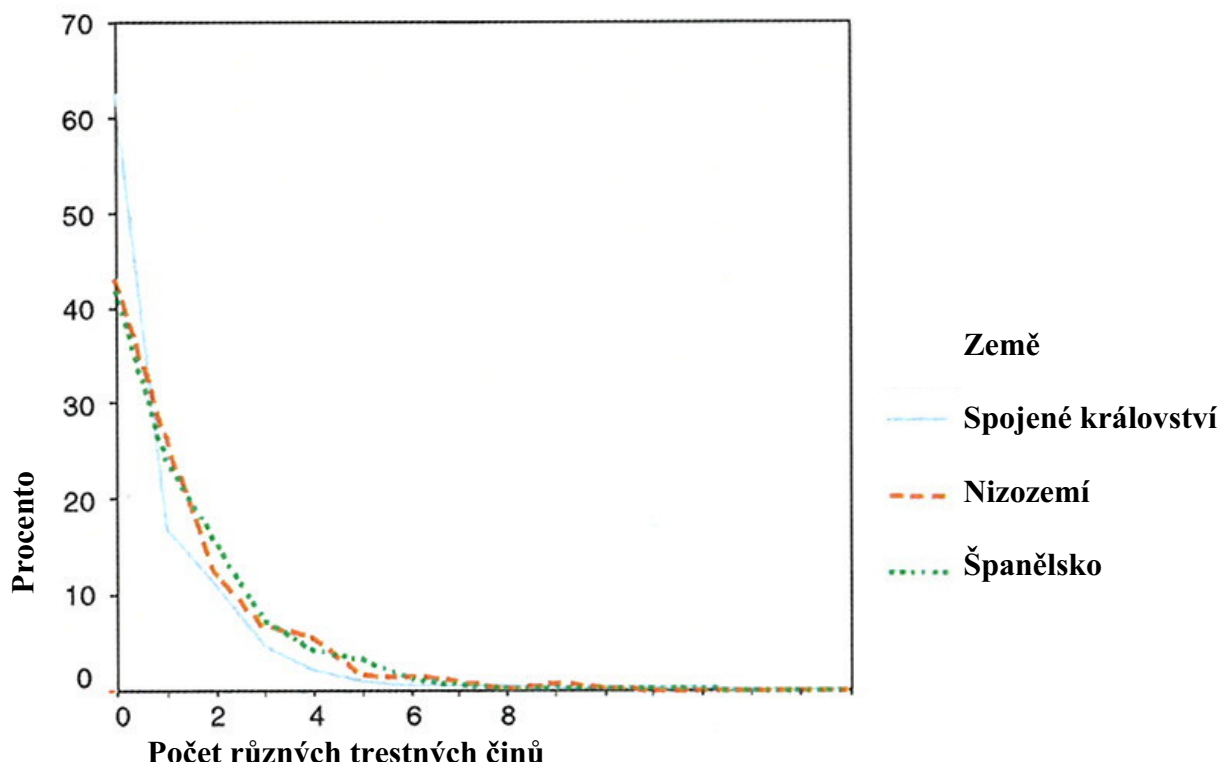

Obrázek 4.2 nabízí podrobnější přehled počtu různých trestných činů spáchaných mladými lidmi během posledního roku.

⁶ Patří sem delikventní chování, nikoliv však problémové chování (konzumace alkoholu, záškoláctví a útěky).

Za prvé, je užitečné zdůraznit, že ve všech zemích velké procento mladých lidí neuvedlo spáchání žádného trestného činu během posledního roku. Za druhé, ti, kdo se nějakého trestného činu dopustili, obvykle uvedli pouze jeden či dva různé činy, pouze 10% respondentů tři či více.

Obrázek 4.2 Počet různých trestných činů spáchaných za poslední rok podle zemí⁷

Doplňující otázkou může být, zda vztah mezi trestnou činností a věkem je podobný pro všechny kategorie trestných činů. To je zobrazeno na obrázku 1 v příloze. Ačkoliv lze dospět k závěru, že ve všech třech zemích zapojení do trestné činnosti prudce klesá ve chvíli, kdy mladí lidé dosáhnou dospělosti, existují výrazné rozdíly mezi jednotlivými typy trestných činů. Například pokles trestné činnosti je výrazný v případě vandalismu, násilí a jízdy načerno, ale méně výrazný v případě majetkové trestné činnosti. Vandalismus je zřejmě typem chování, které má vysokou frekvenci v nižším věku, mladí dospělí se ho téměř nedopouštějí. Četnost jízdy načerno také klesá po dosažení 18 let, kromě Anglie a Walesu. S ohledem na násilí lze dospět k závěru, že chování jako souboje, výtržnictví a nošení zbraně respondenti také zanechávají ve chvíli, kdy dosáhnou 18 let. Majetková trestná činnost představuje určitou výjimku: ačkoliv mnoho krádeží je zjevně spácháno mezi 15. a 17. rokem, pokles je méně výrazný než u většiny ostatních trestných činů a i ve věku nad 21 let je procento respondentů hlásících krádeže poměrně vysoké. Největší výjimkou je však užívání (měkkých) drog, kde vidíme opačný trend: nadále roste! Užívání drog začíná v relativně pozdním věku a zdá se, že pokračuje po delší čas. Navíc tabulka A8 v příloze I ukazuje, že užívání tvrdých drog začíná ze tří studovaných zemí v nejnižším věku v Anglii a Walesu (podrobnější pojednání na toto téma viz kapitola 8).

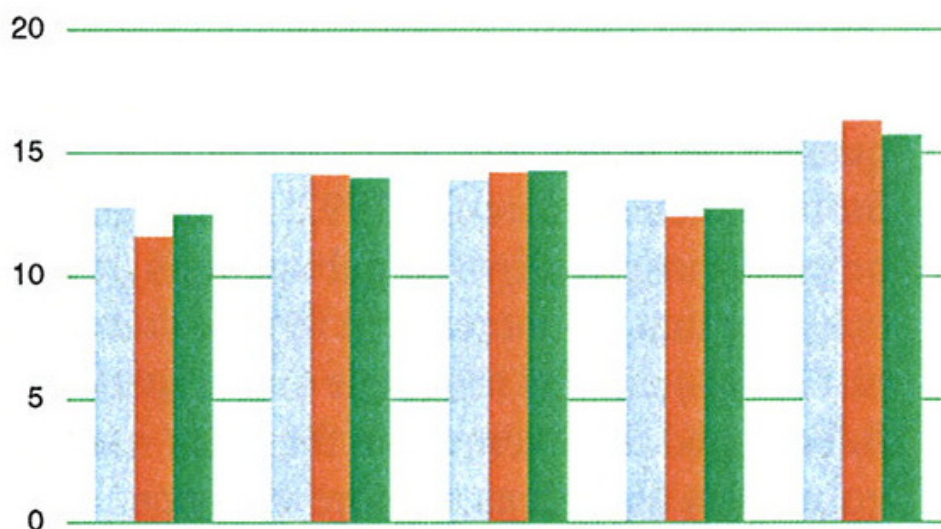
⁷ Patří sem delikventní chování, nikoliv však problémové chování (konzumace alkoholu, záškoláctví a útky).

Dalším předmětem zájmu je věk, kdy se mladí lidé začínají dopouštět různých druhů delikventního chování. V jakém věku spáchají mladí lidé svůj první trestný čin a začínají se dopouštět všech kategorií trestných činů ve stejném věku? Navíc bychom rádi věděli, zda se v tomto ohledu jednotlivé země liší. Ačkoliv jsou rozdíly mezi nimi statisticky významné, jsou poměrně malé. Určité rozdíly se vyskytují mezi majetkovou trestnou činností a vandalismem, kde nizozemští mladí začínají dříve než mladí v dalších dvou zemích. V případě drogových trestných činů se zdá, že holandské mladí začínají později než mladí v Anglii a ve Španělsku. U jednotlivých trestných činů samozřejmě existují určité rozdíly ve věku zahájení. Například údaje (tabulka 8A přílohy I) naznačují, že holandské děti se dopouštějí krádeží doma a v obchodě o něco dříve než mladí z dalších dvou zemí, zatímco u španělské mládeže dochází dříve ke krádežím vozidel. Jediným výrazným rozdílem je věk zahájení užívání drog, kde proti sobě stojí věk zahájení v 18 letech v Nizozemí oproti 17 ve Španělsku a 16 v Anglii a Walesu.

Třetím bodem, kterého si budeme všimnout, je to, zda existují nějaké společné charakteristiky zemí, pokud jde o věk zahájení, a to podle kategorií trestných činů. Například všichni mladí lidé se začali dopouštět majetkové trestné činnosti (krádeže v obchodě) a vandalismu dříve než násilných trestných činů. Trestné činy související s mládím, zejména jízda načerno, jsou typickým trestným činem studentů středních a vyšších škol, začínají s nimi později. Nakonec obrázek 4.3 ukazuje, že v průměrné reprezentativní skupině mladých začíná užívání drog poměrně pozdě, což je zjištění, které může působit uklidňujícím dojmem.

Avšak určitá opatrnost je na místě ve vztahu k odpovědím na velmi přesnou otázku týkající se věku, v němž dochází ke konkrétnímu delikventnímu jednání. Tento typ otázek je mimořádně citlivý na vliv paměti. V dřívější studii s výběrem školních dětí ve věku od 11 do 14 let (Junger-Tas a van Kesteren, 1999) jsme zjistili, že mladší děti mají tendenci uvádět dřívější věk zahájení trestné činnosti než starší děti. Podobný vliv se vyskytuje v této studii, jak je uvedeno v tabulce 8A v příloze I, a ukazuje se, že věková skupina 18-21 let systematicky vykazuje pozdější věk zahájení než věková skupina 14-17. V tomto případě zejména s ohledem na násilnou trestnou činnost, trestné činy související s mládím a drogami. Zdá se nepravděpodobné, že by byly tyto rozdíly důsledkem systematického lhaní, mnohem pravděpodobněji vznikají v důsledku vlivu paměti nazývaného „teleskopický efekt vpřed“. Jedná se o častou komplikaci, spočívá v umístění konkrétních událostí do pozdější doby, než se skutečně udály.

Obrázek 4.3 Věk zahájení pěti kategorií trestných činů

	Majetková trestná činnost	Násilí	Vandalismus	Trestné činy související s mládím	Užívání drog
Anglie a Wales	12,8	14,2	13,9	13,1	15,5
Nizozemí	11,6	14,1	14,2	12,4	16,3
Španělsko	12,5	14,0	14,3	12,7	15,7

4.2 Pohlaví a trestná činnost

Až do 70. let minulého století byla delikvence dívek studována jen výjimečně. Kriminologové věděli, že dívky a ženy se v policejních a soudních statistikách vyskytují jen vzácně. V Nizozemí například neexistovaly ženské věznice. Tato situace, která byla podobná v mnoha zemích, patřila k faktorům vysvětlujícím nedostatek zájmu kriminologů o studium ženské trestné činnosti.

Od druhé poloviny 70. let minulého století trestná činnost žen pomalu rostla ve většině západních zemí. V důsledku toho byla vytvořena místa pro dívky a v Nizozemí i jinde vznikly ženské věznice.

V této studii jsou zahrnuty tři zajímavé otázky týkající se trestné činnosti žen. Za prvé, zda se dívky a chlapci do trestné činnosti zapojují ve stejné míře. Za druhé, zda se koreláty delikventního chování mezi pohlavími liší. A za třetí, jak lze vysvětlit případné rozdíly kriminálního chování mezi pohlavími.

Problém je složitý a zatížený ideologickými předsudky. Například ve Spojených státech amerických probíhá diskuse mezi lidmi, kteří tvrdí, že trestná činnost žen je na vzestupu a pomalu se blíží úrovni mužů (Smart, 1979, Austin 1993), a těmi, kdo považují ženy za výrazně méně delikventní než muže a žádnou změnu nevnímají (Weisheit a Mahan, 1988, Steffensmeier a Streifel, 1992, Steffensmeier, 1993). První postup může být částečně inspirován publikací Adler (1975) a Simon (1975). Ty se domnívají, že růst kriminality žen silně souvisí s feministickým hnutím a emancipací žen. Rostoucí nezávislost, sebedůvěra a zapojení na trhu práce by vedly k většímu zapojení do trestné činnosti i k násilí.

Další výzkumníci připouštějí růst delikvence dívek, připisují to však skutečnosti, že dívky a ženy jsou často oběťmi sexuálního násilí (Chesney-Lind, 1989, Cain, 1990). V důsledku toho by se dívky nedopouštěly tolika trestných činů, ale ve srovnání s chlapci by vykazovaly více problémového chování, jako jsou útoky z domova a sexuální vztahy v nízkém věku, za které by byly přísněji potrestány.

Pokud přihlédneme nejdříve ke kvantitativním otázkám, existují určité náznaky, že jak v Evropě, tak ve Spojených státech amerických v souladu s policejními daty dochází k výraznému růstu ženské delikvence. Úroveň zločinnosti ve Spojených státech je však výrazně nižší u žen než u mužů, zejména pokud jde o násilí (Pollock-Byrne, 1990). Většina trestné činnosti představuje trestné činy související s užíváním drog, jako jsou krádeže, podvody, defraudace a padělání. V Anglii a Walesu představovaly ženy v roce 1992 17 % všech odsouzených osob, zatímco v Nizozemí jen 10 %. V obou zemích se ženy dopouštějí především majetkové trestné činnosti. Akty násilí jsou velmi vzácné, i když i zde se zdá, že dochází k růstu násilných trestných činů mezi mladými ženami (Junger-Tas, 1996). Ve srovnání s muži mají ženy tendenci se trestných činů dopouštět v pozdějším věku a mají rovněž sklon jich dříve zanechat (Ministerstvo vnitra, 1992, Junger-Tas a kol., 1995).

V tomto ohledu je užitečné přidat data ze self-reportových studií k obrazu kriminality, protože obvykle zahrnují spíše méně závažné trestné činy a víme, že pouze velmi vážné trestné činy končí v policejních statistikách.

Pokud srovnáme respondenty u „prevalence za celý život“ v závislosti na pohlaví, zjistíme, že ve všech třech zemích chlapci uvádějí výrazně více trestných činů než dívky, přičemž největší rozdíly jsou u násilí proti osobám (viz tabulka A9, příloha I). Prevalence posledního roku je uvedena v tabulce 4.1.

Tabulka 4.1 potvrzuje hypotézu, že chlapci se dopouštějí více trestných činů než dívky. V tomto ohledu však existují rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi trestných činů. Chlapci užívají 1,25 až 1,5krát více drog než dívky a dopouštějí se 1,5 až 2krát více majetkových trestných činů. Jak se dalo očekávat, největší rozdíl mezi chlapci a dívkami se objevuje u násilných trestných činů. Chlapci v Anglii a Walesu se dopustí 1,8krát více násilných trestných činů než dívky. Tento rozdíl je ještě větší ve Španělsku (2,4krát) a největší pak v Nizozemí (3,7krát). S ohledem na další kategorie trestných činů vliv pohlaví na delikvenci není v jednotlivých zemích významně odlišný.

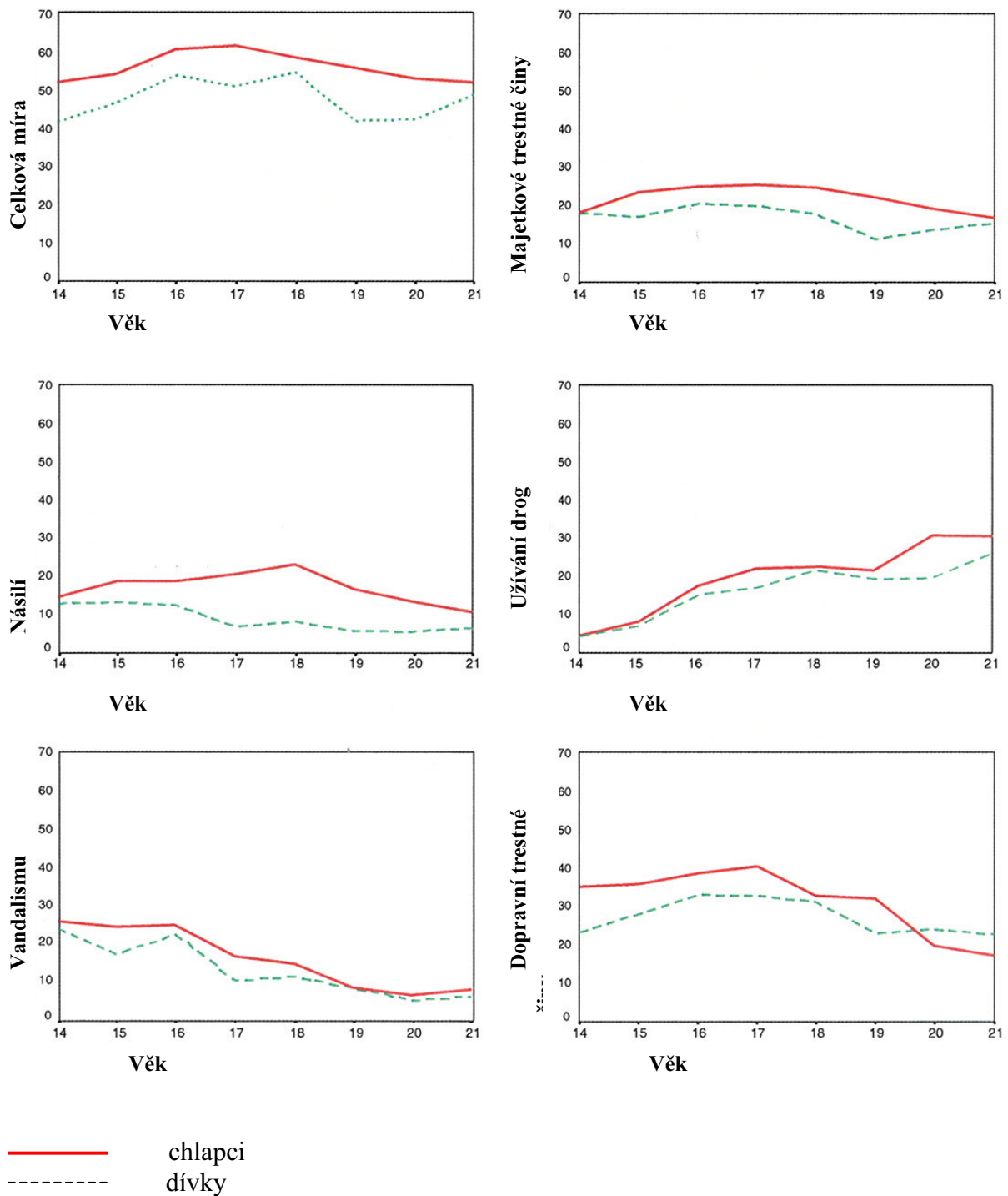
Tabulka 4.1 Prevalence delikvence v závislosti na pohlaví za poslední rok – v %

	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
	N = 574	N = 649	N = 444	N = 470	N = 1072	N = 1028
Majetkové trestné činy	16,0*	8,5	37,8*	18,7	23,3*	15,9
Násilí **	10,5*	5,7	17,6*	4,7	24,2*	10,0
Vandalismus	7,1	5,7	18,2*	8,9	22,4*	18,4
Trestné činy související s mláďím	20,4*	12,2	41,4*	28,9	39,3*	30,2
Užívání drog	23,2	18,6	17,3*	12,1	21,1*	14,2

* významný rozdíl mezi chlapci a dívkami (Chi square test, $df = 1$, $p < 0,05$)

** rozdíl vlivu pohlaví mezi zeměmi (Chi square test, $df = 1$, $p < 0,05$)

Obrázek 4.4 Prevalence delikvence společně pro tři země, podle věku a pohlaví za poslední rok

Obrázek 4.4 ukazuje rozdíly v zapojení do trestné činnosti jak v závislosti na věku, tak v závislosti na pohlaví. Pokud zohledníme všechny tři země, celkové zapojení do trestné činnosti skutečně vykazuje rozdíl mezi pohlavími. Je však zajímavé, že s ohledem na některé kategorie trestných činů se participace dívek neliší od chlapců. To je zřejmé v případě vandalismu a užívání drog a do určité míry i v případě majetkových trestných činů.

Navíc rozdíly mezi zeměmi jsou poměrně omezené, jak je vidět na podrobných číslech pro jednotlivé země (příloha I, obrázek A1). Pokud se podíváme na majetkovou trestnou činnost,

obrázek A1 ukazuje, že dosahuje u chlapců v Anglii a v Nizozemí vrcholu ve věku 16 let a ve Španělsku v 15. Podobné je to ve všech třech zemích i u dívek. S ohledem na násilí proti osobám křivka žen v Anglii a Walesu sleduje křivku mužů, i když je o něco nižší. Rozdíl mezi oběma křivkami ve Španělsku a v Nizozemí je výrazně větší, přičemž Španělsko vykazuje nejnižší míru ženského násilí. V případě užívání drog je ve všech třech zemích překvapivým trendem to, že zatímco dívky začínají užívat drogy přibližně ve stejném věku jako chlapci a sledují stejný vzorec užívání drog ve věku od 16 do 18 let, po 18. roce mají dívky tendenci užívání drog stabilizovat. S rostoucím věkem se rozdíl mezi oběma pohlavími zvětšuje a užívání drog roste (viz kapitola 8).

Pokud přihlédneme k věku zahájení, rozdíly mezi muži a ženami jsou jen malé, nicméně u některých trestných činů významné. Výrazné rozdíly najdeme u užívání drog v Anglii a Walesu, u násilí a trestných činů souvisejících s mládím v Nizozemí a u násilí a trestných činů souvisejících s mládím a užíváním drog ve Španělsku. Navíc existuje konzistentní rozdíl ve věku zahájení mezi pohlavími: chlapci se začínají dopouštět trestných činů o půl roku až rok dříve než dívky (tabulka A10, příloha I).

Při odpovědi na první otázku týkající se delikvence dívek, jak bylo uvedeno výše, můžeme dojít k závěru, že dívky se výrazně méně zapojují do delikventního chování. Existují také náznaky, že se začínají dopouštět delikventních činů o něco později, ačkoliv vrchol delikventní činnosti nastává přibližně ve stejném období. Ve skutečnosti sklon křivek pro chlapce a dívky je poměrně podobný, kromě násilí a užívání drog. V tomto ohledu je třeba připomenout, že policejní údaje se obvykle týkají závažnějších trestných činů než data ze self-reportové studií. Vzhledem k tomu, že dívky omezují svou delikventní činnost na méně závažné trestné činy, je snadné vysvětlit, proč se v policejních statistikách nevyskytují tak často jako chlapci.

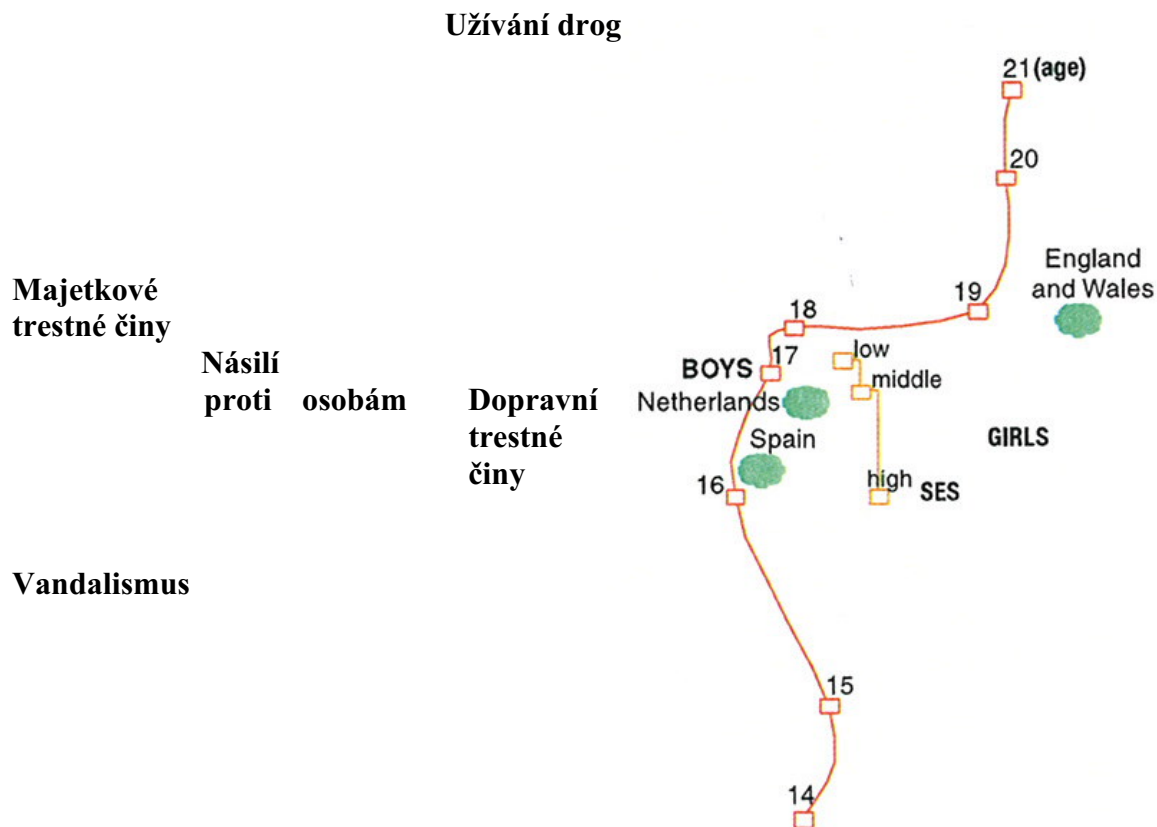
Abychom mohli analyzovat vztah mezi pohlavím, věkem, SES a delikvencí, jakož i shrnout naše zjištění ohledně vztahu socio-demografických proměnných s pěti kategoriemi trestných činů, provedli jsme Homalsovou analýzu.⁸ Výsledky jsou uvedeny na obrázku 4.5.

Abychom mohli analyzovat Homalsův obrázek, je důležité si připomenout, že čím blíže se jednotlivé body (proměnné) vyskytují, tím silnější je vztah mezi nimi. Navíc čím více se body blíží středu (na tomto obrázku přesně uprostřed na lince mezi chlapci a dívkami), tím menší je jejich vztah k ostatním proměnným.

Za prvé, obrázek 4.5 ukazuje, že majetková trestná činnost a násilné trestné činy leží blízko sebe, to znamená, že ti, kdo se dopouštějí krádeží, mají rovněž tendenci páchat násilné činy. Kategorie trestných činů souvisejících s mládím („dopravní trestné činy“), zejména jízda načerno, se nacházejí uprostřed, což naznačuje, že k nim dochází mnohem častěji než k jiným typům trestných činů. Obrázek 4.5 jasně ukazuje, že delikvence je častější ve věku 16-18 než v jakémkoliv jiném věku. K vandalismu dochází nejčastěji u mladších dětí, na rozdíl od užívání drog. Užívání drog se navíc nachází mírně mimo věkovou osu výběru, což naznačuje, že užívání drog dosahuje svého vrcholu později než v 21 letech. Vliv pohlaví je na obrázku 4.5 zřejmý: dívky se dopouštějí výrazně menšího počtu trestných činů než chlapci.

⁸ Homals je v literatuře znám jako analýza vícenásobného vztahu či analýza homogenity a byl vyvinut oddělením teorie dat na Univerzitě v Leidenu.

Obrázek 4.5 Analýza homogenity sociálně-demografických proměnných a delikvence

Socio-ekonomický status (SES) jen málo souvisí s delikventním chováním, protože dolní, střední i horní SES se soustředí kolem centra obrázku. Tabulka A7 v příloze I ukazuje procenta delikvence v závislosti na SES a zemi.

Nakonec podle dat se zdá, že Anglie a Wales mají o něco menší celkovou míru trestné činnosti a vyšší míru užívání drog, ačkoliv první výše jmenovaný údaj pravděpodobně souvisí s odchylkami od obecného dotazníku, jak jsme uvedli dříve.

4.3 Rodina a škola podle věku a pohlaví

Další otázka souvisí s korelátý delikventního chování odvozenými z kriminologické teorie. Do této studie jsme zahrnuli omezený počet proměnných sociální kontroly, zejména pak respekt vůči rodině, školu, vrstevníky a volný čas. V této části se budeme zabývat rodinou a školou, protože ty do značné míry ovlivňují volbu kamarádů a způsob trávení volného času.

Víme, že dohled rodičů, výkon ve škole a způsob trávení volného času jsou silnými faktory pro předpokládání delikvence mladistvých (Hirschi, 1969, Rutter a Giller, 1983, Riley a Shaw, 1985, Junger-Tas, 1988). Vzhledem k tomu, že většina studií delikvence mladistvých byla prováděna pouze na výběru mužů, je důležité posoudit možné rozdíly v tomto ohledu mezi pohlavími. Přitom můžeme zjistit významné náznaky jejich odlišného zapojení do trestné činnosti.

4.3.1 Rodina

Vybrali jsme několik proměnných neformální sociální kontroly, abychom se podívali na rozdíly v socializaci v závislosti na pohlaví. Jak je uvedeno v tabulce 4.2, neexistují mezi pohlavími výraznější rozdíly s ohledem na jejich vztah s kterýmkoliv z rodičů, ačkoliv data naznačují, že mladí lidé obou pohlaví vycházejí poněkud lépe se svou matkou než s otcem.

Procento mužských respondentů, kteří nahlásili negativní vztah s vlastním otcem, je dvojnásobné ve srovnání se vztahem s matkou ve všech třech zemích, zatímco u dívek to platí pouze ve Španělsku.

Největší rozdíl mezi pohlavími se týká sociální kontroly rodičů. Je zřejmé, že rodiče v Nizozemí a ve Španělsku mají větší strach o pobyt svých dcer a o to, s kým chodí ven, než je tomu u jejich synů. Tak tomu překvapivě není v Anglii a Walesu, kde rozdíly nejsou významné.

Prozkoumali jsme, zda existují významné rozdíly mezi třemi zeměmi s ohledem na odpovědi na otázky týkající se sociální kontroly. Ačkoliv údaje vykazují určité drobné rozdíly, u obecných tendencí existuje shoda. To nám umožňuje využít pro další analýzu soubor kombinovaných dat.

Tabulka 4.2 Neformální sociální kontrola ze strany rodičů vůči respondentům v závislosti na pohlaví ve třech zemích – v %

	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko	
	Chlapci N = 543	Dívky N = 622	Chlapci N = 444	Dívky N = 470	Chlapci N = 1072	Dívky N = 1028
Vycházejí s otcem						
Dobře	59,4	58,6	55,5	56,3	53,2	54,7
Většinou dobře	34,1	33,1	38,6	38,8	30,6	28,6
Ne moc dobře	6,5	8,3	5,9	4,9	16,2	16,7
Vycházejí s matkou						
Dobře	69,9*	68,6	62,5	62,4	63,2	64,5
Většinou dobře	26,8	22,4	34,3	33,6	28,4	26,9
Ne moc dobře	3,4	9,0	3,2	4,0	8,3	8,7
Výlety s rodinou						
Často	23,1	20,3	48,2	41,4	44,9	43,2
Průměrně	43,5	48,4	18,6	20,2	18,1	17,1
Ne moc často	33,4	31,3	33,3	38,6	37,1	39,7
Vědí, kde se nacházíte						
Ne	10,5	7,1	13,4*	6,5	25,5*	14,7
Ano	89,5	92,9	86,6	93,5	74,5	85,3
Vědí, s kým jste						
Ne	6,5	5,7	17,3*	6,7	15,2*	9,2
Ano	93,5	94,3	82,7	93,3	84,8	90,8

* významné rozdíly mezi chlapci a děvčaty

4.3.2 Věk a kontrola ze strany rodiny

Bylo by možné tvrdit, že sociální kontrola ze strany rodičů velmi závisí na věku dětí. Je zřejmé, že s tím, jak mladí lidé dospívají, stávají se nezávislejšími a jejich rodiče nebudou vždy vědět, kde jsou a s kým. S rostoucím věkem se navíc budou mladí lidé stále méně

účastnit rodinných výletů. V určitém rozsahu by mohl vliv sociální kontroly ze strany rodičů na delikvenci mít skrytý věkový efekt. Pro hlubší posouzení jsme se podívali na to, jak se s věkem vyvíjí proměnná rodiny.

Tabulka 4.3 Vztah s rodiči* a sociální kontrola ze strany rodičů v závislosti na věku a pohlaví - v %

Věk	Chlapci				Dívky			
	14/15	16/17	18/19	20/21	14/15	16/17	18/19	20/21
Vycházejí s otcem								
N	501	516	444	415	482	474	455	442
Dobře	63	55	50	52	61	54	56	53
Většinou dobře	28	33	36	35	30	32	31	34
Ne moc dobře	9	12	14	14	9	14	13	13
Vycházejí s matkou								
N	525	540	455	445	509	510	478	472
Dobře	70	64	63	63	68	65	65	63
Většinou dobře	26	30	31	30	27	26	26	28
Ne moc dobře	5	6	7	7	5	9	9	9
Výlety s rodinou								
N	510	546	474	477	495	508	515	549
Často	45	37	30	28	46	37	32	34
Průměrně	26	26	21	26	25	31	25	25
Ne moc často	28	37	49	47	28	32	43	41
Rodiče vědí, kde jste								
N	374	550	479	485	345	515	522	556
Ne	11	15	26	25	7	8	11	16
Ano	89	85	74	75	93	92	89	84
Rodiče vědí, s kým jste								
N	374	550	479	485	345	515	522	556
Ne	13	11	17	15	6	6	9	10
Ano	87	89	83	85	94	94	91	90

*Zaokrouhleno na celá čísla

Tabulka 4.3 ukazuje, že vztah s otcem se může s věkem poněkud narušovat, zatímco vztah s matkou se během let zdánlivě příliš nemění. Je však třeba zdůraznit, že většina respondentů se svými rodiči vychází (většinou) dobře. „Časté“ výlety s rodinou s věkem zcela zřejmě ustávají, zejména u chlapců, a to ze 45 % ve věku 14-15 na 28 % ve věku 20-21. Vliv je o něco méně výrazný u dívek, kde časté vycházky s rodinou klesají ze 46 % ve věku 14-15 na 34 % ve věku 20-21. K nejvýraznějšímu poklesu dochází po uplynutí 14-15 let. Výrazně menší vliv je zjevný u proměnné „Vědí rodiče, kde a s kým jste?“. Ve věku 14-15 80 % chlapců a 88 % dívek uvádí, že jejich rodiče vědí, kam večer chodí a s kým. Může se zdát překvapivé, že i ve věku 20-21 let uvádí 71 % mužů a 81 % žen, že je tomu podobně. Tato data naznačují, že ačkoliv mladí lidé a jejich rodiče se ve volném čase zabývají stále rozdílnějšími činnostmi, určitá forma rodičovské kontroly místa pobytu jejich potomků, jakož i jejich vrstevníků přetrvává do mladého dospělého věku.

4.3.3 Vztah k trestné činnosti

Zdá se, že špatný vztah s rodiči má velmi silný dopad na (anti) sociální chování dětí, jak se ukazuje v tabulce 4.4. To platí pro vztah respondenta s otcem i s matkou. S ohledem na rozsah, v jakém plní otec pro syna a matka pro dceru funkci vzoru sociálního chování obecně a specifického chování příslušného pohlaví zvláště, dalo by se očekávat, že vztah s otcem bude mít silnější vliv na chování chlapců. Podobně vztah s matkou by mohl mít silnější vliv na delikventní chování dívek. Avšak ačkoliv se vliv rodiče stejného pohlaví zdá být u dívek silnější než u chlapců, není statisticky významný (test chi square pro hierarchický logický lineární model, $p > 0,05$).

Je zajímavé poznamenat, že časté rodinné výlety fungují jako bariéra pro delikventní chování. Dalo by se spekulovat, zda tato proměnná zastupuje intenzivní rodinný život s úzkými vazbami mezi členy rodiny, i pokud přihlídneme k tomu, že dochází k silnému vlivu podle věku. Tato zjištění ohledně přímé rodičovské kontroly mladých lidí potvrzují další výzkumy sociální kontroly (Hirschi, 1969, Junger-Tas, 1988, Sampson a Laub, 1990). Ačkoliv, jak jsme viděli výše, míra zapojení do trestné činnosti je u chlapců vyšší než u dívek, tabulka 4.4 ukazuje silný vztah mezi neformální kontrolou ze strany rodičů a zapojením do trestné činnosti jak u chlapců, tak u dívek.

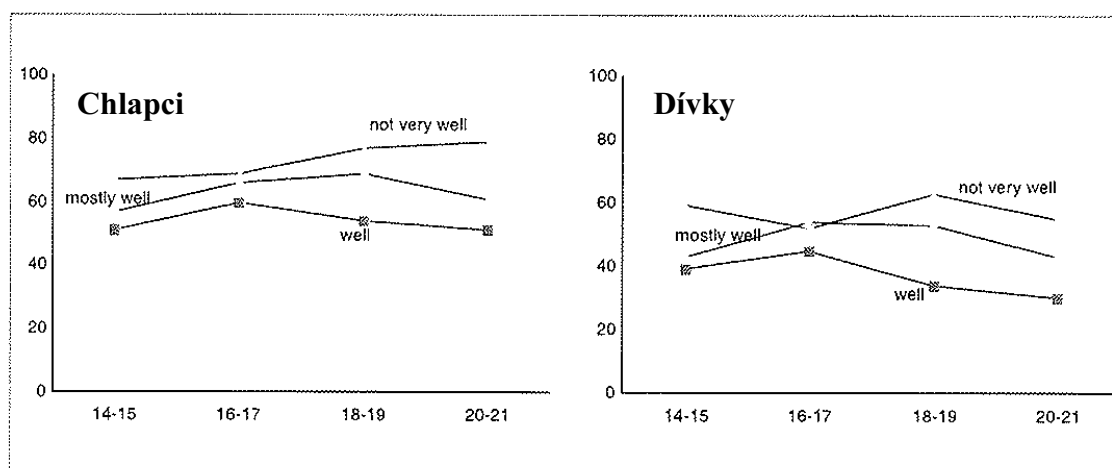
Obrázek 4.6 zobrazuje interakci mezi celkovou prevalencí trestné činnosti za poslední rok v souvislosti se vztahem s otcem, pohlavím a věkem. Tyto výsledky naznačují, že změna věku v souvislosti se změnou vztahu s otcem souvisí s trestnou činností chlapců. Mezi chlapci, kteří vycházejí se svým otcem dobře, se míra trestné činnosti s věkem nemění, avšak mezi chlapci, kteří s otcem nevycházejí dobře, dochází k nárůstu trestné činnosti s tím, jak stárnou (z 67 % ve věku 14-15 na 79 % ve věku 20-21). O něco slabší vliv lze sledovat v případě dívek ohledně jejich vztahu s otcem.

Tabulka 4.4 Prevalence delikvence za poslední rok v souborném výběru, v závislosti na některých vybraných proměnných neformální kontroly ze strany rodičů a pohlaví – v %

	Chlapci		Dívky	
	N	%	N	%
Vycházejí s otcem				
Dobře	1036	54,2*	1040	36,9*
Většinou dobře	617	63,5	587	48,4
Ne moc dobře	223	73,1	227	57,3
Vycházejí s matkou				
Dobře	1275	54,2*	1287	38,6*
Většinou dobře	572	68,4	525	50,1
Ne moc dobře	118	74,6	157	62,4
Výlety s rodinou				
Často	708	55,6*	765	41,7*
Průměrně	498	56,2	553	39,6
Ne moc často	801	66,8	749	49,8
Vědí, kde se nacházíte				
Ne	389	72,8*	225	62,7*
Ano	1664	57,0	1884	41,9
Vědí, s kým jste				
Ne	474	76,1*	151	60,9*
Ano	1414	60,0	1790	42,8

Veškeré proměnné rodičovské kontroly mají významný vliv na delikvenci (Chi square test, $df = 1$, $p < 0,05$). Rozdíly ve vlivu mezi chlapci a děvčaty nejsou významné (test chi square, $p < 0,05$).

Obrázek 4.6 Celková delikvence za poslední rok v závislosti na vztahu s otcem a věku

Ne příliš dobře
Většinou dobře
Dobře

Abychom ověřili, zda má vliv věku na proměnnou sociální kontrolu následně dopad na vztah sociální kontroly a delikvenci, jsou data analyzována pomocí hierarchického logického lineárního modelu. Pokud jde o chlapce, vliv interakce věku a vztahu s otcem na delikvenci se dotýká hranice významnosti $p=0,06$, to však neplatí pro dívky ($p=0,12$). Vlivy interakce s druhou proměnnou byly rovněž testovány, pravděpodobnost se však vždy pohybuje nad 0,30 a nejsou tedy významné.

Lze dospět k několika závěrům. Za prvé jsme viděli, že sociální kontrola rodičů má tendenci se s věkem snižovat. Mezi 14. a 21. rokem dochází k postupnému narušování vztahu rodičů a jejich potomků, rodinné výlety jsou méně časté a přímá kontrola chlapců i dívek se omezuje. Změny však nejsou velké: i ve věku 20-21 let většina chlapců (71 %) a dívek (81 %) prohlašuje, že jejich rodiče vědí, kdo jsou jejich přátelé a kam v noci chodí. Druhý závěr je, že vztah chlapců s jejich otci má, jak se zdá, vliv na jejich (anti)sociální jednání. Pokud je tento vztah narušený, má delikventní jednání chlapců tendenci se během let zvyšovat, což je přesný opak obecně klesající tendence s rostoucím věkem. V případě dívek se podobný vliv prokázat nepodařilo. Za třetí, nepodařilo se odhalit žádný další vztah mezi věkem a sociální kontrolou rodičů. Ačkoliv sociální kontrola rodičů během let (poněkud) slábne, nevysvětluje to změny v trestné činnosti v závislosti na věku. Lze spekulovat, že s tím, jak mladí dospívají, získávají postupně na významu jiné formy sociální kontroly, jako jsou další studium, získání práce, stabilnější vztahy s opačným pohlavím.

4.3.4 Škola

Kromě rodičů může jako významný kontrolní faktor fungovat také škola. Tabulka 4.5 ukazuje čtyři proměnné, které naznačují, jaký je vztah dětí ke škole. K těmto proměnným patří: oblíba chození do školy, tvrdá práce ve škole (složení maturity), opakování ročníku a záškoláctví. Tyto otázky byly samozřejmě relevantní pouze pro ty, kdo dosud navštěvovali školu. Spojení tří zemí způsobuje určité problémy. Opakování třídy není v anglickém školním systému možné, zatímco otázka ohledně tvrdé práce na složení maturity nebyla v Anglii a Walesu položena. Další problém představuje skutečnost, že respondentům v Anglii a Walesu byly nabídnuty jiné kategorie odpovědí na otázku „Máte rádi školu?“, které nelze propojit s odpověďmi nabízenými v Nizozemí a ve Španělsku. Z tohoto důvodu jsou údaje pro Anglii

shrnuty samostatně. V důsledku toho se čísla v tabulkách 4.5 a 4.6 vztahují pouze na Nizozemí a Španělsko, nicméně pokud to bylo možné, přidali jsme i údaje z Anglie.

Školní proměnné ukazují, že dívky mají tendenci se škole věnovat o něco více než chlapci. Do školy chodí raději a méně jich muselo opakovat třídu. Zdá se, že v Nizozemí pracují dívky na složení maturity o něco tvrději než chlapci. Tento rozdíl mezi pohlavími lze vysledovat i ve Španělsku, není však statisticky významný. S ohledem na záškoláctví se však zdá, že mezi chlapci a dívkami není rozdíl, což může působit překvapivým dojmem.

Tabulka 4.5 Neformální sociální kontrola respondentů podle pohlaví – v %

	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko	
	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky
	N = 543	N = 622	N = 444	N = 470	N = 1072	N = 1028
Mají rádi školu (Nizozemí a Španělsko)						
Vždy			15,1*	21,3	21,6*	29,7
Většinou			49,2	54,6	32,5	35,7
Někdy/nikdy			35,7	24,1	45,9	34,6
Mají rádi školu** (Anglie a Wales)						
Hodně	21,7	17,6				
Málo	78,3	82,4				
Snaží se*** (Nizozemí a Španělsko)						
Ne			5,39*	2,8	6,4	4,4
Ano			94,1	97,2	93,6	95,6
Opakování třídy**** (Nizozemí a Španělsko)						
Ne			49,8	55,3	45,3*	50,1
Ano			50,2	44,7	54,7	49,9
Dopustili se někdy záškoláctví						
Ne	65,8	63,9	73,6	74,7	79,2	80,7
Ano	34,2	36,1	26,4	25,3	20,8	19,3

* Významné rozdíly v sociální kontrole mezi pohlavími (Chi sq. test, $p < 0,05$), rozdíly mezi zeměmi nebyly testovány.

** Anglickým respondentům byly nabídnuty různé kategorie odpovědí, které nemusely odpovídat nizozemským a španělským datům.

*** Data z Anglie a Walesu nejsou k dispozici.

**** Data se nevztahují na Anglii a Wales.

Pokud jde o situaci ve škole, dívky mají sklon být větší konformisté než chlapci. Avšak i když jsou některé rozdíly statisticky významné, jsou nad očekávání malé, takže závěry je třeba formulovat opatrně.

Obecný závěr je, že pokud mladí lidé nemají rádi školu, pokud nejsou ochotni se učit na maturitu, pokud opakují ročník nebo se dopouštějí záškoláctví, pravděpodobnost, že se dopustí delikventního jednání, se zvyšuje. Data toto tvrzení jednoznačně potvrzují. Ve vztahu k dívkám mají všechny vztahy velký význam, rozdíly v delikventním chování mezi častými a méně častými pachateli jsou podstatné. To platí zejména s ohledem na tvrdou práci na

složení maturitní zkoušky a záškoláctví, jasně ho však lze vysledovat i v odpovědích na otázku týkající se oblíbenosti školy.

Podobné vztahy se ukazují v případě chlapců, avšak rozdíly nejsou v žádném případě významné. Nejsilnější vztah s trestnou činností má záškoláctví a neoblíbenost školy. Zdá se, že snaha složit maturitu a opakování třídy nemají na zapojení se do trestné činnosti příliš velký vliv.

Tabulka 4.6 Prevalence trestné činnosti za poslední rok v závislosti na vybraných školních proměnných – v %

	Chlapci		Dívky	
	N	%	N	%
Mají rádi školu (Nizozemí a Španělsko)				
Vždy	299	53,2*	405	40,2*
Většinou	566	65,5	623	49,1
Někdy/nikdy	650	72,6	469	56,3
Mají rádi školu** (Anglie a Wales)				
Hodně	101	41,6	141	24,1*
Málo	473	44,0	508	34,3
Snaží se***(Nizozemí a Španělsko)				
Ne	94	73,4	58	63,8*
Ano	1404	65,4	1424	48,0
Opakování třídy****(Nizozemí a Španělsko)				
Ne	707	63,9	775	45,3*
Ano	809	68,1	723	52,8
Dopustili se někdy záškoláctví				
Ne	1543	55,5*	1608	39,2*
Ano	547	72,6	539	57,7

* Významné rozdíly v sociální kontrole mezi pohlavími (Chisq. Test, $p < 0,05$), rozdíly mezi zeměmi nebyly testovány.

** Anglickým respondentům byly nabídnuty různé kategorie odpovědí, které nemusely odpovídat nizozemským a španělským datům.

*** Data z Anglie nejsou k dispozici.

**** Data se nevztahují na Anglii a Wales.

4.4 Diskuse a závěr

Data naznačují, že není důvod se domnívat, že vysvětlení delikventního jednání žen se liší od vysvětlení chování mužů. Ačkoliv většina průzkumů příčin trestné činnosti probíhala s mužským výběrem, naše studie naznačuje, že základní zjištění ohledně známek kriminálního chování – tedy těch, u kterých existuje široká shoda – jsou podobná pro obě pohlaví.

Skutečnost, že základní faktory vedoucí ke kriminálnímu chování jsou podobné pro muže i ženy, znamená, že určité podmínky, které vedly ke zvýšení trestné činnosti, platí pro obě pohlaví. Například vyšší prosperita, dostatek zboží, které lze jednoduše odcizit, snížený dozor na (polo)veřejných místech, zvýšená mobilita mladých lidí a omezení neformální sociální kontroly, to vše přispělo ke zvýšení trestné činnosti mladistvých (Cohen a Felson, 1979, Felson, 1998). Tyto podmínky jsou důležité podobně pro chlapce i dívky, ačkoliv úroveň u dívek zůstává nadále nižší než u chlapců.

Avšak odpověď na otázku, proč existuje takový rozdíl v míře zapojení do trestné činnosti mezi pohlavími, zejména s ohledem na závažnou a násilnou trestnou činnost, se hledá obtížněji. V důsledku toho budou odpovědi spíše spekulativní povahy.

Pro začátek se zdá, že rozdíly mezi pohlavími, pokud jde o násilí a užívání drog, svědčí o obecnějším rozdílu v chování mezi pohlavími ve vztahu k přijímání rizika. Zatímco muži – zejména v průběhu adolescence – mají riziko rádi v nejrůznějších podobách, ženy mají tendenci se (příliš) rizikovému chování vyhýbat. Například ženy jsou obvykle bezpečnějšími řidičkami a méně často jsou účastníky dopravních nehod. Mají rovněž tendenci se méně často zapojovat do sportovních činností, které jsou spojeny s významným fyzickým rizikem. V rozsahu, v jakém je kriminální chování rizikovým chováním, to může vést k omezení jejich sklonu k trestné činnosti (Rutenfrans, 1990).

Některé souvisejí se základními biologickými rozdíly mezi pohlavími (Rutenfrans, 1990). Například muži mají větší fyzickou sílu, což by mohlo vysvětlovat větší sklon k násilí. Bylo rovněž tvrzeno, že (potenciální) mateřství omezuje sklony žen k zapojení do rizikového životního stylu: potenciální mateřství, jakož i péče o děti vyžaduje bezpečné, klidné a stabilní prostředí, které je jen stěží kompatibilní s kriminálním životním stylem. Problémem tohoto vysvětlení je, že empirickým výzkumem se prakticky nedá testovat. Proto se zdá být bezpečnější předpokládat, že biologické faktory a sociální prostředí vstupují do interakce, a přihlíží se k tomu, že druhé se prokazují jednodušeji než první.

Za druhé, nadále existují významné rozdíly v socializaci obou pohlaví. Do průzkumu veřejného mínění náhodného výběru dospělé populace v Nizozemí jsme zařadili několik otázek týkajících se neformální sociální kontroly v době, kdy bylo respondentům 17 let (Junger-Tas a Terlouw, 1991). Výsledky ukazují systematické rozdíly neformální sociální kontroly chlapců a dívek. Ve srovnání s dívkami chodilo o víkendu na diskotéku dvakrát tolik chlapců. Jedna třetina chlapců oproti 18% dívek uvedla, že měli dovoleno chodit ven sami, dívky se vždy musely vrátit dříve než jejich bratři. Ačkoliv participace dívek na volnočasových a sportovních aktivitách se od 60. let minulého století výrazně zvýšila, rozdíly mezi pohlavími v tomto ohledu přetrvávají. Například jiná studie zjistila, že dívky musí trávit dvakrát více času domácími pracemi, péčí o domácnost než chlapci, zatímco chlapci tráví dvakrát tolik času sportovní činností než dívky (Niphuis-Nell, 1992).

V této studii jsme se pokusili k takovým rozdílům přihlídnout. Pokud se znovu podíváme na data o neformální sociální kontrole (tabulka 4.4), zjistíme srovnatelné výsledky. Relativně velké rozdíly v dohledu rodičů v závislosti na pohlaví pravděpodobně existují ve Španělsku a v Nizozemí, kde vykazují větší kontrolu dívek než chlapců. Je však zajímavé poznamenat, že u španělských chlapců existuje menší kontrola rodičů než u chlapců v obou dalších zemích.

S odkazem na tabulku 4.3 se zdá, že neexistují rozdíly mezi pohlavími s ohledem na jejich vztah s rodiči. Data však naznačují, že existuje o něco vyšší zranitelnost, pokud jde o vztah chlapců k jejich otcům. Na rozdíl od hlavního trendu poklesu trestné činnosti s věkem zjišťujeme, že v případě špatného vztahu s otcem má zapojení do trestné činnosti rostoucí tendenci.

Největší rozdíly mezi pohlavími se týkají sociální kontroly rodičů. Zdá se, že rodiče mají větší obavy o místo pobytu svých dcer. Rovněž se zdá, že rodiče si u dcer přejí vykonávat přísnější dohled nad skupinou vrstevníků, se kterými se stýkají.

Obliba školy, tvrdá práce na získání maturity, opakování třídy a záškoláctví mají významný vliv na míru zapojení do trestné činnosti, což je, jak se zdá, vliv, který je o něco silnější u dívek než u chlapců.

S ohledem na analýzu proměnných sociální kontroly v této studii je důležité uvést, že nesou odpovědnost za relativně malé změny. Ačkoliv mnoho rozdílů těchto proměnných má svůj význam, tento je malý a platí to i pro jejich vliv na delikventní chování. Jedním z hlavních důvodů pro takový výsledek může být povaha výběru. Ve všech případech se jedná o náhodný výběr mladých. Vzhledem k tomu, že kriminální činnost je vzácná, znamená to, že se jedná o skupinu s nízkou mírou kriminality. Za účelem maximalizace rozptylu delikvence by bylo nutno přidat známou vysoce rizikovou mládež nebo mladé lidi, kteří měli dřívější kontakt se systémem justice pro mladistvé (Hindelang, Hirschi a Weis, 1981). Čím více by další výběr pronikl do procesu trestní justice, tím většího rozptylu či kontrastu by se dosáhlo (Weis, 1986). To znamená, že pokud jde o zjištění týkající se teoretických proměnných v této studii, naše závěry mohou být jen skromné.

5. Problémové chování, trestné činy související s mládím a násilí proti předmětům

Jak bylo uvedeno v kapitole 2, v dotazníku ISRD existuje pět skupin otázek na trestnou činnost: problémové chování, trestné činy související s mládím, ke kterým patří násilné trestné činy proti předmětům, majetková trestná činnost, násilné trestné činy proti osobám a konzumace drog a obchodování s nimi. Následující kapitoly budou věnovány analýze a srovnání tří zemí s ohledem na tuto skupinu trestných činů a v této kapitole se podíváme na ty, které spadají do problémového chování a trestných činů souvisejících s mládím.

Pro analýzu chování jsme tuto kapitolu rozdělili do tří různých skupin trestných činů. Za prvé útěky, záškoláctví a konzumace alkoholu, které nejsou skutečnými trestnými činy. Označujeme je jako problémové chování a do dotazníku byly zahrnuty kvůli svému potenciálně pre-delikventnímu charakteru. Útěky lze také použít jako index soudržnosti rodiny a záškoláctví může mít význam pro měření akceptace školy, zatímco konzumaci alkoholu lze interpretovat také jako index budoucího užívání drog. Z tohoto důvodu budeme toto chování používat jako ukazatele při analýze dalších skupin trestných činů. Za druhé, jízda načerno a řízení bez řidičského oprávnění nebo pojištění se považují zejména za *trestné činy související s mládím*, protože se jedná o mladistvý projev chování dospělých. Dále pak graffiti, vandalismus a žhářství, které patří do poslední zde posuzované skupiny jednání, spadají do skupiny *násilí proti předmětům*, do této kapitoly jsou však zahrnuty proto, že jsou považovány za delikventní jednání související s mládím.

5.1 Problémové chování

Jak bylo uvedeno výše, problémové chování se považuje za pre-delikventní chování a my se zajímáme o zjištění, zda je lze použít jako známku budoucí trestné činnosti. To je jeden z důvodů, proč je posuzujeme společně s ostatními druhy chování, jako je užívání drog, a také samostatně. Získané výsledky tohoto chování popíšeme a následně je uvedeme do souvislosti s dalšími známkami proměnných posuzovaných v této studii.

5.1.1 Prevalence

Obecně je prevalence velmi vysoká u konzumace alkoholu (viz tabulka 5.1), a to i za poslední rok (55,8 % je nejvyšší procento pro všechna chování). Výskyt záškoláctví je také poměrně vysoký, prudce však klesá s ohledem na poslední rok a má nejnižší míru ze všech chování za poslední rok.

Pokud se podíváme na rozdíly v prevalenci mezi třemi zeměmi, které jsou předmětem studie, vidíme, že útěky jsou jediným chováním, u kterého mezi zeměmi neexistuje rozdíl. V Nizozemí je míra konzumace alkoholu velmi nízká, zatímco v rozdílech v záškoláctví stojí na jedné straně Anglie/Wales a na straně druhé Nizozemí a Španělsko. Mladí v Anglii a Walesu se dopouštějí záškoláctví méně než mladí lidé v Nizozemí a ve Španělsku, možná kvůli přísnější kontrole docházky na anglických a waleských školách. Dotazník v Anglii a Walesu nekladl otázky na záškoláctví a útěky za poslední rok a z tohoto důvodu můžeme u těchto typů chování porovnávat pouze Nizozemí a Španělsko: záškoláctví se dopouští více Nizozemců než Španělů a u úteků neexistuje žádný rozdíl. U konzumace alkoholu se mladí lidé z Anglie a Walesu výrazně liší od mladých lidí z dalších dvou zemí. Ve Španělsku sice během života pilo alkohol stejné množství lidí jako v Anglii a Walesu, ale konzumace za poslední rok je pro Španělsko výrazně nižší – v tomto případě jsou si Španělsko a Nizozemí

podobné. V Anglii/Walesu je také mnohem vyšší počet lidí, kteří za poslední rok pili alkohol a opili se, než je tomu ve dvou dalších zemích.

Tabulka 5.1 Prevalence problémového chování podle zemí – v %

	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko		Celkem	
	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok
	N = 1223		N = 914		N = 2100		N = 4237	
Záškoláctví**	35,8	-	47,2	25,8	49,2	20,0	44,7	15,5
Útěky	7,5	-	6,9	1,2	6,8	1,9	6,9	1,2
Alkohol**	89,5	85,1	79,9	74,5	86,5	77,6	85,8	55,8
Opilost**	52,5	46,1	43,0	34,7	-	34,2	48,1	37,7

** p < 0,01

5.1.2 Rozdíly mezi pohlavími a věkem

Ačkoliv obecně se dívky dopouštějí méně trestné činnosti než chlapci, k tomuto závěru nedocházíme u některých druhů chování, kterými se zabýváme: významné rozdíly u zástupců jednotlivých pohlaví se vyskytly pouze u záškoláctví ve Španělsku, u útěků se rozdíly vyskytly pouze v Anglii a Walesu, tyto dvě země, Španělsko a Anglie/Wales, se liší také s ohledem na pití alkoholu mezi chlapci a dívkami, přičemž Španělsko vykazuje větší počet rozdílů. Tyto výsledky jsou shrnuty v tabulce 5.2.

Tabulka 5.2 Prevalence problémového chování za poslední rok, podle pohlaví a zemí – v %

ZA POSLEDNÍ ROK	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Záškoláctví	-	-	26,4	25,3	20,8	19,3
Útěky	-	-	1,6	0,9	1,9	1,9
Alkohol	84,8	85,2	79,5	80,2	89,0*	83,9
Opilost	50,0**	42,5	42,3**	27,2	43,8**	24,1

* p < 0,05 a ** p < 0,01

Ve vztahu k věku, pokud přihlédneme ke skutečnosti, že chování, kterým se zabýváme, je chování související s mládím, bychom měli vycházet z hypotézy, že věk prvního projevu by se u těchto druhů chování měl pohybovat na dolní hranici. S věkem by mělo toto chování vymizet. K našemu překvapení naše data říkají, že tyto druhy chování, ačkoliv jejich výskyt začíná poměrně brzy, nepatří do repertoáru nejmladších (viz tabulka 5.3), jak uvidíme v této kapitole. Průměrný věk zahájení se pohybuje od 13,08 do 15,19.

Jak ukazuje tabulka 5.3, výběr Anglie/Walesu začíná s útěky a konzumací alkoholu výrazně dříve, zatímco záškoláctví v Nizozemí začíná výrazně později. Navíc pokud se podíváme na míry prevalence v různém věku, uchovávají si všechny věkové skupiny (čtyři skupiny: 14-15, 16-17, 18-19, 20-21) stejnou míru prevalence. A pokud se podíváme na dvě věkové skupiny (14-17 a 18-21), kde se míry těchto druhů chování výrazně liší, vidíme, že rostou s věkem (viz tabulka 5.4).

Tabulka 5.3 Průměrný věk zahájení problémového chování (standardní odchylka v závorce)

Věk zahájení	Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko	CELKEM
Záškoláctví	16,65(1,63)	14,76*(2,56)	13,67(2,32)	13,91(2,29)
Útěky	13,99*(0,88)	15,19(2,61)	15,13(2,22)	14,83(2,1)
Alkohol	13,08*(2,93)	14,25(2,30)	14,11(2,05)	13,84(2,44)

* $p < 0,05$

Tabulka 5.4 Prevalence problémového chování podle věku a země – v %

Za poslední rok	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko	
	14-17	18-21	14-17	18-21	14-17	18-21
Záškoláctví	-	-	18,6**	32,6	19,3	20,8
Útěky	-	-	26,7	15,2	36,5	23,1
Alkohol	80,9	89,8	66,1**	82,4	70,6**	84,6
Opilost	30,6**	63,8	23,5**	44,9	27,3**	41,1

** $p < 0,01$

Ještě překvapivější je, že frekvence těchto činností s věkem neklesá, ale naopak roste. V tabulce 5.5 vidíme trend růstu průměrného věku pro jednotlivé typy chování kromě konzumace alkoholu. Zde existuje rozdíl mezi dvěma mladšími a dvěma staršími skupinami, které konzumují více alkoholu než zbylá část.

Tabulka 5.5 Průměrný počet problémového chování za poslední rok pro věkové skupiny (standardní odchylka)

Věkové skupiny	4-15	16-17	18-19	20-21	CELKEM
Záškoláctví (1)	3,20(2,29)	3,4(2,42)	4,29(2,55)	4,61(2,59)	3,97(2,55)
Útěky (1)	1,22(0,44)	2,93(3,22)	2,71(4,55)	6,64(11,26)	3,35(6,17)
Alkohol	18,96(27,12)*	33,88(33,91)*	43,01(35,26)	43,69(35,83)	36,32(34,92)
Opilost (1)	2,14(11,52)+	5,33(19,95)++	7,27(23,01)	9,37(30,34)	6,43(23,24)
Silná opilost(2)	1,42(0,86)**	1,82(0,86)	1,82(0,95)	1,72(1,03)	1,74(0,96)

* $p < 0,05$ mezi touto věkovou skupinou a ostatními,

** $p < 0,05$ mezi touto věkovou skupinou a následující,

+ $p < 0,05$ mezi touto věkovou skupinou a dvěma staršími,

++ $p < 0,05$ mezi touto věkovou skupinou a starší

(1) údaje pouze pro Španělsko a Nizozemí,

(2) údaje pouze pro Anglii a Wales

5.1.3 Vztah k teoretickým proměnným

Jak jsme uvedli výše, chování, které je předmětem této studie v této části kapitoly, není kriminálním chováním, ale může nám říci mnoho o zvycích mladých lidí. Záškoláctví může souviset s výsledky ve škole, útěky s rodinnými vazbami a konzumace alkoholu může souviset se skupinou vrstevníků (přátel). Škola, rodina a přátelé jsou tři velmi významné oblasti dle teorie sociální kontroly a typy chování posuzované výše mohou zvyšovat význam těchto faktorů pro pochopení trestné činnosti mladistvých. Z tohoto důvodu je budeme používat jako známky delikventního chování.

5.2 Trestné činy související s mládím

U těchto druhů trestné činnosti se domníváme, že mladí lidé chtějí využít mobilitu dospělých, ale nemají na to dost peněz. Z tohoto důvodu využívají veřejnou dopravu bez placení nebo si půjčí něčí auto atd.

5.2.1 Prevalence

Mnoho mladých lidí se dopustilo těchto trestných činů během svého mládí, ale jen 17 % uvedlo, že je spáchali během posledního roku (tabulka 5.6).

Tabulka 5.6 Prevalence trestných činů souvisejících s mládím podle zemí (v %)

	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko		Celkem	
	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok
Jízda načerno**	26,3	9,4	52,1	21,1	45,4	20,5	41,31	17,4
Jízda bez řidičského oprávnění/pojištění**	17,1	7,7	40,2	20,0	40,7	20,4	33,5	16,6
Trestné činy související s mládím celkem**	34,7	11,1	68,2	26,6	63,4	28,4	56,1	23,0

** Hladiny významnosti mezi zeměmi: $p < 0,000$

Jízda bez řidičského oprávnění/pojištění: Anglie/Wales proti Nizozemí a Španělsku. Ostatní: mezi třemi zeměmi.

Rozdíly v prevalenci jsou pro tento druh trestných činů mezi zeměmi významné. Zdá se, že obě činnosti jsou typické pro Nizozemí a Španělsko, zatímco mladí lidé v Anglii/Walesu se jich dopouštějí méně často.

5.2.2 Rozdíly mezi pohlavími a věkem

Jízdy bez řidičského oprávnění/pojištění se dopouštějí dvakrát častěji chlapani než dívky, kromě Španělska, kde se poměr blíží k 1,5. Když se však podíváme na prevalenci posledního roku, rozdíly se zmenšují, byť zůstávají významné (viz tabulka 5.7). Významné rozdíly mezi pohlavími za celý život se projevily pouze ve Španělsku a za poslední rok neexistuje v Nizozemí u jízdy načerno rozdíl mezi muži a ženami.

Jak jsme uvedli výše, v této kapitole se věnujeme trestným činům souvisejícím s mládím. Pro připomenutí uvádíme naši hypotézu, že zahájení dopouštění se těchto trestných činů bude časné a ve chvíli, kdy mladí lidé dosáhnou věku 21 let, by mělo toto chování ustát. Opět jsme zjistili, že celkový průměrný věk zahájení je 14,14 let pro jízdu načerno a 15,11 pro jízdu bez řidičského oprávnění/pojištění (viz tabulka 5.8). Mladí v Anglii/Walesu se chovají podstatně odlišně než mládež v jiných zemích. Jízdy načerno se začínají dopouštět poměrně brzy, ve věku 13 let, a začínají řídit bez řidičského oprávnění/pojištění velmi pozdě ve srovnání s ostatními mladými, kterými se zabýváme – až ve věku 16,5 roku.

Tabulka 5.7 Prevalence trestných činů souvisejících s mládím podle pohlaví a věku (v%)

Za poslední rok	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
Jízda načerno	11,6++	7,2	23,0	19,4	22,4+	18,5
Jízda bez řidič. oprávnění/pojištění	10,1++	5,5	28,8++	11,7	24,0+	16,6
Trestné činy související s mládím celkem	13,8++	8,8	29,5++	23,8	32,7++	23,9

Významné rozdíly mezi pohlavími: + p < 0,05 a ++ p < 0,01

Tabulka 5.8 Průměrný věk zahájení dopouštění se trestných činů souvisejících s mládím (standardní odchylka v závorce)

Věk 1. spáchání	Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko	CELKEM
Jízda načerno	13,18+ (3,07)	14,23 (2,77)	14,43 (2,34)	14,14 (2,64)
Jízda bez řidič. oprávnění/pojištění	16,53+ (2,16)	15,00 (2,48)	14,87 (2,18)	15,11 (2,32)

+ p < 0,01

Nejpřekvapivější jsou údaje z Anglie/Walesu: u řízení bez řidičského oprávnění či pojištění (za poslední rok) prevalence s věkem stoupá. Za všech ostatních okolností se děje přesný opak. Jak vidíme v tabulce 5.9, procento trestných činů spáchaných v posledním roce nejstarší skupinou mladých lidí klesá u všech zemí v případě jízdy na černo a výrazně klesá také u řízení bez řidičského oprávnění a pojištění v Nizozemí a ve Španělsku.

Tabulka 5.9 Prevalence trestných činů souvisejících s mládím podle věku a země (v %)

Za celý život	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko	
	14-17	18-21	14-17	18-21	14-17	18-21
Jízda načerno	11,1	7,4	25,6	16,7	22,6	18,6
Jízda bez řidič. oprávnění/pojištění	6,1	9,5	26,2**	14,2	26,6**	14,2

** Významné rozdíly mezi věkovými skupinami: p < 0,001

Průměrný počet opakování, kdy mladí lidé jeli načerno či řídili bez řidičského oprávnění nebo pojištění za poslední rok, je poměrně vysoký, existují však velké odchylky od průměru. Jak se ukazuje v tabulce 5.10, vrchol jízdy načerno se vyskytuje ve věku 18-19, zatímco vrchol jízdy bez řidičského oprávnění/pojištění ve věku 16-17 let.

Tabulka 5.10 Průměr počtu opakování trestných činů souvisejících s mládím za poslední rok podle věkových skupin (s.o.)

Věkové skupiny	14-15	16-17	18-19	20-21	Celkem
Jízda načerno(a)	16,69 (23,88)	8,80 (12,64)	20,02 (36,28)	18,05 (27,45)	15,7 (27,09)
Jízda bez řidič. oprávnění/pojištění	9,49 (16,68)	13,81 (24,70)	11,62 (22,12)	10,98 (19,33)	11,65 (21,28)

(a) Údaje pouze z Nizozemí a ze Španělska

5.2.3 Vysvětlení trestných činů souvisejících s mládím

Jedním z hlavních zájmů této studie je nabídnout politikům znalosti ohledně příčin trestné činnosti, abychom jim pomohli při rozhodování o preventivních politikách. Při pokusu o vysvětlení trestné činnosti, jak bylo uvedeno v předchozích kapitolách, vycházíme z teorie sociální kontroly, včetně otázek dotazníku týkajících se školy/zaměstnání, rodiny a skupiny vrstevníků. Dotazníky obsahovaly velké množství otázek tohoto druhu, avšak následně jsme, po zamítnutí některých z nich z důvodu chybějící hodnoty a problémů se srovnáním, provedli vysvětlující analýzu, abychom viděli, jak se tyto proměnné chovají. Na základě všech těchto analýz jsme se rozhodli zachovat co největší počet proměnných pro naše závěrečné analýzy. Důvodem pro to bylo, že ačkoliv se zajímáme o společné rysy příčin trestné činnosti, při vysvětlování mohou být zajímavé i některé další příčiny, například rozdíly pohlaví.

Abychom dali do souvislosti možné příčiny s delikventním jednáním, použili jsme metodu kroku vpřed logistické regresní analýzy. Z výsledků této analýzy jsme dokázali zjistit, které proměnné významným způsobem předvídají dopouštění se trestných činů souvisejících s mládím. Pro regresní analýzu jsme použili následující proměnné: VĚK a SES jako demografické proměnné, obecný index vztahu ke škole, čtyři proměnné měřící vztah k rodině (dobrý vztah s otcem, dobrý vztah s matkou, dohled rodičů, dobrý vztah s rodinou) a pět proměnných měřících vztah se skupinou vrstevníků (chození s děvčetem/chlapcem, počet skutečných přátel, podpora od přátel, účast v organizovaných volnočasových činnostech, trávení volného času s přáteli). Konečně jsme zahrnuli problematické chování, záškoláctví, útěky a konzumaci alkoholu, ke kterým jsme přihlédli z důvodu jejich problematického charakteru, jako možné předpovědi dalších trestných činů souvisejících s mládím.

Provedli jsme logistickou regresní analýzu včetně všech výše uvedených proměnných jako nezávislých proměnných a použili jsme obecný index trestných činů souvisejících s mládím jako závislou proměnnou. Výsledků uvedených v tabulce 5.11 jsme dosáhli metodou kroku vpřed pomocí SPSS.

Tabulka 5.11 Koreláty trestných činů souvisejících s mládím: konečný model

MUŽI				
Proměnná	B	Sig.	R	Exp(B)
Mladší věková skupina	-0,4499	0,0003	-0,1650	0,6377
Volný čas s přáteli	0,2277	0,0141	0,1004	1,2550
Požívání alkoholu	0,7367	0,0243	0,0877	2,0890
Nevychází s otcem	-0,6975	0,0485	-0,0689	0,4978
ŽENY				
Proměnná	B	Sig.	R	Exp(B)
Mladší věková skupina	-0,3157	0,0035	-0,1113	0,7293
Požívání alkoholu	1,5750	0,0000	0,1806	4,8306
Volný čas s přáteli	0,2242	0,0086	0,0966	1,2513

Proměnné, které lépe předvídají trestné činy související s mládím, jsou: věk, trávení volného času se skupinou přátel a pití alkoholu. Tyto výsledky jsou stejné pro chlapce i dívky, v tomto případě jsme zjistili, že skutečnost, že chlapci mají špatný vztah s otcem, je také významným předpokladem trestné činnosti, zatímco u dívek tento předpoklad neplatí. Z těchto výsledků jsme zjistili, že situační proměnné jsou obecně lepšími předpoklady pro trestné činy související s mládím: požívání alkoholu u skupiny velmi mladých lidí je situace, kdy dochází k trestným činům souvisejícím s mládím.

5.3 Násilí proti předmětům

Prevalence jednotlivých typů tohoto chování je vždy poměrně vysoká, s výjimkou žhářství (viz tabulka 5.12). Pouze 4,3 % výběru ze tří zemí se během svého života dopustily žhářství a pouze 0,8 % ho spáchalo v posledním roce. Ze tří trestných činů zahrnutých do této kategorie je žhářství jediné, které se projevuje stejně ve všech třech zemích. Rozdíly mezi zeměmi viz tabulku 14. Zdá se, že Španělsko je zemí, kde graffiti patří k nejběžnějším „uměleckým“ projevům mládeže – výrazný rozdíl v $p < 0,01$. Analýza tabulky 5.12 upozorňuje, že Španělsko patří také k nejnásilnějším zemím, nicméně v tomto případě je Anglie/Wales zemí, kde je poměrně málo případů vandalismu, a rozdíl mezi Španělskem a Nizozemím není významný.

Ačkoliv obecně se dívky dopouštějí méně trestných činů než chlapci, tento výsledek nenacházíme u některých trestných činů posuzovaných v této kapitole: graffiti se v období posledního roku dopouštějí stejně často dívky jako chlapci (viz tabulka 5.13). V průběhu tohoto období dochází na základě pohlaví k rozdílům u vandalismu a žhářství v Anglii/Walesu a ve Španělsku.

Trestné činy, kterými se zabýváme, se obvykle považují především za projevy chování mladistvých. V souladu s tímto odůvodněním by mělo mít násilí proti objektům poměrně brzký začátek a poměrně brzký konec. Jak ukazujeme v tabulce 5.14, je brzký začátek skutečností. Tento typ chování vykazuje začátek v nejnižším věku ze všech trestných činů posuzovaných v této zprávě, jak si čtenář všimne ve zbylých kapitolách.

Tabulka 5.12 Prevalence násilí proti předmětům podle zemí (v %)

	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko		Celkem	
	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok
Graffiti**	19,9	4,0	13,0	3,4	24,1	9,0++	20,5	6,3
Vandalismus**	9,6	3,3+	42,9	12,1	50,2	15,1	37,3	11,0
Žhářství	4,4	0,9	5,5	0,9	3,8	0,8	4,3	0,8
CELKEM	26,5	6,4	46,2	13,6	55,5	20,4	45,6	14,9

Významné hladiny pro tyto tři země jsou: ** $p < 0,000$, * $p < 0,05$, + $p < 0,05$, ++ $p < 0,01$

Tabulka 5.13 Prevalence násilí proti předmětům dle pohlaví a země (v %)

Za poslední rok	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
Graffiti	3,3	4,6	4,5	2,3	8,6	9,8
Vandalismus	3,8	2,8	16,2**	8,3	17,4**	12,6
Žhářství	1,7*	0,2	1,6*	0,2	0,9	0,6
Násilí proti objektům celkem	7,1	5,7	18,5	8,9	22,4	18,4

Významné rozdíly mezi pohlavími: * $p < 0,05$ a ** $p < 0,001$

Tabulka 5.14 Průměrný věk zahájení násilí proti předmětům (standardní odchylka v závorce)

Věk zahájení	Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko	CELKEM
Graffiti	13,15 (2,39)	12,90 (2,84)	13,28 (2,55)	13,20 (2,56)
Vandalismus	13,86 (2,74)	12,73 (2,86)	13,01 (2,80)	12,99 (2,82)
Žhárství	12,84 (2,76)	11,20 (3,24)	13,37 (3,54)	12,60 (3,40)

* $p < 0,05$ V případě vandalismu se A/W liší od ostatních dvou zemí. V případě žhárství existují rozdíly mezi NL a ŠP.

S ohledem na brzké zanechání této činnosti bychom na základě výše uvedeného odůvodnění měli očekávat, že s věkem by pachatelé měli tohoto jednání zanechat. Přesně toto vidíme z našich údajů (viz tabulka 5.15). Ačkoliv určité rozdíly mezi dvěma věkovými skupinami nejsou významné, trendy vždy směřují správným směrem, tj. klesají ve směru od mladších ke starším skupinám.

Tabulka 5.15 Prevalence násilí proti předmětům podle věku a země (v%)

Za celý život	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko	
	14-17	18-21	14-17	18-21	14-17	18-21
Graffiti	6,4	1,2	6,6	0,4	13,1	4,9
Vandalismus	4,6	1,8	17,9**	6,8	21,4**	8,8
Žhárství	1,4**	0,4	1,6*	0,2	0,8	0,8

Významné rozdíly mezi věkovými skupinami: * $p < 0,05$ a ** $p < 0,001$

Pokud přihlídneme k frekvenci těchto druhů trestných činů, vidíme v tabulce 5.16, jak s věkem klesá počet násilných činů. Navíc graffiti a žhárství mají vyšší frekvenci ve věkové skupině 14-15, zatímco vandalismus roste z první skupiny do druhé a pak nabývá klesající trend.

Tabulka 5.16 Průměrný počet aktů násilí proti objektům podle věkových skupin (standardní odchylka)

Věkové skupiny	14-15	16-17	18-19	20-21	Celkem
Graffiti	3,31(8,05)	2,71 (7,20)	1,47 (7,64)	1,08 (5,06)*	2,34 (7,29)
Vandalismus	1,58 (3,37)	1,97 (6,80)	1,32 (7,34)	0,55 (3,05)*	1,41 (5,5)
Žhárství	0,78 (3,47)	0,35 (1,66)	0,17 (0,59)	0,09 (0,42)	0,37 (2,06)

5.3.1 Vysvětlení násilí proti předmětům

Stejně jako jsme to udělali u trestných činů souvisejících s mládím, provedeme logistickou regresní analýzu, abychom zjistili možné známky tohoto typu násilí. Použijeme stejné závislé proměnné a pro nezávislé postavíme proti sobě index obecného násilí a násilí proti předmětům. Výsledky této analýzy jsou shrnuty odděleně pro muže a ženy v tabulce 5.17.

Tabulka 5.17 Proměnné zadané do logistické regrese u trestných činů násilí proti předmětům

MUŽI				
Proměnná	B	Sig.	R	Exp(B)
Mladší věková skupina	-0,5189	0,0000	-0,1897	0,5952
Požívání alkoholu	0,8137	0,0002	0,1040	2,2561
Záškoláctví	0,5978	0,0010	0,0890	1,8182
Kategorie nižšího SES	-0,1897	0,0321	-0,0482	0,8272
Útěky	1,1152	0,0389	0,0450	3,0503
Volný čas s přáteli	0,1297	0,0398	0,0447	1,1385
ŽENY				
Proměnná	B	Sig.	R	Exp(B)
Mladší věková skupina	-0,6163	0,0000	-0,2171	0,5400
Požívání alkoholu	0,9177	0,0001	0,1184	2,5035
Záškoláctví	0,6793	0,0008	0,0967	1,9724
Volný čas s přáteli	0,2438	0,0011	0,0941	1,2761
Nevychází s matkou	-0,8052	0,0071	-0,0733	0,4470

Proměnné známky pro násilné činy proti předmětům jsou opět situační: věk, požívání alkoholu a vycházky se skupinou přátel. V tomto případě bylo do analýzy přidáno záškoláctví jak u žen, tak u mužů, protože se může jednat o příležitost spáchání násilného činu. Pokud se podíváme na rozdíly mezi muži a ženami, vidíme, že zatímco dívky vykazují určitý deficit ve svém vztahu s matkou, chlapci mohou mít kontroverznější rodinu: žijí v horším prostředí a opustili své domovy. Zatímco situační proměnné jsou pro obě skupiny mladých lidí stejné, rodinné proměnné představují rozdíl v důvodech, proč se obě pohlaví dopouštějí násilných činů proti předmětům.

5.4 Závěry

V této kapitole jsme se pokoušeli analyzovat určité chování, které je považováno za akty, kterých se dopouštějí mladší skupiny mladistvých. Některé z těchto druhů chování se často považují za méně důležité trestné činy, nicméně vzhledem k tomu, že se jich mladí začínají dopouštět ve velmi nízkém věku, měli by politici věnovat větší pozornost vypracování návrhů prevenčních programů.

Jak bylo uvedeno výše, teorie sociální kontroly není jediná, která se pokouší o vysvětlení trestné činnosti mladistvých. Typy chování studované v této kapitole lépe vysvětluje teorie příležitostí. V tomto případě se konzumace alkoholu jeví jako jeden ze základních faktorů dopouštění se těchto typů chování, které zde byly rozebrány.

6. Mladí lidé, násilí a výtržnosti

6.1 Úvod

Pro účely této studie používáme ortodoxní, téměř právní administrativní kriminologickou definici „násilí“. Graham a Gurr (1976) definují „násilí“ jako: „chování určené k tomu, aby způsobili zranění osoby či škody na majetku“ (v Tutt, 1976: 31) a Skolnik (1976) jako „úmyslné využití síly pro zranění, zabití nebo zničení majetku“ (tamtéž: 31). Tyto definice se dost blíží „násilným trestným činům“ definovaným v anglickém trestním zákoně jako „trestné činy, které vedou k smrti či fyzickému zranění osoby nebo je toto jejich úmyslem či je pravděpodobné, že to způsobí“.⁹ Budeme-li vycházet z akceptovaných definic trestných činů, je „násilný pachatel“ pro účely této studie definován jako někdo, kdo připouští, že se dopustil některého z následujících pěti typů činů:

- loupež
- souboj/výtržnost na veřejnosti
- útok na nečlena rodiny
- útok na člena rodiny
- způsobení zranění (poranění někoho zbraní).

„Obecná“ proměnná násilí byla vytvořena z agregace pěti typů činů uvedených výše. Respondent byl klasifikován jako násilný pachatel, pokud nahlásil, že se dopustil jednoho či více z pěti typů násilných trestných činů. Z pragmatických důvodů vyhlíží tato definice násilí přijatelně, je však třeba uznat, že normativní přístup nezahrnuje důležité další aspekty fyzického poškození a zranění způsobeného úmyslně či nedbalostí. Self-reportové studie trestných činů mezi mladými tedy nezbytně zaměřují pozornost na násilné chování a výtržnictví relativně slabých a mají tendenci se zaměřovat na oblast mimo trestné činy, u kterých lze pachatele jen těžko jasně identifikovat. Je třeba rovněž poznamenat, že subtilnější formy násilí a psychologické násilí zejména nespádají do předmětu této studie. Tyto aspekty násilí jsou velmi důležité pro pochopení živoucí reality násilí (z hlediska pachatele i oběti), tak i pro vysvětlení toho, jakých forem násilného chování nabývá, její dynamiky a dopadu na zúčastněné osoby a širokou společnost. Porozumění násilí v reálném životě vyžaduje jak kvantitativní výzkum, tak kvalitativní výzkum, abychom získali komparativní statistiku „pronikající pod povrch“.

Cílem této studie je vnést další světlo do otázky, jaké jsou rozdíly mezi těmito třemi zeměmi (Anglie a Wales, Nizozemí a Španělsko) co do rozsahu a povahy násilí u mladých a jak lze vysvětlit případné rozdíly.

6.2 Zjištění

Se self-reportovou studií delikvence tento výzkum ukazuje, že podíl na určitých formách násilného chování a výtržnictví je poměrně běžný u mužů ve všech třech zemích, které byly předmětem studie. Více než jeden ze tří chlapců a mladých mužů se někdy v životě dopustil násilného jednání a jeden z pěti připustil, že se tak stalo během posledního roku. Dle

⁹ Zákon o trestní justici pro Anglii a Wales z roku 1991 dle citace v Smith a Hogan 1996: 12.

očekávání byla pravděpodobnost, že budou ženy zapojeny do násilí, nižší, přičemž jedna ze šesti žen připustila, že se někdy v životě dopustila násilí, a jedna ze třinácti, že se tak stalo v průběhu posledního roku.

Navzdory rozšířenému výskytu násilí a výtržnictví u mladých se většina takového chování omezuje na souboje či výtržnosti na veřejných místech, zatímco jen malá část mladých se zapojuje do vážného násilí. Takže například jen dvě procenta mužů a polovina procenta žen připustila, že někoho v předchozím roce zranila. Ve vztahu k soubojům, které jsou nejběžnější formou nahlášeného násilí, byly nejčastějším místem, na kterém se trestného činu v posledním roce dopustili, ulice ve městě nebo v centru, a to platí pro všechny tři země.¹⁰

Tabulka 6.1 Násilné trestné činy, za celý život

	Poměry nahlášení dopuštění se následujících násilných trestných činů za celý život							
	Muži				Ženy			
	A a W	NL	ŠP	Celkem	A a W	NL	ŠP	Celkem
	v %	v %	v %	v %	v %	v %	v %	v %
Hrozby/loupež	2,5	1,6	1,8	1,9	1,0	0,4	1,0	0,9
Souboj	23,9	29,7	41,9	34,6**	11,1	9,1	18,9	14,5**
Násilí mimo rodinu	9,1	11,5	9,4	9,8	2,8	2,1	2,2	2,4
Násilí proti členům rodiny	1,9	1,1	2,4	2,0	1,0	0,6	1,4	1,1
Zranění	8,3	5,0	5,3	6,0*	4,2	1,1	1,8	2,3**
Násilí celkem	27,0	35,6	45,9	38,5**	12,8	12,1	21,4	16,8**
Celkem základ N	574	444	1072	2090	649	470	1028	2147

Tabulka 6.2 Násilné trestné činy za „poslední rok“

	Násilné trestné činy za poslední rok							
	Muži				Ženy			
	A a W	NL	ŠP	Celkem	A a W	NL	ŠP	Celkem
	v %	v %	v %	v %	v %	v %	v %	v %
Hrozby/loupež	0,7	0	0,7	0,5	0,2	0,2	0,1	0,1
Souboj	7,1	16,4	22,5	17,0**	4,5	3,8	9,2	6,6**
Násilí mimo rodinu	2,6	4,1	3,9	3,6	1,1	0,4	1,0	0,9
Násilí proti členům rodiny	0,5	0	0,6	0,4	0,2	0	0,4	0,2
Zranění	2,6	0,9	1,8	1,8	0,5	0,4	0,5	0,5
Násilí celkem	10,5	17,6	24,2	19,0**	5,7	4,7	10,0	7,5**
Celkem základ N	574	444	1072	2090	649	470	1028	2147

Poznámka: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, bez hvězdičky = nevýznamné

¹⁰ Místo trestného činu nebylo u dalších typů trestných činů uvedeno z důvodu obecně nízkého počtu případů. V obecnosti však lze říci, že k trestným činům dochází mimo domov, s výjimkou napadení členů rodiny, která byla naopak hlášena pouze doma. Nízký počet případů však způsobuje určité nejasnosti obrazu.

Ačkoliv existuje velká podobnost mezi třemi zeměmi, ve kterých jsou trestné činy běžně hlášeny, pravděpodobnost u mladých lidí (jak mužů, tak žen) ze Španělska, že se někdy zúčastnili souboje či výtržnictví, je vyšší než u mladých lidí z Anglie a Walesu či z Nizozemí, a to jak během života, tak za poslední rok. Pravděpodobnost u mužů a žen z Anglie a Walesu, že přiznají, že se někdy podíleli na něčím zranění, je vyšší než ve Španělsku či Nizozemí.

Některé z těchto rozdílů v míře zapojení do násilného chování a výtržností jsou poměrně pozoruhodné. Nejvýraznějším rysem je, že existuje mnohem vyšší pravděpodobnost, že španělští mladí lidé, jak muži, tak ženy, nahlásí podíl na výtržnostech, než tomu je u jejich anglických, waleských a nizozemských protějšků. Jak jsme poznamenali v úvodu, jedním z cílů této studie je porovnat míru dopouštění se trestných činů v jednotlivých zemích a nikoliv nezbytně vytvořit tabulku evropské ligy (například způsob, jakým byla využita data ICVS), přesto však chceme upozornit na rozdíly (nebo jinak) *škály* trestné činnosti mladistvých v různých zemích. Nyní jsou klíčové dvě otázky:

1. V jakém rozsahu jsou tato čísla skutečně porovnatelná?
2. Pokud jsou srovnatelná, jak lze tyto výsledky vysvětlit?

6.3 Koncepční a metodologické problémy

Koncepční a metodologické problémy mezinárodní komparační analýzy a této studie se nám nevyhnuly. V některých částech ISRD existují rozdíly dotazníků či znění některých otázek (viz kapitola 2). Zdá se nicméně, že otázky vztahující se k násilným trestným činům existují ve více méně stejném znění ve všech třech zemích.

S tím souvisí problém „jazykové ekvivalence“, koncepční problém, který lze těžko kontrolovat. Tj. vypracování znění dotazníku tak, aby neexistovala možnost odchylek způsobu, jakým respondenti v každé ze tří zemí tyto otázky pochopí. I u zcela stejného znění může být pochopení účasti na „boji“ či „výtržnosti“, jakož i jiných forem „násilného chování“, v jednotlivých zemích různé. Je třeba stanovit, co znamená „účast“ a co je zahrnuto pod pojmem „výtržnosti“.

Tyto druhy otázek se testují velmi těžko a hodnocení lze dosáhnout pouze studiemi, které se zaměřují speciálně na tento problém. Po pečlivém posouzení dotazníku a metodologie přijaté v jednotlivých zemích se zdá, že neexistuje žádné metodologické ani technické odůvodnění pro zamítnutí těchto dat.

6.3.1 Jiné zdroje komparativních dat

Jedním ze způsobů hodnocení platnosti těchto zjištění je jejich porovnání s jinými zdroji dat týkajícími se násilí ve třech zemích. Při takovém porovnání vznikají významné problémy, ať již jde o oficiální statistiky nebo údaje z průzkumů. Definice a způsoby sběru dat se mezi jednotlivými zeměmi liší, takže jakékoliv posouzení takových statistik musí probíhat s maximální opatrností.

Dalším přístupem, který byl použit při odhadu „reálných“ úrovní dopouštění se trestných činů, nezávislých na „oficiálních“ statistikách sesbíraných systémem policie a trestní justice, je průzkum obětí trestných činů. Údaje Mezinárodní studie obětí trestných činů (ICVS) z let 1988 a 1992 naznačují, že úroveň útoků je nejvyšší v Nizozemí, následuje Španělsko a pak Anglie a Wales (viz tabulka 6.3). Zdá se, že to platí jak ve vztahu k vyhrožování, tak ve vztahu k ublížení na zdraví za použití násilí. Tato čísla odrážejí aktuální údaje v rozsahu, dle kterého Anglie a Wales vykazují nejnižší míru soubojů ze všech tří zemí.

Tabulka 6.3 Procento obětí trestných činů v průběhu 12 měsíců (1988 + 1991) (Mezinárodní průzkum obětí trestného činu)

Země	Vyhrožování (v %)	Ublížení na zdraví (v %)
Anglie a Wales	2,8	1,1
Nizozemí	3,7	2,0
Španělsko (pouze 1988)	3,1	1,6

6.4 Dopouštění se násilných trestných činů podle věku

Tato část popisuje rozdělení věku pachatelů násilných trestných činů v každé ze tří zúčastněných zemí pro zjištění *průměru* (střední) a *vrcholů* (horní mez) věku, kdy se respondenti, dle jejich sdělení, poprvé dopustili násilného činu. Byla provedena i analýza odchylky (ANOVA) za účelem zjištění rozdílů mezi zeměmi s ohledem na průměrný věk zahájení trestné činnosti.

Míra účasti za 12 měsíců u typů násilných trestných činů včetně souhrnné proměnné násilí ukazuje, že v Nizozemí a ve Španělsku, jakož i v Anglii a ve Walesu, existují podobnosti ohledně věku, kdy se mladí lidé začínají dopouštět trestných činů.

Tabulka 6.4 Průměrná hodnota a vrchol věku zahájení násilných trestných činů

	Věk zahájení					
	průměr	vrchol	s.o.	průměr	vrchol	s.o.
	Muži			Ženy		
Vyhrožování/loupeže						
Anglie a Wales	14,7	15	3,30	15,4	10	3,36
Nizozemí	15,5	13	1,87	16,5	16	0,71
Španělsko	14,5	14	2,70	13,1	14	3,70
Rvačky						
Anglie a Wales	14,9	15	2,67	15,0	13	2,33
Nizozemí	14,9	16	2,61	14,4	15	2,779
Španělsko	14,5	16	2,57	14,9	14	2,45
Útoky mimo rodinu						
Anglie a Wales	14,1	15	3,49	14,9	14	1,85
Nizozemí	15,0	13	2,66	13,3	10	2,83
Španělsko	13,8	14	3,27	12,6	12	2,57
Útoky na členy rodiny						
Anglie a Wales	14,0	21	7,21	15,0	21	7,38
Nizozemí	13,8	10	3,51	14,0	11	4,24
Španělsko	11,12	10	4,46	12,1	10	3,90
Zraňování						
Anglie a Wales	14,3	15	2,27	14,1	14	2,05
Nizozemí	14,5	14	1,77	13,5	7	4,51
Španělsko	14,4	14	2,09	12,3	11	3,72
Násilí celkem						
Anglie a Wales	14,3	15	3,33	14,8	14	2,90
Nizozemí	14,7	14	2,69	14,0	15	2,90
Španělsko	14,1	16	2,90	14,4	14	2,93

Tyto výsledky jsou velmi konzistentní. Pokud se podíváme na „celkovou“ míru násilí, rozsah věku zahájení jak u mužů, tak u žen se ve všech třech zemích pohyboval pouze od 14 let do

14 let a 9 měsíců. Tato data znamenají, že v době, kdy evropské děti dosáhnou věku 15 nebo 16 let, se většina dětí, které se ve svém životě zapojí do násilí či výtržností, již mají první skutek tohoto typu za sebou. To naznačuje, že primární prevence násilí musí být zaměřena na věkovou skupinu začínající puberty.

Existuje zajímavý rozdíl oproti zjištěním průzkumu ohledně zahájení užívání drog (viz kapitolu 8). Studie naznačuje, že užívání marihuany začíná kolem šestnáctých narozenin, v průměru rok a půl poté, co se mladí lidé obvykle zapojí do rvaček. Užívání „tvrdých drog“ v průměru začíná ve věku od 16 do 19 let, tedy o něco později.

Když spojíme obě věkové skupiny, byla pravděpodobnost u mužů v Anglii a Walesu, že nahlásí, že se dopustili násilného trestného činu za posledních dvanáct měsíců, větší než u žen. Podobné je to ve Španělsku, kde je pravděpodobnost u mužů téměř trojnásobná, a v Nizozemí, kde je pravděpodobnost nahlášení násilí v předchozím roce u mužů čtyřnásobná. Výše uvedené výsledky potvrzují názor, že násilí u mladistvých je především mužský fenomén. Jak již před dlouhou dobou uvedli Sutherland a Cressey (1968): „Status pohlaví má větší statistický význam při odlišení pachatelů od nepachatelů, než je tomu u jiných vlastností“ (Sutherland a Cressey, 1968: 130).

Studie posuzovala „specializaci“ v dopouštění se trestných činů, tj. rozsah, v jakém se lidé, kteří uvedli, že se dopustili násilných činů, dopustili rovněž jiných trestných činů. V každé ze tří zemí byly zjištěny souvislosti mezi násilím a celou škálou dalších typů „násilí proti předmětům“, jako jsou graffiti a vandalismus. Tato zjištění naznačují, že mnoho činů, kterých se delikventi dopustili, není izolováno, ale je třeba je vnímat v širším kontextu špatného chování mládeže obecně.

6.5 Vysvětlení násilí

Níže uvedená analýza zahrnuje vysvětlení vztahu mezi násilím v předchozích dvanácti měsících a škálou vysvětlujících proměnných, které ukazují, kde, pro kterou zemi, byly zjištěny významné vlivy. Je několik faktorů, které mají zdánlivě významnější postavení v některých zemích než v jiných, existuje však několik klíčových skupin, které naznačují, že údaje ze tří zemí lze spojit a analyzovat jako celek.

Za účelem posouzení relativní síly vztahu mezi násilím a těmito klíčovými korelátami bylo provedeno několik logistických regresních modelů pro všechny tři země odděleně pro muže a pro ženy. Proměnné vybrané pro regresní model obsahovaly teoreticky silné dichotomické proměnné z dvojrozměrné asociační tabulky (tabulka 7 v Příloze I), které naznačují asociaci na úrovni hladiny významnosti 0,05 pro všechny země, a to pro obě pohlaví. Navíc bylo zahrnuto také násilí proti předmětům za poslední rok, abychom zjistili, zda po odstranění asociací s ostatními zohledněnými proměnnými zůstane nějaká asociace mezi touto proměnnou a násilím proti osobám.

Z dvojrozměrné analýzy bylo vybráno devět vysvětlujících proměnných pro fázi vytváření modelu.

Patří k nim:

- záškoláctví
- útěky z domova
- vzdálená či slabá kontrola ze strany rodičů
- konzumace alkoholu v posledním roce
- nošení zbraně v posledním roce

- stav domova
- socio-ekonomický status (SES)
- věková skupina
- násilí proti objektům (graffiti, vandalismus nebo žhářství) v posledním roce.

Tyto proměnné byly zadány do korelační matrice za účelem vyhledání vzájemně korelovaných proměnných (proměnných s Pearsonovým korelačním koeficientem alespoň 0,7) a v příslušném případě k jejich vyloučení. Zjistilo se, že žádná z nezávislých proměnných nebyla na této úrovni ve vzájemné korelaci s jinou nezávislou proměnnou, a proto jsme je jednu po druhé zadali do modelu logistické regrese s využitím postupu vpřed krok za krokem u SPSS. Tento postup byl proveden pro jednotlivé země samostatně u mužů a u žen. Zde předložené modely jsou odděleny pro muže a ženy, výsledky ze všech tří zemí však byly dány dohromady. Tyto trendy jsou podobné pro neagregované modely jednotlivých zemí, které jsou uvedeny v příloze I.

Tabulka 6.5 Koreláty násilných trestných činů: konečný model (pouze muži)

Proměnná	β	Sig.	Odds ratio	R
Nejnižší pásmo SES	0,32	*	1,38	0,03
Záškoláctví	0,41	**	1,50	0,06
Slabý dohled rodičů	0,36	**	1,43	0,05
Konzumace alkoholu v posledním roce	0,51	**	1,67	0,06
Nošení zbraně v posledním roce	1,00	****	2,71	0,15
Násilí proti objektům ¹ v posledním roce	1,34	****	3,83	0,22

Poznámka: * = $p < 0,05$, ** = $p < 0,01$, *** = $p < 0,001$, **** = $p < 0,0001$
 1 836 případů v modelu.
 1. Graffiti, vandalismus či žhářství

Tabulka 6.6 Koreláty násilných trestných činů: konečný model (pouze ženy)

Proměnná	β	Sig.	Odds ratio	R
Nejnižší věková skupina (14-17)	0,42	*	1,52	0,05
Slabý dohled rodičů	0,63	**	1,88	0,08
Konzumace alkoholu v posledním roce	0,90	**	2,46	0,08
Nošení zbraně v posledním roce	1,26	****	3,54	0,12
Násilí proti objektům v posledním roce	1,54	****	4,67	0,24

Poznámka: * = $p < 0,05$, ** = $p < 0,01$, *** = $p < 0,001$, **** = $p < 0,0001$
 1 885 případů v modelu.
 1. Graffiti, vandalismus či žhářství

Cílem logistické regresní analýzy je posoudit *nezávislý* vliv souboru vysvětlujících proměnných (výše uvedené vysvětlující proměnné: škola, rodina a „rizikové chování“) na pravděpodobnost dopuštění se násilného jednání v předchozím roce. Tabulky 6.5 a 6.6 ukazují, že malý počet korelátů silně souvisí s násilím u mužů i u žen. Jak u mužů, tak u žen

jsou slabý rodičovský dozor, požívání alkoholu, nošení zbraně a násilí proti věcem v úzké korelaci s násilím. U mužů k silným korelátům patřily navíc chození za školu a původ v nejnižších vrstvách SES, u žen náležitost do nejmladší věkové skupiny (14-17). Po zahrnutí těchto korelátů do modelu mají další proměnné (jako útěky z domova u mužů a nízký socio-ekonomický status u žen) minimální či (statisticky) nevýznamný vliv na násilí.

Co můžeme dovodit z těchto analýz, zejména ve vztahu k pokusům o vysvětlení násilí?

Za prvé, je třeba postupovat s maximální opatrností při interpretaci statistických korelací jako kauzálního vztahu. Dříve než lze ze statistických asociací vyvozovat příčinné vztahy, je třeba stanovit časovou posloupnost, postavení příčiny a následku a mechanismy a procesy, jakými jsou proměnné navzájem provázány. Navíc vysvětlení násilí musí zahrnovat analýzu kontextu násilného chování a události a procesy, které jsou spouštěcími momenty jeho vzniku (viz Athény, 1997).

Existuje například mnoho možných způsobů vysvětlení toho, jak může násilí souviset s nošením zbraní a konzumací alkoholu. Pokud přihlédneme pouze ke konzumaci alkoholu, může jít například o tato vysvětlení:

- (1) Konzumace alkoholu mezi mladými lidmi způsobuje, že se dopouštějí násilí.
- (2) Násilné chování mezi mladými lidmi způsobuje, že pijí alkohol.
- (3) Konzumace alkoholu a násilí mezi mladými lidmi jsou způsobeny souborem dalších, nevysvětlených proměnných.
- (4) Konzumace alkoholu a násilí jsou vzájemně propojeny v určitém recipročním vztahu.

Každé z těchto vysvětlení je pravděpodobné, ale žádné z nich není plně testovatelné s pomocí dat průřezového průzkumu. Určitého pokroku lze dosáhnout stanovením časové posloupnosti. Například údaje o věku zahájení naznačují, že experimenty s konzumací alkoholu začínají v průměru ve stejné době jako zapojení se do násilí. To svědčí o tom, že zahájení násilného chování by šlo vysvětlit konzumací alkoholu. Výše uvedené modely zcela nepochybně naznačují „seskupení“ rizikového chování. To však není dostatečné k tomu, abychom u toho setrvali, a vzniká otázka, jaké sociální faktory vysvětlují obecnou ochotu zapojit se do „rizikového“ jednání. Navíc je zajímavé samo seskupení druhů rizikových chování. Faktory, jako je alkohol a nošení zbraně, jsou často uváděny jako „příčiny“ násilných trestných činů a zdá se, že pochopení povahy vztahu mezi nimi je základním úkolem kriminologie. Takových vysvětlení lze skutečně dosáhnout pouze pomocí dlouhodobého výzkumu velkého množství mladých lidí či s využitím kvalitativních technik pro posouzení mechanismů, procesů, spouštěcích momentů a kontextů.

6.6 Shrnutí a závěry

Tato studie naznačuje, že druhy násilného chování a výtržností se mezi třemi poměrně odlišnými evropskými zeměmi, které jsou předmětem této studie, mírně liší. U posouzení rozsahu násilí vznikají problémy se srovnáním (zejména při zjištění „jazykové ekvivalence“). Aktuální data naznačují, že násilí mladých je nejméně běžné v Anglii a Walesu a poměrně rozšířené ve Španělsku, pokud zahrneme účast ve rvačkách, nicméně zkušenosti s fyzickým napadením jsou ve všech zemích podobné. Údaje z Mezinárodní studie obětí trestných činů (ICVS) umísťuje Nizozemí před Španělsko, přičemž počet obětí trestných činů v Anglii a Walesu je poměrně nízký.

Stejně jako se vyskytovaly podobné míry dopouštění se trestných činů, existují mezi třemi zeměmi i další podobnosti. Například věk, ve kterém se děti začínají chovat násilně, vzorec zapojení (např. typy trestných činů), výrazné genderové rozdíly a vzorec rizikových faktorů, se kterými je násilí v korelaci, jsou mezi třemi zeměmi podobné.

Tato komparativní self-reportová studie osvětlila určité zajímavé vzorce, vyvolala však více otázek, než na kolik jich poskytla odpovědi. Pro budoucí vývoj výzkumu a politiky v následujících oblastech bude nutné:

- Komparativní studie s využitím diverzifikovanější škály teoretických perspektiv, včetně studií využívajících více kvalitativní výzkumné metody pro podrobnější posouzení zkušeností mladých lidí a pro osvětlení mechanismu a zaměřujících se spíše na proces než na výsledky jejich činů;
- Srovnání s využitím metod, jako je analýza údajů o přijetí do nemocnice nikoli v důsledku nehody;
- Studie srovnávající a porovnávající údaje policie a trestní justice, jako například Evropská kniha statistik trestných činů a trestní justice;
- Koordinované hodnocení projektů prevence kriminality.

Celková zjištění naznačují, že problém násilí mladistvých je v jednotlivých zemích podobný. Jinak řečeno, politiky a postupy ve kterékoliv z těchto tří posuzovaných zemí musí čelit problému podobného rozsahu, s vlivem na mladé lidi přibližně ve stejném věku, s široce podobnými korelacemi a důsledky.

7. Majetkové trestné činy

7.1 Úvod

Většina trestné činnosti mladistvých a dospělých sestává z trestných činů proti majetku. Tento průzkum nepředstavuje žádnou výjimku. Téměř polovina výběru připouští, že se za život dopustila alespoň jednoho majetkového trestného činu, a téměř pětina za posledních dvanáct měsíců. Kriminologové se o majetkovou trestnou činnost zajímají od zrození disciplíny z důvodu jejího rozsahu, a protože se zdá, že majetková trestná činnost se dá relativně jednoduše pochopit, a tedy se jí lze předcházet. Majetková trestná činnost je nahlížena jako racionální jednání motivované individuálním i strukturálním vnímáním potřeb či frustrace. Navíc mohou majitelé věcí, které se stanou předmětem majetkové trestné činnosti, přijmout jasné kroky směřující k zabránění vzniku takové situace. Situační prevence, která se zrodila v Evropě (Clarke, 1983), umožňuje politikům a jednotlivcům bránit se situacím, ve kterých se stanou oběťmi kontrolou přístupu k atraktivním cílům. Tato kapitola se bude zabývat rozdíly mezi zeměmi co do majetkové trestné činnosti a pachateli majetkových trestných činů.

7.2 Měření majetkových trestných činů v dotazníku ISRD

Část dotazníku ISRD (viz příloha II) se zabývala majetkovými trestnými činy, u kterých se má za to, že jsou mezi mladými lidmi běžné. S minimální úpravou pro potřeby srovnatelnosti se škála skládá z následujících položek na obrázku 7.1:

Obrázek 7.1 Majetkové trestné činy v dotazníku ISRD

Krádež z veřejného telefonního nebo prodejního automatu
Krádež v obchodě
Krádež ve škole
Krádež doma
Krádež v práci
Krádež kola, mopedu nebo motocyklu
Krádež auta
Krádež něčeho z auta
Kapesní krádeže
Krádež peněženky
Krádež soukromého majetku/vloupání
Krádež něčeho jiného
Koupě či prodej kradeného zboží

Tabulka 7.1 Majetkové trestné činy, minimálně upravené za účelem srovnatelnosti – v %

Majetkový trestný čin	Španělsko		Nizozemí		Anglie a Wales		Celkem	
	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok
Krádež z veřejného telefonního nebo prodejního automatu	3,2	0,6	5,6	0,8	3,6	1,4	3,9*	0,9*
Krádež v obchodě	23,7	6,2	36,8	4,4	19,9	3,6	25,5*	5,1*
Krádež ve škole	14,7	2	24,3	8,1	5,3	0,9	14,7*	3*
Krádež doma	9,2	3,2	13,3	3,7	3,8	0,7	8,6*	2,6*
Krádež v práci	3,4	1,3	7,3	3,8	2,7	0,7	4,1*	1,7*
Krádež kola, mopedu či motocyklu	2,7	0,4	12,5	5,0	6,3	5,0	5,8*	2,7*
Krádež auta	0,4	0,1	0,2	0	2,1	0,6	0,8*	0,2*
Krádež něčeho z auta	1,9	0,6	1,8	0,3	3,3	0,7	2,3*	0,5*
Kapesní krádeže	0,1	0	0,7	0	1,1	0,2	0,5*	0*
Krádež peněženky	1,2	0,1	0,5	0,1	0,6	0,2	0,9	0,1*
Krádež soukromého majetku/vloupání	22,8	6,4	6,9	1,3	3,9	1,6	14,0*	3,9*
Krádež něčeho jiného	5,0	1,0	9,8	3,0	2,8	0,7	5,5*	1,4*
Koupě či prodej kradeného zboží	14,3	6,3	24,8	12,3	20,1	2,8	18,3*	6,6*
Cokoliv z výše uvedeného	50,1	19,7	60,5	28,0	35,8	12,0	48,2*	19,3*

* $p < 0,05$

Tabulka 7.1 ukazuje míry prevalence pro odpovědi „za celý život“ a „za poslední rok“ – zda mladí lidé připouštějí, že se dopustili majetkového trestného činu ze škály za celý život nebo za posledních dvanáct měsíců. Šedivě jsou vyznačeny země s nejvyššími mírami prevalence „za celý život“ a „za poslední rok“ u jednotlivých položek, které vykazují výrazné rozdíly mezi jednotlivými zeměmi.

Celkové míry prevalence jsou nejvyšší „za celý život“ u drobných krádeží v obchodě (25,5 %), koupě či prodeji kradeného zboží (18,3 %), krádeže ve škole (14,7 %) a krádeže soukromého majetku/vloupání (14 %). U self-reportové studie trestného chování za posledních dvanáct měsíců jsou nejvyšší míry u nákupu či prodeje kradeného zboží (6,6 %), drobných krádeží v obchodě (5,1 %) a krádeže soukromého majetku/vloupání (3,9 %).

S výjimkou drobných krádeží v obchodě a krádeží soukromého majetku/vloupání se nejvyšší míry prevalence omezují na Anglii a Wales a Nizozemí, zejména pak na Nizozemí.

7.3 Míry frekvence

Vzhledem k tomu, že téměř polovina výběru přiznává, že se dopustila alespoň jednoho majetkového trestného činu za život, a téměř jedna pětina v období posledních dvanácti měsíců, zdá se být zajímavé analyzovat, zda se pachatelé majetkových trestných činů navzájem nějak liší – ti, kteří přiznávají, že se dopustili několika majetkových trestných činů - nebo zda se spíše specializují. Za prvé, tabulka 7.2 uvádí průměrné míry frekvence pro všechny položky škály. Průměr představuje průměrný počet opakování za posledních dvanáct měsíců, kdy mladí lidé přiznávají, že se dopustili majetkového trestného činu. Vysoké průměry naznačují míru, v jaké se mladí lidé ve výběru dopouštějí opakování stejného chování. Chování s vysokou mírou frekvence zahrnuje krádeže z telefonních a prodejních automatů (13,86, čili o něco častěji než jednou měsíčně) a krádež soukromého majetku (6,75, což odpovídá přibližně jednou za dva měsíce). K chování s velmi nízkými mírami frekvence patří krádeže peněženek (1) a kapesní krádeže (1,5).

Šedivě jsou v tabulce 7.2 vyznačeny nejvyšší míry frekvence jednotlivých chování. V tomto případě vystupují Anglie a Wales a Španělsko jako země, kde se mladí lidé opakovaně podílejí na mnoha majetkových trestných činech. Anglie a Wales mají ze všech tří zemí nejvyšší frekvenci krádeží z telefonních a prodejních automatů, drobných krádeží v obchodě, krádeží v zaměstnání, krádeží kol, mopedů či motocyklů, krádeží aut a kapesních krádeží. Španělsko vykazuje nejvyšší míru frekvence krádeží doma a ve škole, krádeží soukromého majetku/vloupání a krádeží něčeho jiného. Nizozemí má nejvyšší míru frekvence pouze v krádežích něčeho z vozidla.

Tabulka 7.2 Míry frekvence majetkové trestné činnosti

Majetkové trestné činy	Španělsko průměr	Nizozemí průměr	Anglie a Wales průměr	Celkem průměr
Krádež z veřejného telefonního nebo prodejního automatu	2,83	1,29	26,82	13,86
Krádež v obchodě	3,58	4,62	6,31	4,29
Krádež ve škole	6,56	2,91	3,45	4,14
Krádež doma	7,10	3,88	3,00	5,81
Krádež v práci	4,11	4,31	7,88	4,63
Krádež kola, mopedu či motocyklu	1,13	1,91	7,47	4,73
Krádež auta	2,00	-	4,14	3,50
Krádež něčeho z auta	1,83	4,33	3,63	2,78
Kapesní krádeže	-	-	1,50	1,5
Krádež peněženky	1	1	1	1
Krádež soukromého majetku/vloupání	7,69	1,42	3,47	6,75
Krádež něčeho jiného	3,95	3,19	2,00	3,29

7.4 Charakteristiky trestného činu

Majetkových trestných činů se začínají mladí dopouštět ve všech zemích v podobném věku. Tabulka 7.3 obsahuje podrobné informace ze tří posuzovaných zemí o průměrném věku, ve kterém pachatelé přiznávají, že se poprvé dopustili trestného činu. Celkově můžeme sledovat určité vzorce mezi jednotlivými druhy majetkové trestné činnosti a věku prvního spáchání. Trestné činy, k jejichž spáchání dochází nejdříve (ve věku 12 let), jsou takové, které jsou nejbližší k okruhu činností mladých lidí (krádeže doma, ve škole, v obchodě). Ty, ke kterým dochází poprvé ve věku 13 let, patří do rozšiřujícího se okruhu činností (krádeže z telefonních

nebo prodejních automatů, krádeže soukromého majetku/vloupání a další krádeže). Trestné činy, kterých se poprvé dopouštějí ve věku 14 let, vyžadují určité dovednosti (krádež kola, mopedu či motocyklu, krádeže z auta, krádeže peněženek a kapesní krádeže). Ty, ke kterým dochází poprvé v nejvyšším věku (15 let – krádeže aut a 17 let – krádeže v zaměstnání), odpovídají činnostem či touhám dospělého člověka.

Vystínovaná pole tabulky 7.3 zdůrazňují zemi s nejnižším průměrným věkem, ve kterém dochází k zahájení jednotlivých druhů chování. Zdá se, že mladí ve výběru Anglie a Walesu mají vyšší věk prvního spáchání trestných činů ve srovnání s ostatními dvěma zeměmi.

Tabulka 7.3 Průměrný věk prvního spáchání trestné činnosti

Majetkové trestné činy	Španělsko	Nizozemí	Anglie a Wales	Celkem
Krádež z veřejného telefonního nebo prodejního automatu	13,76	12,86	13,95	13,51
Krádež v obchodě	13,33	11,52	12,37	12,56
Krádež ve škole	12,32	13,22	13,24	12,72
Krádež doma	12,93	11,13	12,89	12,33
Krádež v práci	17,23	16,81	17,19	17,05
Krádež kola atd.	13,96	15,68	13,89	14,80
Krádež auta	14,67	16,50	16,26	15,80
Krádež z auta	14,55	14,50	15,26	14,77
Kapesní krádeže	12,33	15,50	14,1	14,28
Krádež peněženky	13,96	15,80	14,83	14,35
Krádež soukromého majetku/vloupání	13,54	13,68	12,97	13,52
Krádež něčeho jiného	13,76	12,68	13,93	13,37

7.5 Pohlaví a majetkové trestné činy

Obecně lze říci, že majetkové trestné činnosti – stejně jako trestných činů obecně – se dopouštějí častěji chlapani než dívky. Rozdíly jsou největší u majetkových trestných činů celkem za celý život v případě Nizozemí, kde mají chlapani před dívkami náskok o 20 % (viz tabulka 7.4).

Tabulka 7.4 Pohlaví a majetková trestná činnost – v %

	Španělsko		Nizozemí		Anglie a Wales	
	Dívky	Chlapani	Dívky	Chlapani	Dívky	Chlapani
Jakákoliv majetková trestná činnost, za celý život**	43	57	50,4	71,2	30,2	42,2
Jakákoliv majetková trestná činnost, za poslední rok**	15,9	23,3	18,7	37,8	8,5	16,08

** $p < 0,001$

7.6 Závěry a doporučení

Majetkové trestné činy jsou mezi mládeží poměrně časté ve srovnání s ostatním delikventním jednáním. S výjimkou drobných krádeží v obchodech a vloupání odpovídají nejvyšší míry prevalence Anglii a Walesu a Nizozemí. Nejvyšší míry frekvence přesto patří Anglii a Walesu a Španělsku. Majetkové trestné činy jsou páchany poprvé ve všech třech zemích v podobném věku. Pachatelé majetkových trestných činů jsou obvykle mužského pohlaví, stejně jako v ostatních typech trestné činnosti; přesto jsou rozdíly pro jednotlivé trestné činy různé.

8. Drogy a konzumace alkoholu

8.1 Úvod

Oblast drog se dostala do centra evropských diskusí a ilustruje také napětí mezi různými perspektivami reakce na užívání a distribuci drog. Problém přísunu drog či „nezákonného obchodování“ s nimi se stále častěji dostával do centra zájmu donucovacích politik, jejichž hnacím motorem byly technologie a techniky policejní kontroly, které měly dříve k dispozici pouze zpravodajské služby (viz Dorn a kol., 1996). Politiky týkající se uživatelů drog byly naopak mnohem rozličnější. Jak upozornil Dorn (1996), zdá se, že v oblasti drogové politiky neexistuje „panevropský trend“, ačkoliv nedávný výzkum ukazuje, že evropské protidrogové politiky zahrnují „různé způsoby s podobnými cíly“ (EMCDDA, 2002). Na národní a místní úrovni rovnováha mezi tendencí kriminalizovat, demonizovat a trestat na straně jedné a dekriminalizovat, omezovat škody a opětovně integrovat na straně druhé je na různých místech různá. Dva póly diskuse o drogové politice vidíme v Anglii a Walesu na straně jedné a v Nizozemí a ve Španělsku na straně druhé.

V Nizozemí byl od radikální novely opiového zákona z roku 1976 základem politiky tzv. přístup „omezení škod“. Základem pro nizozemský příklon k radikální politice dekriminalizace v 70. letech minulého století byla minimalizace rizik souvisejících s užíváním drog pro uživatele i společnost spíše než „boj“ se spotřebou drog. To spočívalo na rozlišení drog na drogy s „neakceptovatelnými riziky“ a konopí (van Kalmthout). Klíčovým důvodem pro tento přístup byly 1) pochybnosti o škodlivém vlivu výrobků z konopí, 2) pochybnosti o „teorii odrazového můstku“ a 3) cíl „rozdělení trhu s měkkými a tvrdými drogami“ (str. 264). Tím dochází k praktické dekriminalizaci vlastnictví všech drog až do výše tří gramů a umožňuje se užívání a prodej konopí ve specifických prostorách „pro mladé“. Tato politika vedla k rozvoji systému „coffee shopů“, který zajišťuje maloobchodní prodej konopí a výrobků z něj pod podmínkou, že dodavatel bude dodržovat určité pokyny včetně zákazu „tvrdých“ drog.

Ve Španělsku bylo vlastnictví všech drog pro osobní použití prohlášeno za „nepostihované, nicméně nikoliv nezbytně zákonné“ v roce 1973 (de la Cuesta, 1988). V roce 1983 byl zákon novelizován tak, aby rozlišoval mezi „tvrdými drogami“ (těmi, které mohou způsobit závažné poškození zdraví) a měkkými drogami (v podstatě konopí). Ačkoliv technicky vzato je užívání drog nadále nezákonné, jejich vlastnictví je v podstatě dekriminalizováno jednodušeji, než je tomu v Nizozemí.

Britský postoj je mnohem přísnější a stávající vláda (společně s konzervativními předchůdci) dekriminalizaci vyloučila. Logika stojící za britským postojem je v tom, že dekriminalizace může vést ke zvýšení počtu uživatelů konopí a také se předpokládá (na základě teorie odrazového můstku či eskalační teorie), že dekriminalizace konopí povede k rozšíření užívání jiných drog. V roce 1997 bylo něco málo přes 68 000 lidí odsouzeno či stíháno policií za samotné držení konopí. Nejzávažnější postih za držení drog je trest odnětí svobody, který je každý rok udělen přibližně 2 000 lidí.

Ve studii tohoto typu nelze provádět hodnocení stávající politiky. Self-reportová studie však umožňuje srovnání mezi vzorci spotřeby tří zemí a mohou pomoci osvětlit povahu užívání drog a to, jak na ni nejlépe reagovat. Klíčové otázky, které je třeba v této studii vyřešit, jsou následující:

1. Jaké jsou rozdíly mezi těmito třemi zeměmi – Anglie a Wales, Španělsko a Nizozemí – s ohledem na rozsah a povahu užívání drog?

2. Pokud existují rozdíly, jak je možné je vysvětlit?
3. Do jaké míry jsou „koreláty“ či „příčiny“ užívání drog v těchto třech zemích podobné nebo se liší?
4. Jaké jsou dopady zjištění pro politiku a budoucí výzkum?

Drogová problematika zahrnuje ve všech evropských zemích určitá společná témata. Za prvé, užívání drog je v EU poměrně rozšířené (ISDD, 1996). Odhaduje se, že ve VB ročně spotřebuje kolem 500 tun konopí přibližně 8 milionů uživatelů (Wagstaff a Maynard, 1988, Ramsay a Spiller, 1997). Území Evropy pokrývají stejné dodavatelské a distribuční cesty. Hranice představují pro přepravu určitý problém, ale zrušením vnitřních hraničních kontrol mezi všemi evropskými zeměmi (zejména v Schengenském prostoru) se osoby a sítě zapojené do dodávek a distribuce drog staly panevropskými (či s ještě větším polem působnosti). Spolupráce mezi orgány činnými v trestním řízení členských států (například prostřednictvím Europolu) rovněž ulehčila porozumění různým perspektivám drogové problematiky. Navzdory odlišným perspektivám jsou mnohé formy užívání drog a reakcí na ně stejné a výsledkem je snad „společný kulturní zážitek z drogy“ (ISDD, 1994: str. 94). Vnímaná potřeba spojování informací vedla k založení Evropského monitorovacího střediska drog a drogových závislostí (EMCDDA), které je pověřeno úkolem řízení evropských drogových dat. Ozývá se rovněž volání po tom, aby „každý Evropan změnil pozici drogového problému ve své evropské a světové perspektivě“ (DrugNet Europe, 1996, citováno ISDD, 1997).

8.2 Konzumace a nadměrné užívání alkoholu

Kromě dotazů na užívání nezákonných drog (tj. těch, které jsou zakázány zákonem, ačkoliv dodržování takového zákona není vymáháno) byly respondenti dotazováni také, zda někdy pili alkohol a zda byli za poslední rok opilí. Tabulka 8.1 (níže) ukazuje výsledky těchto otázek.

Obecně je míra konzumace alkoholu ve všech třech zemích podobná. Mladí lidé v Anglii a Walesu a ve Španělsku vykazují o něco vyšší pravděpodobnost pití alkoholu než v Nizozemí. Podobně ženy z Anglie a Walesu vykazují výrazně vyšší pravděpodobnost požití alkoholu během života než ženy v Nizozemí či ve Španělsku. Ohledně konzumace v předchozím roce je pravděpodobnost pití alkoholu u mužů z Anglie a Walesu vyšší než u mužů z Nizozemí a Španělska. Rovněž ženy z Anglie a Walesu vykazují mnohem vyšší pravděpodobnost konzumace alkoholu v posledním roce než ženy ze Španělska a Nizozemí.

Tabulka 8.1 Procento konzumace alkoholu za celý život a za poslední rok

	Poměr nahlášení konzumace alkoholu							
	Muži				Ženy			
	Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko	Význam	Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko	Význam
Za celý život	88,9	79,5	89,0	**	89,4	80,2	83,9	**
Za poslední rok	84,8	74,1	79,9	**	85,2	74,9	75,3	**

Poznámky: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, bez hvězdičky = nevýznamný

Tabulka 8.2 Věk první konzumace alkoholu

	Věk první konzumace alkoholu					
	Muži			Ženy		
	Průměr	Vrchol	Standardní odchylka	Průměr	Vrchol	Standardní odchylka
Anglie a Wales	12,88	14	2,97	13,25	14	2,89
Nizozemí	14,08	15	2,37	14,40	15	2,22
Španělsko	13,77	14	2,11	14,48	14	1,93

Respondenti byli rovněž dotazováni, v jakém věku začali alkohol pít. Z toho jsme dokázali vypočítat jak průměrný věk, kdy mladí lidé začali pít alkohol v těchto třech zemích, tak i věk, kdy je zahájení pití alkoholu nejběžnější (tj. „vrcholový věk“, kdy začíná pití alkoholu).

Tato studie naznačuje nejenom, že větší podíl mladých lidí v Anglii a Walesu pije alkohol, ale také že začínají s jeho konzumací v dřívějším věku. Chlapci v Anglii a Walesu začínají pít alkohol v průměru před dosažením třinácti let, zatímco ve Španělsku nedlouho před čtrnáctým rokem a v Nizozemí nedlouho po něm. Děvčata mají tendenci začínat v jednotlivých zemích o něco později, v Anglii bezprostředně po třináctých narozeninách a v Nizozemí a ve Španělsku kolem 14,5 roku.

Vzhledem k tomu, že mladí lidé v Anglii a Walesu vykazují vyšší pravděpodobnost pití alkoholu než jejich kontinentální protějšky, není překvapením, že vykazují také vyšší pravděpodobnost pití v předchozím roce. U mužů v jednotlivých zemích pro Anglii a Wales 40 až 50 procent uvedlo, že se v předchozím roce opili, což je o něco více než v Nizozemí a ve Španělsku. Anglické dívky však vykazují vyšší pravděpodobnost opilosti (43 %) než v Nizozemí (27 %) a ve Španělsku (24 %). Samozřejmě že opilost je subjektivní zážitek a jeho definice je nevyhnutelně ovlivněna kulturními normami. I tak se ale zdá, že konzumace alkoholu mezi dívkami a mladými muži v Anglii a Walesu je velmi pravděpodobně větším problémem, než tomu je v jiných evropských zemích, a to s větší prevalencí, nízkým věkem zahájení a vyšší mírou zneužívání.

Tabulka 8.3 Procento lidí, kteří uvedli, že se v předchozím roce opili

	Poměry nahlášení konzumace alkoholu							
	Muži				Ženy			
	Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko	Význam	Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko	Význam
Opil i se	50,0	42,3	43,9	*	42,7	27,4	24,1	**

Poznámky: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, bez hvězdičky = nevýznamný

8.3 Užívání drog

Tato studie potvrzuje, že užívání drog je mezi mladými lidmi ve třech posuzovaných zemích velmi rozšířené (viz Tabulky 8.4 a 8.5). Jeden z pěti až jeden ze čtyř lidí ve věku 14 až 21 let přizná, že někdy užil marihuanu, a podstatná část jak mužů, tak žen této věkové skupiny připustila, že užívá další drogy. Pravděpodobnost užití drog u mužů ve všech zemích je o něco vyšší než u žen, ačkoliv rozdíly v užívání konopí u příslušníku opačných pohlaví nejsou nijak mimořádné.

Míry užívání konopí mezi muži jsou ve všech třech zemích překvapivě podobné a míra užití za celý život se pohybuje pouze od 24 % (Nizozemí) do 28 % (Anglie a Wales a Španělsko).

Mezi ženami bylo užívání za celý život o něco vyšší v Anglii a Walesu (28 %) než ve Španělsku (20 %) či v Nizozemí (19 %). Jeden z pěti až jeden ze šesti mužů v každé ze tří zemí a jedna z osmi až jedna ze šesti žen uvedli, že užíli konopí v předchozím roce.

Tabulka 8.4 Procento užívání konopí ve věku od 14 do 21 let v Anglii a Walesu, Nizozemí a Španělsku za celý život a za poslední rok

	Poměry nahlášení konzumace konopí za celý život							
	Muži				Ženy			
	Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko	Význam	Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko	Význam
Za celý život	28,3	24,1	28,1		26,6	18,5	20,0	**
Za poslední rok	19,9	17,1	20,4		16,2	12,1	13,8	

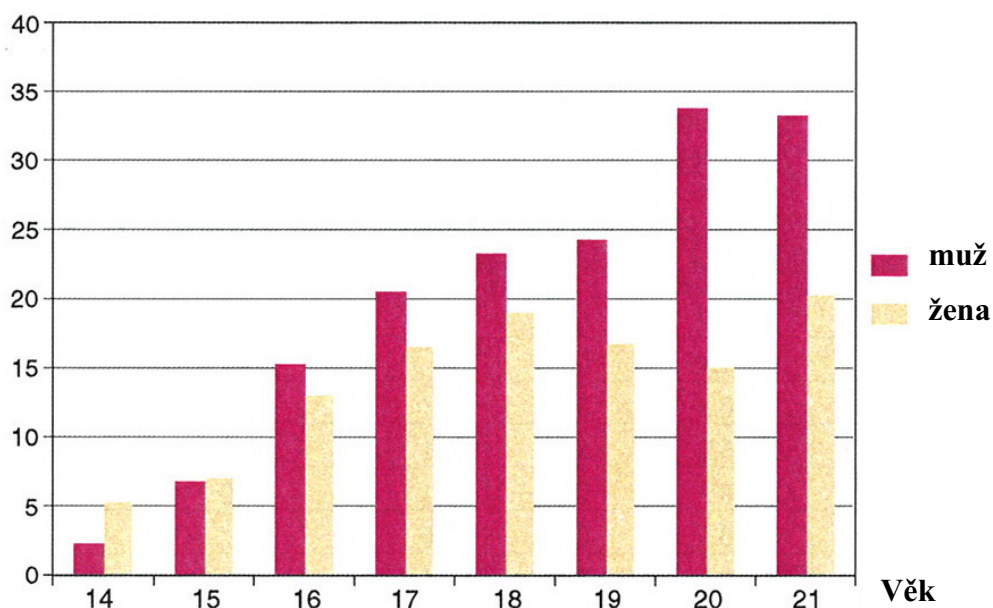
Poznámky: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, bez hvězdičky = nevýznamný¹¹

Samozřejmě, že data pro věkovou skupinu od 14 do 21 let skrývají skutečnost, že užívání drog převládá spíše mezi mladšími než mezi staršími. Obrázek 1 (na konci dokumentu) ukazuje, že zatímco v předchozím roce užilo marihuanu méně než pět procent 14letých, mezi 20 a 21letými užíli v předchozím roce konopí jeden ze tří mužů a jedna z pěti žen.

Zdá se, že užívání konopí začíná přibližně ve stejném věku pro muže i pro ženy ve všech třech zemích, přičemž většina zahájí užívání ve věku mezi 15 a 16 lety. Zdá se, že španělští muži začínají nedlouho před dovršením šestnáctého roku, tedy o něco málo dříve než jejich anglické či nizozemské protějšky. U žen to vypadá, že začínají dříve v Anglii, ve věku kolem 15,5 roku, zatímco v Nizozemsku začínají o něco později, ve věku téměř 16,5 roku. Rovněž se zdá, že u nejmladší věkové skupiny jsou dívky mírně napřed před chlapci, přičemž 5 % dívek uvádí, že užívaly konopí v předchozím roce ve srovnání s polovičním poměrem u chlapců (viz obrázek 8.1). Zdá se, že ve věku 15 let se čísla pro chlapce a dívky srovnávají a následně je chlapci předbíhají v dalších letech do dvacítky. Po dosažení věkové hranice 18 let se zdá, že kouření marihuany mezi dívkami klesá (na přibližně jednu pětinu), zatímco u chlapců nadále roste až do věku 20 let, kdy začíná klesat (na přibližně jednu třetinu).

¹¹ Navíc byly zjištěny významné rozdíly vytvořením intervalů spolehlivosti pro výsledky v tabulce. V případě překrytí intervalů nelze říci, že existuje významný rozdíl. Pokud překrytí neexistuje

Obrázek 8.1 Užívání konopí v předchozím roce podle věku

Tabulka 8.5 Věk prvního užití konopí

	Věk prvního užití konopí					
	Muži			Ženy		
	Průměr	Vrchol	Standardní odchylka	Průměr	Vrchol	Standardní odchylka
Anglie a Wales	16,1	16	1,95	15,5	16	1,98
Nizozemí	16,3	16	2,02	16,4	17	1,85
Španělsko	15,6	16	1,85	16,0	16	1,71

Pokud se zaměříme na jiné drogy než konopí, vypadají tři země poněkud odlišně. S ohledem na škálu drog, které se obvykle označují jako „tvrdé“ drogy, mladí lidé v Anglii a Walesu vykazují výrazně vyšší pravděpodobnost jejich užívání, než je tomu u jejich protějšků v Nizozemí a ve Španělsku. Mezi muži v Anglii a Walesu jeden z 5 připustil, že je užil někdy v životě ve srovnání s jedním ze 14 ve Španělsku a jedním z 37 v Nizozemí. Obraz je ještě výraznější v případě dívek, kde jsou poměry jedna z 5 pro Anglii, jedna z 36 pro Španělsko a méně než jedna ze 100 v Nizozemí, pokud jde o užití tvrdých drog za poslední rok.

Tabulka 8.6 Procento užívání „tvrdých“ drog za celý život a za poslední rok

	Poměry nahlášení konzumace následujících typů drog za celý život							
	Muži				Ženy			
	Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko	Význam	Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko	Význam
„tvrdé“ drogy za celý život	21,5	2,7	7,2	**	18,5	0,9	2,8	**
„tvrdé“ drogy za poslední rok	11,1	1,4	4,7	**	9,4	0,4	1,5	**
Heroin	0,2	0,2	0,4		0,3	0	0	
Metadon	1,4	0,2	0	**	1,4	0	0	**
Crack	0,3	0	0		0,8	0	0	**
Speed atd.	5,6	0,7	2,1	**	4,9	0	0,3	**
Andělský prach atd.	0	0	0,1		0,2	0	0	
Downers atd.	0	0	0,5		0	0	0	
Psychedelické	8,9	0,5	2,1	**	6,5	0,4	0,8	**
Jiné drogy (kromě konopí)	1,2	0,7	0,5		1,7	0	0,1	**

Poznámky: * p < 0,05, ** p < 0,01, bez hvězdičky = nevýznamný

Tabulka 8.7 Věk prvního užití „tvrdých“ drog

	Věk prvního užití „tvrdých“ drog					
	Muži			Ženy		
	Průměr	Vrchol	Standardní odchylka	Průměr	Vrchol	Standardní odchylka
Anglie a Wales	16,0	16	2,3	15,7	14	2,4
Nizozemí	17,7	16	1,4	19,0	18	1,4
Španělsko	16,7	16	1,8	17,3	18	1,8

Tabulka 8.8 Někdy za život prodávali drogy

	Procento vykazující prodej typů drog během života							
	Muži				Ženy			
	Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko	Význam	Anglie a Wales	Nizozemí	Španělsko	Význam
Konopí	4,0	3,6	2,5		2,2	0,4	0,4	**
„tvrdé“ drogy	2,9	0,9	1,0	**	0,3	0,2	0,1	

Poznámky: * p < 0,05, ** p < 0,01, bez hvězdičky = nevýznamný

Nejenom že je míra užívání v Anglii a Walesu mnohem vyšší, ale věk prvního užívání je také mnohem nižší než v obou dalších zemích. Zatímco muži v Anglii mají tendenci vyzkoušet některou z těchto drog poprvé ve věku kolem dovršení šestnáctého roku, jejich španělské

protějšky teprve ve věku kolem 17 let a v Nizozemí téměř v 18. Mezi ženami je obraz ještě výraznější, přičemž anglické dívky zkoušejí drogy (většinou extázi nebo speed) v průměrném věku 15 let a 8 měsíců ve srovnání se 17,5 ve Španělsku a až 19 v Nizozemí. Navíc existuje několik metodologických problémů, k nimž se dostaneme vzápětí.

Stejně jako byli dotazováni na užívání drog, byla respondentům položena i otázka ohledně zkušeností s prodejem či dealerstvím drog. Tabulka 8.8 ukazuje, že pouze malá část respondentů někdy v životě prodávala drogy, a na základě těchto dat není možné zjistit, zda sem patří prodej malého množství přátelům či dodávky na komerční bázi, ačkoliv první možnost je pravděpodobnější.

8.4 Metodologické problémy

Existuje několik metodologických problémů, které je třeba vyřešit dříve, než se pokusíme o interpretaci zjištěných vzorců. Za prvé, v dotazníku se vyskytuje několik rozdílů, které mohou mít vliv na získané výsledky. Španělé a Nizozemci se ptali na otázky týkající se drog a alkoholu až na konci dotazníku. Ve chvíli, kdy byly položeny tyto dotazy, již respondenti odpověděli na obecný dotazník (zabývající se různými aspekty jejich domácího života, školy atd.) a rovněž na otázky ohledně dalších aspektů delikventního a kriminálního jednání. Byli také již dotázáni na to, zda byli při trestné činnosti odhaleni a co se v důsledku toho stalo. Naopak v Anglii a Walesu položil dotazník otázky ohledně drog bezprostředně po sociálních a demografických otázkách a před citlivějšími otázkami týkajícími se krádeží a násilí. Tento rozdíl v umístění mohl mít vliv na ochotu respondentů přiznat se k užívání drog.

Druhý a možná významnější rozdíl v návrhu dotazníku spočíval v tom, že v Nizozemí a ve Španělsku zněla otázka: „Užívali jste někdy nějaké tvrdé drogy, jako je heroin, kokain, PCP, LSD nebo speed atd.“ Bohužel zahrnutím všech „tvrdých“ drog do jedné široké otázky není možné zjistit, jaká je míra užívání jednotlivých drog za celý život v Nizozemí a ve Španělsku¹². Pokud respondenti ve Španělsku a v Nizozemí uvedli, že někdy užili „tvrdou“ drogu, byl jim položen dotaz, kdy tak učinili poprvé, a následně „Jakou tvrdou drogu jste užili během posledního roku?“. V Anglii a Walesu umožnila metoda navržená na základě drogového výzkumu v oblasti zdraví odhad celoživotního užívání konkrétních drog, přičemž cílem bylo usnadnit respondentům vybavit si příslušnou vzpomínku. Respondenti byli dotázáni, zda někdy vyzkoušeli látky uvedené na seznamu. Jinými slovy, respondenti byli „vyzváni“, aby řekli ano k seznamu drog, spíše než aby poskytli své vlastní odpovědi. To je metoda obvykle používaná výzkumníky v oblasti zdravotnictví ve všech třech zemích (Orgán pro zdravotnické vzdělávání, ISDD atd.). Rozdíly v dotazníku mohou být (částečně) příčinou vyšší míry užívání „tvrdých drog“ vykázanou pro Anglii a Wales, ve srovnání se Španělskem a Nizozemím.

8.5 Srovnání a rozpor s existujícími důkazy

Jedním ze způsobů hodnocení platnosti stávajících zjištění je jejich porovnání s jinými zdroji informací. V každé ze tří studovaných zemí proběhl rozsáhlý monitoring užívání drog. Existují však významné problémy, které brání možnosti porovnání oficiálních databází uživatelů drog. Existují i určitá omezení týkající se průzkumů a studií skupin drogových uživatelů. K problémům, kterým čelí průzkumy, patří použití městského nebo národního výběru, velikost výběru, reprezentativnost a důvěrnost.

¹² Údaje o užívání drog za celý život pro Anglii a Wales od 14 do 25 let jsou uvedeny v Graham a Bowling, 1995, str. 14.

Provádění průzkumů užívání drog je v Británii velmi rozšířené a probíhá již po jistou dobu.¹³ Britský průzkum Kkriminality (BCS) z roku 1992, s jehož daty jsou tyto údaje poměrně úzce srovnatelné, naznačuje, že jeden ze šesti lidí ve VB v příslušném roce užil nelegální drogu, tedy přibližně 8 milionů lidí. Pravděpodobnost užívání drog je mnohem vyšší u mladých lidí a jedná se o vliv jak věku, tak skupiny. V BCS z roku 1992 téměř polovina mladých ve věku od 16 do 19 let a 14 % mladých ve věku od 14 do 15 let uvedlo, že někdy užili drogu. Novější průzkumy ukázaly výrazný růst míry užívání drog mezi lety 1992 a 1996. Ačkoliv pravděpodobnost užívání drog je v Británii vyšší u chlapců a mužů než u dívek a mladých žen, téměř dvě pětiny všech uživatelů drog jsou ženy. Důkazy ukazují, že uživatelé drog pocházejí ze všech sociálních tříd, a některé průzkumy prokazují výrazně vyšší podíl užívání drog mezi lidmi z rodin, kde otec je odborník nebo manažer, než z rodin s otcem vykonávajícím „nekvalifikovanou manuální práci“. Navzdory obecnému názoru naopak platí, že mladí lidé z etnických menšin mají slabší tendenci užívat drogy než jejich bělošské protějšky. Britský průzkum trestných činů z roku 1994 uvádí, že přibližně 6,3 milionu lidí ve věku od 16 do 59 let užilo někdy konopí a že 1,4 milionu lidí kouří marihuanu každý měsíc.

Pokud se podíváme zejména na mladé lidi (ve věku od 16 do 29 let), BCS z roku 1994 odhaduje, že téměř polovina mužů (48 %) a žen (45 %) někdy užila drogu.

Opět se jedná o údaje za celý život, které je třeba porovnat s užíváním během posledního roku. Pokud vezmeme v potaz, že čísla za celý život jsou dvojnásobná oproti číslům za poslední rok, náš předpoklad 2 % amfetaminu, 2 % psychedelických látek a 0,4 % heroinu, zdá se, odpovídá realitě.

Srovnání dat průzkumů z různých zemí shromážděných různým způsobem a pro různé věkové skupiny je samozřejmě problematické a představují jeden ze základních důvodů pro vypracování této studie. Pro odlišnosti metodiky, které vznikly v důsledku požadavků různých národních vlád, bohužel nebylo dosaženo plné koordinace metody mezi třemi posuzovanými zeměmi. Poučení pro budoucí výzkum této povahy je jednoznačně centrální koordinační management průzkumu tohoto typu v souladu s Národní studií obětí trestných činů. Je rovněž třeba konzultovat s odborníky v oblasti drog, aby bylo možné zajistit srovnání (a tím validaci) se stávajícími průzkumy.

Zpráva srovnávající užívání drog napříč EU ukázala, že Británie, Nizozemí a Španělsko patřily k národům s nejvyšší mírou užívání drog v Evropě, přičemž v každém z těchto států byl podíl uživatelů drog vyšší, než tomu bylo v sousedních zemích (ISDD, 1997). Stejná zpráva však poznamenává, že „nejzajímavějším aspektem užívání drog v severní Evropě je nalezení vzorce, který v Británii zcela chybí: konopí je prakticky jedinou užívanou drogou“ (ISDD, 1997: 96). Tato studie má tendenci, s určitými výhradami, tento obraz potvrzovat a podporuje závěr zprávy, která uvádí, že:

„Užívání drog v Británii je kvalitativně odlišné od zbytku Evropy. Připouštíme, že míra užívání heroinu a kokainu je na podobné úrovni jako u jiných zemí, ale v žádné jiné zemi se míra užívání LSD, amfetaminu a jiných „tanečních drog“ ani neblíží úrovni zjištěné v Británii.“ (ISDD, 1997: 102)

8.6 Vysvětlení užívání drog ve třech posuzovaných zemích

Klíčovou otázkou pro ty, kdo mají zájem na vytvoření panevropské protidrogové politiky, je: do jaké míry jsou příčiny užívání drog stejné v různých národních kontextech? Je zřejmé, že rozsah užívání není vždy stejný: navzdory podobné míře užívání konopí se zdá, že taneční

¹³ Britský výzkum trestných činů (BCS) v roce 1984 zahrnoval složku týkající se drog. Z následujících průzkumů byla vypuštěna a opět zavedena v roce 1992. Od té doby se provádějí pravidelné průzkumy (Ramsay a Percy, Ramsay a Spiller).

drogy jsou méně obvyklé v Nizozemí a ve Španělsku. Avšak jen s využitím self-reportových studií lze získat určitý náhled na koreláty užívání drog v jednotlivých zemích. Jsou-li koreláty stejné nebo podobné, je pravděpodobné, že užívání drog lze v různých zemích vysvětlit podobně.

Tabulky 8.9 a 8.10 v příloze I ukazují, že užívání drog je v korelaci se záškoláctvím a konzumací alkoholu jak u mužů, tak u žen ve všech třech posuzovaných zemích. Navíc mezi ženami ve všech třech zemích byly významnými koreláty slabá rodičovská kontrola a útek z domova. Tyto údaje naznačují, že užívání konopí lze vysvětlit s odkazem na zážitky mladých lidí z domova a ze školy. U těch, kdo se poměrně častěji vyskytují mimo formální sociální kontrolu domova a školního prostředí, je pravděpodobnost užívání drog vyšší.

8.7 Shrnutí, závěry a důsledky pro politiku

Ve třech posuzovaných zemích dochází ke konzumaci alkoholu v daleko širší míře než k užívání nelegálních drog. Konopí je látkou s nejpravděpodobnějším užíváním, zatímco další drogy jsou mnohem méně běžné. Obecně je pravděpodobnost užívání drog u mužů vyšší než u žen. V průměru začínají chlapci i dívky ve všech třech zemích užívat drogy přibližně ve stejném věku (před šestnáctými narozeninami či bezprostředně po nich), ačkoliv existují určité náznaky, že ve věku 14 let je pravděpodobnost, že dívka vyzkouší drogu, vyšší než u chlapců. V jednotlivých zemích je evidentní podobný vzorec faktorů souvisejících s užíváním drog odrážející konzumaci alkoholu a život doma a ve škole. Navzdory těmto zřejmým podobnostem existuje i určitý počet klíčových rozdílů ve vzorcích užívání drog v jednotlivých zemích. Za prvé, a v souladu s existujícími důkazy, užívání „psychedelických“ drog (jako je extáze a LSD) a amfetaminů je mnohem vyšší v Anglii a Walesu než v Nizozemí a ve Španělsku. Nejenom že jsou tyto drogy v Anglii a Walesu běžnější, ale věk, kdy je mladí lidé začínají užívat, je mnohem nižší než u dalších dvou zemí, a to platí zejména pro dívky.

Je zajímavé, že užívání konopí je víceméně identické ve všech třech posuzovaných zemích. To je pravděpodobně překvapivé z hlediska „snížení poptávky“ z důvodu minimální pravděpodobnosti potrestání za užívání marihuany v Nizozemí a ve Španělsku, zatímco v Anglii a Walesu je většina lidí za stejné jednání zatčena a stíhána. Je rovněž překvapující, že v Anglii a Walesu, kde je přijat mnohem přísnější přístup vůči konopí, se vyskytují také vyšší míry jiných nelegálních drog. Bez podrobnějšího výzkumu ohledně prosazování práva je však složité vysvětlit zjevný rozpor mezi cíli a výsledky politiky Anglie a Walesu ve srovnání s jejich dvěma evropskými protějšky. Mohlo by to však přidat váhu nizozemskému tvrzení, že dekriminální napomohla stabilizaci úrovně užívání konopí a (oddělením maloobchodního trhu s konopím z obchodu s „tvrdými“ drogami) udržela užívání na mnohem nižší úrovni, než by tomu bylo v opačném případě (van Kalmthout, A. M., 1989, Horstink-Von Meyenfeldt, 1996).

Tato studie vyvolává více otázek, než na kolik sama nabízí odpovědi. Nepochybně se zdá, že existuje dostatečná podobnost vzorců užívání drog v těchto třech zemích, která odůvodňuje společný postup. Je však nepravděpodobné, že by mezinárodní politika umožnila v krátkodobém výhledu vytvoření společných politik. Studie naznačuje, že pečlivěji kontrolovaná studie užívání drog napříč Evropou by umožnila vytvoření jasnějšího obrazu vztahu mezi drogovou politikou a mírou užívání drog. Kvalitativní výzkumy v jednotlivých zemích přinášející příklady milieu a kontextu, v jakém k užívání drog dochází a jak jsou užívány, poslouží pro vytvoření statistického obrazu nabízeného průzkumy.

9. Sociální reakce na antisociální a delikventní chování

9.1 Úvod

Tato kapitola se podrobně zabývá sociální reakcí na antisociální či delikventní chování mládeže. To zahrnuje rozsah, v jakém orgány formální (policie) a neformální sociální kontroly (rodiče, učitelé, oběti, další dospělí) zjišťují chování a určitým způsobem na ně reagují (vyhubování, uplatnění sankcí atd.). Výraznou charakteristikou výsledků self-reportových studií je, že velkou většinu antisociálního či delikventního chování nikdo nezjistí. Tato studie není výjimkou. Posoudíme však různé stupně sociální reakce podle jednotlivých typů jednání a podle zemí, abychom zjistili, kde existují rozdíly s ohledem na to, které jednání bude pravděpodobně zjištěno, kdo ho zjistí a ve které ze tří posuzovaných zemí. Tyto informace jsou užitečné pro policii a systém soudnictví nad mládeží, protože nám nabízí další alternativu využití oficiálních statistik, abychom zjistili, jak velký problém kriminalita představuje. Míry zjištění tak, jak jsou posouzeny v této kapitole, nám říkají, kolik případů delikventního chování mladistvých získá pozornost orgánů.

Dotazník ISRD ve standardní formě (viz příloha II) se ptá na sociální reakci ve dvou fázích v rámci doplňujících otázek. Za prvé, ti mladiství, kteří připustili, že se „někdy během života“ dopustili konkrétního antisociálního či delikventního chování, jsou dotazováni, „zda policie někdy zjistila, že se ho dopustili“. Odpovědi na tuto otázku nám poskytují míru zjištění policie za celou dobu života mladých lidí, kteří se průzkumu zúčastnili¹⁴.

V případě, že mladí rovněž připustí, že se jednání dopustili v předchozím roce, je jim položen dotaz, zda byli „odhaleni“. Ti, kdo odhaleni byli, byli následně dotázáni *kým* a na *důsledky* zjištění. Odhalitele lze rozdělit do kategorií zástupců formální sociální kontroly (policie), která obvykle uplatňuje formální důsledky (sankce justice pro mladistvé nebo trestní justice), a zástupců neformální sociální kontroly (rodiče, učitelé, oběti, další dospělí), která obvykle uplatňuje neformální důsledky (vyhubování, domácí „vězení“ atd.).

9.2 Výsledky

9.2.1 Míra zjištění policií – „za celou dobu“

Nejdříve se podíváme na míru zjištění policií u těch mladých lidí, kteří připouštějí, že se „někdy“ (tedy během života) dopustili některého z činů na seznamu antisociálního a delikventního jednání. Tabulky 9.1A až 9.1D podrobně ukazují míru odhalení policií u čtyř různých kategorií antisociálního a delikventního jednání. Jak bylo uvedeno dříve, vidíme nízkou celkovou míru zjištění od 0 % (prodej tvrdých drog) až po 15,3 % (zapojení do rvaček a výtržností). Zapojení do některého z chování během života je tedy spojeno s malou šancí na přistižení policií.

Mezi dvěma zde porovnávanými zeměmi vykazuje Španělsko nejnižší míru odhalení ve všech případech. To platí zejména pro případy graffiti, vandalismu, jízdy načerno v autobuse/metru, řízení bez řidičského oprávnění či pojištění, drobné krádeže v obchodě, krádeže kola, mopedu či motocyklu, krádeže soukromého majetku, jiné krádeže, výhrůžek, rvaček/výtržnictví a útoku na nečlena rodiny.

¹⁴ V Anglii a Walesu nebyly dotazy týkající se toho, zda „policie případ zjistila“, pokládány. Z tohoto důvodu se budou výsledky zprávy pro tuto otázku týkat pouze Španělska a Nizozemí.

Tabulka 9.1A podrobně ukazuje míru zjištění policií u jednání, která buď nejsou považována za trestné činy nebo k nim dochází zejména u adolescentů. Je zajímavé, že policie dosahuje poměrně vysoké míry odhalení u útěků (14,4 %) a žhářství (14,3 %), přičemž druhý jmenovaný případ patří k trestným činům, jejichž vyřešení je komplikované.

U majetkových trestných činů (tabulka 9.1B) najdeme vysokou míru odhalení u drobných krádeží v obchodě (10,9 %), krádeží kol, mopedů či motocyklů (10,8 %) a krádeží z aut (10,9 %).

Tabulka 9.1A Míry zjištění u problémů a chování souvisejícího s mládím, „za celý život“, Španělsko a Nizozemí

Problémové jednání	Španělsko	Nizozemí	Celkem
	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)
Záškoláctví	19(1,8)	5(1,2)	24(1,7)
Útěky	21(14,8)	8(13,6)	29(14,4)
Graffiti	10(2,0)	18(16,4)	28(4,6)
Vandalismus	31(3,0)	36(9,9)	67(4,7)
Žhářství	8(10,1)	10(21,3)	18(14,3)
Jízda načerno v autobuse/tramvaji/metru	23(2,9)	24(5,8)	47(3,9)
Jízda načerno ve vlaku	18(3,6)	13(7,0)	31(4,5)
Řízení bez řidičského průkazu/pojištění	32(3,8)	27(7,7)	59(4,9)

Tabulka 9.1B Míry zjištění u majetkových trestných činů, „za celý život“, Španělsko a Nizozemí

Majetkové trestné činy	Španělsko	Nizozemí	Celkem
	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)
Krádež peněz z veřejného telefonního nebo prodejního automatu	0	1(2,0)	1(9)
Krádež v obchodě	36(7,3)	53(16,4)	89(10,9)
Krádež ve škole	1(0,3)	3(1,4)	4(0,7)
Krádež doma	3(1,5)	1(0,9)	4(1,3)
Krádež v práci	0	1(1,5)	1(0,7)
Krádež kola, mopedu či motocyklu	1(1,8)	17(15,5)	18(10,8)*
Krádež auta	1(11,1)	0	1(9,1)
Krádež z auta	4(10,0)	2(13,3)	6(10,9)
Kapesní krádeže	0	0	0
Krádež peněženky	1(3,8)	2(40,0)	3(9,7)
Krádež soukromého majetku	16(3,4)	13(22,4)	29(5,4)
Krádež něčeho jiného	3(2,9)	9(10,7)	12(6,3)
Koupě kradeného zboží	2(0,7)	5(2,4)	7(1,4)
Prodej kradeného zboží	1(1,5)	6(9,4)	7(5,3)

V tabulce 9.1C jsou uvedeny podrobnosti týkající se násilných trestných činů. „Rvačky a výtržnosti“ vykazují nejvyšší míru zjištění.

Tabulka 9.1C Míry zjištění u násilných trestných činů, „za celý život“, Španělsko a Nizozemí

Násilné trestné činy	Španělsko	Nizozemí	Celkem
	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)
Nošení zbraně	6(1,7)	7(3,0)	13(2,2)
Výhrůžky někomu	1(3,4)	2(25,0)	3(8,1)
Rvačky či výtržnosti	82(12,8)	42(25,3)	124(15,3)
Útoky na členy rodiny	1(2,5)	0	1(2,2)
Útoky na nečleny rodiny	8(6,6)	9(17,6)	17(9,8)*
Způsobení zranění zbraněmi	7(9,5)	1(3,7)	8(7,9)

Míra zjištění ze strany policie ve Španělsku a v Nizozemí je mimořádně nízká u drogových trestných činů (tabulka 9.1 D). Vzhledem k tomu, že konzumace drog není v těchto dvou zemích kriminalizována, nejde o nijak překvapivé zjištění.

Tabulka 9.1D Míry zjištění u drogových trestných činů, „za celý život“, Španělsko a Nizozemí

Drogové trestné činy	Španělsko	Nizozemí	Celkem
	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)
Užívání měkkých drog	14(2,8)	6(3,2)	20(2,9)
Užívání tvrdých drog	5(4,7)	1(6,7)	6(5,0)
Prodej měkkých drog	0	1(6,3)	1(2,1)
Prodej tvrdých drog	0	0	0

Tabulka 9.2 uvádí podrobnosti o chování, u kterého jsou míry odhalení v těchto dvou zemích nejvyšší. Ačkoliv seznam se poněkud liší, zahrnuté trestné činy jsou obvykle přisuzovány dospělým na rozdíl od trestných činů mládeže a/nebo patří těm, ke kterým pravděpodobně dochází na veřejných místech.

Tabulka 9.2 Míry zjištění u pěti nejčastěji zjištěných trestných činů ve Španělsku a v Nizozemí, „za celý život“

Španělsko	Nizozemí
Rvačky či výtržnosti	Rvačky či výtržnosti
Krádež auta	Výhrůžky
Způsobení zranění zbraní	Krádež soukromého majetku
Drobná krádež v obchodě	Útok na nečlena rodiny
Útok na nečlena rodiny	Drobná krádež v obchodě

9.2.2 Míry zjištění – „za poslední rok“

Nyní se podíváme na taková jednání, u kterých mladí připouštějí, že se jich dopustili za období posledních dvanácti měsíců a byli přitom zjištěni buď policií, nebo jinými. Tabulky 9.3A až 9.3D uvádějí podrobné výsledky tří zemí. Zde jsou míry obecně vyšší než u předchozí řady tabulek, protože zjištění mohou uskutečnit všechny typy odhalitelů, nejenom policie. Vidíme však, že zůstává zachován vzorec, ve kterém Španělsko má nejnižší míru odhalení. Existují i větší rozdíly mezi třemi zeměmi ve srovnání s předchozími mírami zjištění „za celý život“ ze strany policie. Tyto tři země se nejvíce liší s ohledem na míry zjištění záškoláctví, útěků, graffiti, žhárství, řízení bez řidičského oprávnění nebo pojištění, drobné krádeže v obchodech, krádeže doma, krádeže kol, mopedů či motocyklů, krádeží

soukromého majetku, všech násilných trestných činů kromě útoků proti členům rodiny, užívání měkkých a tvrdých drog a prodej měkkých drog. To nás vede k domněnce, že významný rozdíl mezi třemi posuzovanými zeměmi nepředstavuje pouze policejní zjištění, ale i neformální sociální kontrola.

Tabulka 9.3A Míry zjištění u problémů a chování souvisejícího s mladým, „za poslední rok“, tři země

Problémové jednání	Španělsko	Anglie a Wales	Nizozemí	Celkem
	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)
Záškolačství	27(6,4)	201(60,5)	63(31,7)	291(30,6)
Útoky	9(23,1)	Nebylo dotazováno	7(7,8)	16(33,3)
Graffiti	1(0,5)	9(25,7)	1(3,6)	11(4,4)
Vandalismus	26(8,4)	7(23,3)	30(29,7)	63(14,3)
Žhárství	0	3(60,0)	4(50,0)	7(24,1)
Řízení bez řidičského průkazu/pojištění	12(2,8)	25(27,5)	39(25,2)	76(11,2)

Tabulka 9.4 obsahuje seznam pěti jednání, u kterých byla míra zjištění ve třech zemích nejvyšší. Tato jednání se liší od těch v tabulce 9.3 v důsledku toho, že tato položka dotazníku se nevztahuje pouze na odhalení policií, ale i na zjištění jinými lidmi (rodiče, učitelé, oběti, jiní dospělí). Jsou zde tedy zahrnuta jednání, která jsou obvykle odhalena zástupci neformální sociální kontroly, jako „útoky proti členům rodiny“, „krádeže doma“ a „záškolačství“.

Tabulka 9.3B Míry zjištění majetkových trestných činů, „za poslední rok“, tři země

Majetkové trestné činy	Španělsko	Anglie a Wales	Nizozemí	Celkem
	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)
Krádež peněz z veřejného telefonního nebo prodejního automatu	0	3(17,6)	0	3(8,8)
Krádež v obchodě	5(3,8)	6(8,0)	7(18,9)	17(7,4)
Krádež ve škole	3(7,5)	4(16,0)	4(6,0)	11(8,3)
Krádež doma	7(10,3)	3(37,5)	13(39,4)	23(21,1)
Krádež v práci	0	0	1(3,3)	1(1,5)
Krádež kola, mopedu či motocyklu	0	18(100)	10(24,4)	28(43,1)
Krádež auta	0	5(41,7)	Žádné případy	5(33,3)
Krádež z auta	0	2(12,5)	0	2(6,5)
Kapesní krádeže	Žádné případy	0	Žádné případy	0
Krádež peněženky	1(50)	0	0	1(11,1)
Krádež soukromého majetku/vloupání	7(5,6)	6(28,6)	2(20,0)	15(9,7)
Krádež něčeho jiného	1(4,5)	1(6,7)	4(16,7)	6(9,8)

Tabulka 9.3C Míry zjištění násilných trestných činů, „za poslední rok“, tři země

Násilné trestné činy	Španělsko	Anglie a Wales	Nizozemí	Celkem
	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)
Nošení zbraně	3(1,6)	24(42,5)	24(21,4)	61(16,3)
Výhrůžky	0	2(66,7)	0	2(16,7)
Rvačky či výtržnosti	25(7,5)	35(47,9)	42(58,3)	102(21,3)
Útoky na členy rodiny	6(60,0)	3(75)	0	9(64,3)
Útoky na nečleny rodiny	2(4,7)	15(100)	8(47,4)	26(33,8)
Způsobení zranění zbraněmi	2(8,3)	13(65,0)	0	15(30,6)

Tabulka 9.3D Míry zjištění drogových trestných činů, „za poslední rok“, tři země

Drogové trestné činy	Španělsko	Anglie a Wales	Nizozemí	Celkem
	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)	Zjištěno N (v %)
Užívání měkkých drog	0	94(43,3)	10(8,4)	104(14,9)
Užívání tvrdých drog	1(1,6)	40(35,4)	2(22,2)	43(23,4)
Prodej měkkých drog	0	5(25,0)	0	5(11,4)
Prodej tvrdých drog	0	1(10,0)	0	1(5,6)

Tabulka 9.4 Míry zjištění u pěti nejčastěji zjištěných trestných činů ve třech zemích, „za poslední rok“

Španělsko	Anglie a Wales	Nizozemí
Útok na člena rodiny	Útok na nečlena rodiny	Útěky
Krádež peněženky	Krádež kola, mopedu či motocyklu	Souboje či výtržnosti
Útěky	Útok na člena rodiny	Žhárství
Krádež doma	Výhrůžky	Útok na nečlena rodiny
Vandalismus	Záškoláctví	Krádež doma

9.2.3 Odhalitelé

Na závěr se podíváme na odhalitele – osoby, které ve skutečnosti zjistily chování mladistvých – zda policejní odhalitelé převažují nad jinými druhy odhalitelů (či nikoliv). Vzorce jsou poměrně opačné a mezi třemi zeměmi existuje několik významných rozdílů: jednání je obvykle zjištěno zástupci neformální sociální kontroly.

Toto zjištění, význam neformální sociální kontroly jako jednoho z hlavních způsobů „zjišťování“ antisociálního a delikventního jednání, pouze potvrzuje další zjištění naší studie o významu této proměnné. Je však poměrně zajímavé, že zatímco míra rodičovské kontroly je ve Španělsku vysoká (viz tabulka 9.6 níže), míry zjištění jsou poměrně nízké. To naznačuje, že dohled a kontrola jsou dvě poměrně odlišné koncepce – jedna preventivní a druhá reakční.

Tabulka 9.5A Odhalitelé problémů a jednání souvisejících s mládím, za poslední rok, tři země

	Španělsko		Nizozemí		Anglie a Wales		Celkem	
	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)
Záškoláctví	2(7,4)	25(92,6)	0	63(100)	1(0,5)	200(99,5)	3(1,0)	288(99)
Útěky	1(11,1)	8(88,9)	0	7(100)	-	-	1(6,3)	15(93,8)
Graffiti	0	1(100)	0	1(100)	1(11,1)	8(88,9)	1(9,1)	10(90,9)
Vandalismus	4(15,4)	22(84,6)	5(16,7)	25(83,3)	2(28,6)	5(71,4)	11(17,5)	52(82,5)
Žhářství	-	-	1(25)	3(75)	0	3(100)	1(14,3)	6(85,7)
Řízení bez řidičského průkazu/pojištění	7(58,3)	5(41,7)	12(30,8)	27(69,2)	6(24)	19(76)	25(32,9)	51(67,1)

Tabulka 9.5B Odhalitelé majetkových trestných činů, za poslední rok, tři země

	Španělsko		Nizozemí		Anglie a Wales		Celkem	
	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)
Krádež peněz z veřejného telefonního nebo prodejního automatu	-	-	-	-	0	3(100)	0	3(100)
Krádež v obchodě	1(20)	4(80)	6(85,7)	1(14,3)	0	6(100)	7(38,9)	11(61,1)
Krádež ve škole	1(33,3)	2(66,7)	2(25)	3(75)	0	4(100)	2(18,2)	9(81,8)
Krádež doma	0	7(100)	0	13(100)	0	3(100)	0	23(100)
Krádež v práci	-	-	0	1(100)	-	-	0	1(100)
Krádež kola, mopedu či motocyklu	-	-	1(10)	9(90)	0	18(100)	1(3,6)	27(96,4)
Krádež auta	-	-	-	-	2(40)	3(60)	2(40)	3(60)
Krádež z auta	-	-	-	-	1(50)	1(50)	1(50)	1(50)
Kapesní krádeže	-	-	-	-	-	-	-	-
Krádež peněženky	0	1(100)	-	-	-	-	0	1(100)
Krádež soukromého majetku/vloupání	0	7(100)	1(50)	1(50)	0	6(100)	1(6,7)	14(93,3)
Krádež něčeho jiného	0	1(100)	0	4(100)	0	1(100)	0	6(100)

Tabulka 9.5C Odhalitelé násilných trestných činů, za poslední rok, tři země

	Španělsko		Nizozemí		Anglie a Wales		Celkem	
	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)
Nošení zbraně	0	3(100)	0	24(100)	1(2,9)	33(97,1)	1(1,6)	60(98,4)
Výhrůžky	-	-	-	-	0	2(100)	0	2(100)
Rvačky či výtržnosti	8(32)	17(68)	11(26,2)	31(73,8)	3(8,6)	32(91,4)	22(21,6)	80(78,4)
Útoky na členy rodiny	1(16,7)	5(83,3)	-	-	0	3(100)	1(11,1)	8(88,9)
Útoky na nečleny rodiny	1(50)	1(50)	2(22,2)	7(77,8)	1(6,7)	14(93,3)	4(15,4)	22(84,6)
Způsobení zranění zbraněmi	1(50)	1(50)	-	-	1(7,7)	12(92,3)	2(13,3)	13(86,7)

Tabulka 9.5D Odhalitelé drogových trestných činů, za poslední rok, tři země

	Španělsko		Nizozemí		Anglie a Wales		Celkem	
	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)	Policie N (v %)	Ostatní N (v %)
Užívání měkkých drog	-	-	0	10(100)	3(3,2)	91(96,8)	3(2,9)	101(97,1)
Užívání tvrdých drog	1(100)	0	0	2(100)	0	40(100)	1(2,3)	42(97,7)
Prodej měkkých drog	-	-	-	-	0	5(100)	0	5(100)
Prodej tvrdých drog	-	-	-	-	0	1(100)	0	1(100)

Tabulka 9.6 Rodičovský dohled (míra, v jaké se mladí domnívají, že jejich rodiče vědí, kam jdou a s kým jsou, když odcházejí z domova), ve třech zemích

Země	Silný dohled	Slabý/mírný dohled	Celkem
Španělsko	1507 (76)	503 (24)	2100
Nizozemí	746 (81,6)	168 (18,4)	914
Anglie a Wales	735 (60,1)	488 (39,9)	1223
Celkem	3078	1159	4327

** (p < 0,001)

9.3 Diskuse

Sociální reakce na antisociální a delikventní jednání pravděpodobně závisí na mnoha různých faktorech, které studie nedokáže vhodným způsobem měřit – faktorech, které souvisejí s jednáním samotným, jako je veřejná versus soukromá povaha antisociálního a delikventního chování (tj. možnost, aby bylo takové jednání zjištěno třetími stranami), zda je jednání nezákonné pro příslušný věk, „dovednost“ mladistvého (někteří mladí mohou být schopnější vyhnout se zjištění než jiní) a charakteristiky mladistvého, díky kterým jsou více či méně zajímaví pro případné odhalitele. Sociální reakce pravděpodobně závisí rovněž na faktorech, které jsou z hlediska jednání samotného externí: míru rodičovského dohledu v jednotlivých kulturách, policejní postupy a vlastnosti jednotlivých kultur, které mohou ulehčovat či ztěžovat zjištění takového jednání. Zdá se, že v této studii existují významné kulturní rozdíly, které jsou větší než individuální rozdíly. Nižší míra zjištění – policií či jinak – pro Španělsko v našich výsledcích lze těžko vysvětlit s ohledem na důkazy o míře rodičovské kontroly a na počet policejních důstojníků v jednotlivých zemích (tabulka 9.7 níže). Buď jsou Španělé obecně tolerantní vůči špatnému chování mládeže, nebo o něm obecně nevědí. To vyžaduje další výzkum.

Tabulka 9.7 Počet policistů na 1 000 obyvatel

Španělsko	Nizozemí	Anglie
4,6	3,2	2,7

Zdroj: Jar Couselo, Gonzalo (1995) *Modelo Policial Español y Policías Autónomas*. Madrid: Dykinson

9.4 Závěry a doporučení

9.4.1 Soudnictví nad mládeží ve Španělsku, Nizozemí a Anglii a Walesu

Neradi bychom tuto kapitulu uzavřeli, aniž bychom poukázali na podobnosti a rozdíly v systému justice pro mládež dotyčných zemí. Vzhledem k tomu, že velká část této zprávy specifikovala relativní homogenitu chování mladistvých ve třech evropských zemích, které jsou předmětem studie, tato kapitola poukazuje na rozdíly v tom, jak jednotlivé země na špatné chování reagují.

Za prvé, systém justice pro mladistvé či pro mladé v naší studii se týká rozdílného věku. Ve Španělsku je v tuto chvíli hranice trestní odpovědnosti 16 let, ačkoliv v brzké době bude zvýšena na 18 let. Dolní věkový limit je 10 let. V Anglii a Walesu spadají děti pod dohled soudů pro mládež ve věku od 10 do 17 let a v Nizozemí patří děti do pravomoci soudů pro mladistvé ve věku od 12 do 18 let.

V obecnosti jsou systémy justice pro mladistvé tří zemí velmi podobné s ohledem na nedávné právní změny. Tyto změny předpokládají slabší roli soudce pro mladistvé v oblasti sociálního blahobytu a větší procesní záruky pro mladistvé společně s širší škálou možností sankcí – počínaje od přísných sankcí až po odklony a další alternativy punitivního charakteru. Výsledkem těchto změn – které rozšířily zákonná práva mladistvých a rozšířily možnosti sankcí – je komplikovanější systém justice pro mladistvé ve třech studovaných zemích, což je v kontrastu s poměrně jednoduchými zákonnými a byrokratickými institucemi, které existovaly před nedávnými změnami. V tomto ohledu se evropská justice pro mladé stále více blíží systému ve Spojených státech amerických.

V Evropě jsme se v případě sankcí pro mladistvé setkávali s rozdělením na punitivní vs. nepunitivní možnosti. Je pravděpodobné, že možnosti v Nizozemí se v budoucnosti stanou více opatrovnickými (Junger-Tas, 1997). Anglie a Wales v nedávné době institucionalizovaly punitivní možnosti, jako jsou výcvikové tábory pro mladistvé (Gelsthorpe a Fenwick, 1997).

Ačkoliv ve Španělsku legislativa od roku 1992 podporuje využívání alternativních sankcí, nebyly vždy k dispozici prostředky pro jejich rozvoj. V současnosti musí většina soudců pro mladistvé volit mezi dohledem či nepřijetím žádné sankce. V roce 1995 skončilo například 62 % případů, které se dostaly k soudům pro mladistvé, bez přijetí jakéhokoliv opatření (Ediciones El País, 1997). Očekává se, že v budoucnosti se ve větší míře rozvinou alternativní sankce, které nabídnou další možnosti umístění mladistvých delikventů. Z hlediska kriminologie dává evropský systém justice pro mladistvé smysl a měl by vycházet nejenom z míry delikventního chování, kterou známe, ale i z toho, co víme o tom, které programy přinášejí lepší výsledky.

10. Závěry a doporučení

10.1 Závěry

V současnosti je mládež v Evropě zatížena negativními stereotypy. Cílem této zprávy je demystifikovat některé z těchto stereotypů a přitom dosáhnout lepšího porozumění, jací jsou mladí lidé v jednotlivých částech Evropy a čím se zabývají. Vzhledem k tomu, že se jedná o především kriminologickou studii, zabývali jsme se zejména antisociálním a delikventním jednáním. Naším cílem však není přilévat olej do ohně evropské „morální paniky“ týkající se kriminality mládeže. Tato zpráva spíše demonstruje to, že trestná činnost mladých je jednoduše jen adolescentní fází, která je překonána na počátku dospělosti. V případě zjištění přetrvávajícího problematického chování jsme se pokusili analyzovat možné koreláty a navrhneme doporučení pro politiku a program. Na začátek shrňme naše zjištění.

Tento projekt vychází ze eelf-reportové studie antisociálního a delikventního jednání mladých lidí ve věku od 14 do 21 let ve třech evropských zemích: Anglii a Walesu, Nizozemí a ve Španělsku. Jako taková sestává ze sekundární analýzy dat získaných v rámci studie zahrnující 12 zemí koordinované nizozemským ministerstvem spravedlnosti v roce 1992. Metoda self-reportu zahrnuje dotazování mladých lidí, zda se zapojili do určitých druhů jednání včetně antisociálního a delikventního chování. Tato metoda se využívá od 40. let minulého století a celkově se ukazuje jako stále platnější a spolehlivější. Tři země vybrané pro tuto studii mají všechny národní výběry a představují různé evropské regiony. Údaje ze tří zemí byly posouzeny z hlediska srovnatelnosti a výsledky v této studii vycházejí pouze z těch položek, které byly skutečně srovnatelné nebo srovnatelné s uvedenými a vysvětlenými výhradami.

Mladí lidé v naší studii se liší co do počtu významných sociálních ukazatelů. Tyto je třeba zohlednit při interpretaci výsledků průzkumu. Rozdíly, kterých si všimneme, se týkají zejména vztahu sever - jih (tj. Anglie a Wales spolu s Nizozemím versus Španělsko). Úroveň prosperity je vyšší ve dvou severoevropských zemích než ve Španělsku: V Nizozemí a v Anglii a Walesu je nižší míra nezaměstnanosti a tyto země vykazují vyšší hrubý národní produkt. Přesto existuje ve Španělsku menší nerovnost příjmů a průměrná délka života je delší. Španělsko je rovněž rurálnější než další dvě země a slabší v komunikační penetraci – jak dokazuje distribuce novin, rozložení rádií a televizorů ve vlastnictví a pronikání telefonů. Rovněž se zdá, že rodiny ve Španělsku jsou tradičnější, je zde méně účasti žen na trhu práce a mladí lidé jsou méně nezávislí. Ačkoliv úroveň vzdělávání je podobná ve všech třech zemích, ukazatele vzdělání ve Španělsku nasvědčují obecně většímu podílu studujících mezi mládeží. Španělsko je homogennější s ohledem na etnické menšiny ve srovnání s Anglií a Walesem a Nizozemím.

S ohledem na obecná opatření proti delikventnímu chování s výjimkou míry užívání drog v Anglii a Walesu (zejména tvrdých drog) jsou míry trestné činnosti pro Anglii a Wales obecně nižší ve srovnání se dvěma dalšími zeměmi. Masová je kriminalita mládeže v oblasti majetkové trestné činnosti a trestných činů souvisejících s mládím, a nikoliv v oblasti násilné trestné činnosti. Užívání drog se obvykle týká užívání měkkých drog, kromě případu Anglie a Walesu.

Jedním z nejdůležitějších rozdílů v zapojení do kriminality, která je obecně časově a zeměpisně stabilní, je větší podíl mužů. Přesto naše údaje naznačují, že není důvod se domnívat, že vysvětlení delikventního jednání žen by se mělo výrazněji lišit od vysvětlení stejného chování mužů. Ačkoliv většina výzkumů příčin delikvence byla prováděna na výběru

mužů, naše studie ukazuje, že základní zjištění předpokladů kriminálního jednání – tedy těch, u kterých panuje obecná shoda – jsou pro obě pohlaví podobná.

Skutečnost, že základní koreláty kriminálního jednání jsou podobné pro muže i ženy, znamená, že některé podmínky, které vedly ke zvýšení trestné činnosti, platí pro obě pohlaví. Například zvýšená prosperita, dostatek zboží, které se dá jednoduše ukrást, snížený dohled na (polo)veřejných místech, vyšší mobilita mladých lidí a omezení neformální sociální kontroly přispívají ke zvýšení trestné činnosti mládeže (Cohen a Felson, 1998). Tyto podmínky jsou důležité podobně pro chlapce i dívky a významně pomáhají při vysvětlení, proč dochází i ke zvýšení kriminality dívek, ačkoliv tato zůstává na nižší úrovni, než je tomu u chlapců.

Avšak najít odpověď na otázku, proč existuje tento rozpor v úrovni kriminality mezi oběma pohlavími zejména s ohledem na vážnou a násilnou trestnou činnost, je složitější. Je možné, že rozdíly pohlaví ve vztahu k násilí a užívání drog mohou být ukazatelem pro obecnější rozdíly chování mezi pohlavími s ohledem na riskování. Některé z nich se vztahují k základním biologickým rozdílům pohlaví (Rutenfrans, 1990). Dále zůstávají významné sociální rozdíly mezi pohlavími s ohledem na míru neformální sociální kontroly, která je na ně uplatňována. V této studii jsme k těmto rozdílům rovněž přihlédli. Velké rozdíly s ohledem na kontrolu ze strany rodičů mezi pohlavími jsou zjevné ve Španělsku a v Nizozemí. V tomto ohledu je zajímavé poznamenat, že u španělských chlapců je kontrola slabší než u chlapců z obou dalších zemí. Klíčový rozdíl mezi pohlavími se týká rodičovské sociální kontroly a v určité míře sociální kontroly ze strany školy. Zdá se, že rodiče mají větší obavy o místa pobytu svých dcer než svých synů. Rodiče si rovněž přejí vykonávat přísnější kontrolu nad skupinou vrstevníků, se kterými se stýkají jejich dcery, přičemž tento postoj má daleko menší význam v případě, že se jedná o chlapce.

Rozdíly mezi pohlavími ve škole naznačují o něco lepší výkony dívek s ohledem na práci na získání maturity, na opakování tříd a oblibu školy. Tyto proměnné mají rovněž silný a významný vliv na míru zapojení do trestné činnosti, vliv, který se zdá být ještě silnější v případě dívek, než je tomu u chlapců.

Naše analýza problémového chování a trestných činů souvisejících s mládím ukazuje, že ačkoliv některé tyto druhy jednání se často považují za drobné trestné činy, velmi nízký věk jejich prvního spáchání musí politici zohlednit při vypracovávání preventivních programů. Jak bylo uvedeno výše, teorie sociální kontroly není jedinou teorií využívanou v této studii pro vysvětlení trestné činnosti mladistvých. Trestné činy související s mládím nejlépe vysvětluje teorie příležitosti. V tomto případě se zdá, že konzumace alkoholu patří k jedněm z nejzákladnějších faktorů v dopouštění se chování, které je předmětem analýzy, k dalším patří trávení volného času se skupinou přátel a, jak bylo uvedeno výše, také věk: u mladších dětí je pravděpodobnost zapojení do těchto činností nejvyšší.

Tato studie naznačuje, že násilné chování a výtržnictví se mírně liší co do druhu mezi třemi – poměrně odlišnými – evropskými zeměmi, které jsou předmětem této studie. Pokud jde o *rozsah* násilí, toto je problematické z důvodu potíží se srovnáním (zejména zajištění „jazykové ekvivalence“). Tato data udávají, že násilí mladistvých je méně časté v Anglii a Walesu a poměrně běžné ve Španělsku, pokud jde o souboje, avšak míra samotných útoků je ve všech zemích podobná. Údaje z Mezinárodní studie obětí trestných činů (ICVS) umísťují Nizozemí na špici „ligové tabulky“, za ním následují Španělsko a Anglie a Wales s poměrně nižšími hodnotami.

Pokud jde o dopouštění se trestné činnosti, existují mezi třemi zeměmi i další podobnosti. Například věk, kdy se děti poprvé začínají dopouštět násilí, vzorec zapojení (např. typy trestných činů), existence významné „rozdíly mezi pohlavími“ a vzorec rizikových faktorů, se kterými je násilí v korelaci, jsou ve všech třech zemích podobné.

Celková zjištění naznačují, že problém násilí mladých je ve všech zemích podobný. Jinými slovy, politiky a praxe v kterékoliv z těchto tří zemí musí čelit problému podobného rozsahu s vlivem na mladé lidi v přibližně stejném věku s poměrně podobnými korelátů a důsledky.

Nákup a prodej kradeného zboží, krádeže v obchodě a krádeže soukromého majetku/vloupání patří mezi trestné činy, které přiznává velký počet mladých za období jednoho roku. Obecně v Anglii a Walesu a v Nizozemí je míra participace ve většině majetkové trestné činnosti vyšší. Věk prvního spáchání majetkového trestného činu dodržuje vzorec odpovídající příležitostí k majetkové trestné činnosti, které mají mladí lidé v různém věku k dispozici. S tím, jak se rozšiřuje sféra činností mladistvých, rozšiřuje se i repertoár jejich majetkových trestných činů. Opět, stejně jako v případě trestných činů souvisejících s mládím, se zdá, že teorie příležitostí je relevantní pro vysvětlení zapojení do majetkové trestné činnosti mladých lidí.

Metodologické rozdíly způsobu provedení průzkumu a aspekty návrhu dotazníku omezují možnosti této studie provést hloubkové srovnání rozsahu a povahy konzumace alkoholu a drog mezi mladými lidmi v Anglii a Walesu, Nizozemí a ve Španělsku. Avšak navzdory těmto problémům jsme dospěli k zajímavým, i když jen předběžným zjištěním. Po zahrnutí do kontextu stávající literatury v dané oblasti je možné vyslovit jisté domněnky týkající se mladých lidí a jejich konzumace alkoholu a drog.

Ve třech posuzovaných zemích je konzumace alkoholu mnohem vyšší, než je tomu u nelegálních drog. Konopí je látkou s nejvyšší pravděpodobností užívání, zatímco další drogy jsou méně běžné. Obecně je pravděpodobnost užívání drog vyšší u mužů než u žen. Ve všech třech zemích začínají chlapci a dívky užívat drogy přibližně ve stejném věku (nedlouho před dovršením šestnáctého roku či nedlouho poté), ačkoliv existují náznaky, že ve věku 14 let je pravděpodobnost vyzkoušení drogy u dívek vyšší než u chlapců. V jednotlivých zemích existují evidentně podobné vzorce faktorů souvisejících s užíváním drog, konzumací alkoholu, životem doma a ve škole. Navzdory těmto zřejmým podobnostem existuje také určitý počet klíčových rozdílů těchto vzorců užívání drog v jednotlivých zemích. Za prvé, a v souladu se stávajícími důkazy, je užívání „psychedelických“ drog (jako je LSD a extáze) a amfetaminů mnohem rozšířenější v Anglii a Walesu, než je tomu v Nizozemí a ve Španělsku. Nejenom že jsou tyto drogy v Anglii a Walesu běžnější, ale mladí lidé je začínají užívat v mnohem nižším věku, než je tomu u dalších dvou zemí, a tento fenomén je ještě výraznější u dívek.

Je překvapivé, že užívání konopí je přibližně stejné ve všech třech posuzovaných zemích. To je zajímavé zejména s ohledem na hledisko „snížené poptávky“, protože v Nizozemí a ve Španělsku je pravděpodobnost postihu za užívání konopí minimální, zatímco v Anglii a Walesu dochází za stejné jednání k zatčení a policejnímu stíhání velkého počtu lidí. Je rovněž překvapující, že Anglie a Wales, které u užívání konopí uplatňují nejpřísnější postihy, mají také nejvyšší míru užívání dalších nezákonných drog. Bez podrobnějšího výzkumu vzorců prosazování práva je složité vysvětlit nesoulad mezi cíli politiky Anglie a Walesu a jejími výsledky ve srovnání s jejími dvěma evropskými protějšky. Může to však znamenat podporu pro nizozemské tvrzení, že dekriminalizace pomohla při stabilizaci úrovně užívání konopí (oddělením maloobchodu s konopím od „tvrdých“ drog) a zachovala jeho užívání na mnohem nižší úrovni, než by tomu bylo v opačném případě (van Kalmthout, A. M., 1989, Hornstink-Von Meyenfeldt, 1996).

Sociální reakce na antisociální a delikventní jednání – míra, v jaké mladí lidé připouštějí, že se dopustili delikventního jednání, které je později zjištěno policií či jinými dospělými – se v této studii výrazně liší, zejména s ohledem na nízkou míru zjištění ve Španělsku ve srovnání se dvěma dalšími zeměmi. Tyto nižší míry zjištění u Španělska se jen složitě vysvětlují s ohledem na míru dohledu rodičů a podíl počtu policistů v jednotlivých zemích a naznačují,

že dohled rodičů může být preventivním faktorem, nicméně že existují další aspekty sociální kontroly deviantního chování. To by si zasloužilo další výzkum.

Výsledky sociální reakce rovněž naznačují, že představitelé neformální sociální kontroly (rodiče, učitelé, řidiči autobusů, oběti, další dospělí) vykazují vyšší pravděpodobnost, že budou odhaliteli trestné činnosti, než je tomu u policie, samozřejmě v závislosti na typu spáchaného činu, jen ve velmi vzácných případech dokáže policie zjistit více trestných činů, než je tomu u zástupců neformální sociální kontroly.

Shrneme-li naše výsledky, slouží k vysvětlení profilu mladých v Evropě. S ohledem na sociální ukazatele vidíme zejména rozdíly v linii sever - jih. Většina mladých se podílí na určitém typu antisociálního nebo delikventního jednání v mladém věku. Mají spíše tendenci k rozmanitému než specializovanému chování, a obvykle z něj vyrostou, s výjimkou případu užívání drog. Koreláty jsou ve velké míře pro všechny země stejné a zahrnují jak koreláty chování související se sociálními vazbami, tak koreláty situační, které souvisejí s podmínkami, jež jsou pro spáchání trestného činu vhodné. Mladí jsou navíc jen vzácně přistiženi a pokud k tomu dojde, obvykle to není policie, ale spíše jiní dospělí.

10.2 Doporučení

Tato komparativní self-reportová studie osvětlila některé zajímavé vzorce. Na jejím základě však vyvstalo více otázek než odpovědí. Nyní se podíváme na řadu doporučení pro budoucí vývoj výzkumu a politiky.

10.2.1 Výzkum

Tento výzkumný projekt a větší, který mu předcházel, dokazují, že self-reportová metoda je vhodnou metodou pro výzkum trestné činnosti mladistvých. Komparativní self-reportové studie jsou ve skutečnosti ideálním postupem výzkumu trestné činnosti mladých v Evropě, kde kulturní a jazykové rozdíly, stejně jako rozdíly trestní justice, omezují srovnání politik či soudních statistik mezi jednotlivými zeměmi. Některé země, které se zapojily do původního projektu ISRD, nyní provádí self-reportové studie na národní úrovni pravidelně (např. Nizozemí, Spojené království). Dávalo by smysl začít uvažovat o vytvoření pravidelných průzkumů ISRD na evropské úrovni jako o alternativě pro sledování úrovně trestné činnosti mladistvých a za účelem umožnění sofistikovanější analýzy takového jednání způsobem podobným sledování evropských sociálních a hospodářských ukazatelů formou Eurobarometru.

Pokud by mělo dojít k opakování ISRD na evropské úrovni, bylo by třeba zohlednit vše, v čem jsme se poučili v rámci předchozího projektu. Za prvé, s ohledem na odlišnost dotazníku pro Anglii a Wales od obecného dotazníku, o které jsme se v této zprávě poměrně často zmiňovali, je důležité, aby evropský ISRD přihlížel ve všech fázích projektu k potřebám domácí i evropské politiky, zejména pak při vypracování dotazníku. Zájmy domácí politiky byly důvodem pro velkou část odlišností dotazníku pro Anglii a Wales. Vždy bude nutné hledat kompromis mezi tím, co si do dotazníku přejí zahrnout členské státy a co je srovnatelné na evropské úrovni. Takový kompromis předpokládá, že bude věnována pozornost jak zákonným definicím trestné činnosti – která se liší v závislosti na systému trestní justice jednotlivých členských států – tak definicím jednání, které jsou mezi různými zeměmi obecně lépe srovnatelné. Silně se přimlouváme za menší odlišnosti u budoucích komparativních průzkumů.

Ačkoliv je pravidlem, že průzkumy by měly být krátké, budoucí vydání by měla lépe odrážet odlišnost teoretických názorů. V tomto ohledu se zdá vhodným čtenější měření postojů (s ohledem na užití násilí, rasismus/xenofobie, rovnost pohlaví, důvěra v instituce, jako je

policie a školní učitelé), jakož i větší počet položek týkajících se vztahů s vrstevníky. Doporučit lze odstranění určitých položek, zejména několika bezvýznamných týkajících se škály majetkové trestné činnosti. Bylo by možné přidat několik dalších položek, jako je krátká škála, týkající se viktimizace (výzkum naznačuje, že mladí lidé jsou ve stejném rozsahu obětmi jako pachatelé delikventního jednání), položek souvisejících se šikanou a násilím ve škole, jakož i škály násilí v partnerském vztahu (nátlak a násilí, ke kterým dochází mezi dospívajícími páry). Pro ulehčení analýzy kariéry mladistvých pachatelů trestných činů by měl dotazník zahrnovat otázky časové posloupnosti trestných činů (kdy došlo ke spáchání jednotlivých trestných činů ve vztahu k ostatním). Za účelem porovnání výsledků s jinými průzkumy (zejména těmi, které jsou prováděny veřejnými zdravotními orgány) je třeba změnit formu a rozšířit počet otázek týkajících se konzumace alkoholu a drog.

Jakékoliv změny nástroje je třeba zohlednit při poučení z komparativní kriminologie vyplývající z tohoto projektu, převod nuancí, kulturní významy zdánlivě srovnatelného jednání, symbolické hodnoty spáchaných trestných činů, význam identického znění a souboru odpovědí a zejména podobné strategie výběru.

Kromě vytvoření evropského ISRD doporučujeme, aby Evropská unie vytvořila program výzkumu trestné činnosti mladých, který bude zahrnovat širokou škálu metod. Patřily by sem studie s využitím kvalitativních výzkumných metod pro podrobnější posouzení zkušeností mladých lidí a osvětlení mechanismů a procesů spíše než jen výsledků jejich jednání, porovnání s využitím inovačních metod, jako je analýza dat nemocnic souvisejících s hospitalizací nikoliv v důsledku nehod a dat trestní justice, zapojení mladých praktikantů do vypracování návrhů inovačních „demonstračních projektů“ a koordinované hodnocení těchto projektů prevence kriminality.

10.2.2 Politika

Celková zjištění naznačují, že problém trestné činnosti mladých je podobný ve všech zemích. Jinými slovy, politiky a postupy v těchto posuzovaných zemích musí čelit problému podobného rozsahu, s vlivem na mladé lidi přibližně ve stejném věku, s obecně podobnými korelátory a důsledky. Zdá se, že *evropská* politika mladých zahrnující pozornost věnovanou prevenci a řešení trestné činnosti mladistvých má šanci na úspěch.

Země se modernizují a zvyšují svou prosperitu, zvyšuje se mobilita mladých a omezuje neformální sociální kontrola. Pro dospělé je složitější monitorovat, co jejich děti dělají. Dohled rodičů, jak jsme viděli, je významným faktorem – vědět, s kým a kde je vaše dítě. Navíc, jak jsme viděli, neformální sociální kontrola vykazuje mnohem vyšší pravděpodobnost zjištění trestné činnosti mladých, než je tomu u policie. Je proto třeba podporovat rodinu, učitele a další zástupce neformální sociální kontroly a poskytovat jim podporu při snaze o dozor nad mládeží. Od druhé světové války proběhly v Evropě a ve Spojených státech amerických dalekosáhlé změny, které ztížily vzdělávací roli rodiny. Navíc ve většině evropských zemí rostoucí prosperita a vystavování atraktivního zboží představuje mnohé příležitosti pro delikventní činnost. Současně, zejména v našich větších městech, dochází k větší koncentraci chudých, nezaměstnaných, na sociálních dávkách závislých a marginalizovaných rodin. Všechny tyto faktory velmi ztěžují přiměřený dozor a kontrolu dětí a dospívajících. Je třeba zajistit rozvoj jeslí, školek a předškolních a po-školních programů. Současně by se školy měly zlepšit, aby nabízely pozitivní zkušenost. Děti, které uspějí ve své školní kariéře, vykazují nižší pravděpodobnost rozvoje delikventního životního stylu.

Naše výsledky ukazují, že mládež se poprvé zapojuje do delikventního a antisociálního jednání ve věku 11, 12 a 13 let. Prevenční strategie mládeže by tedy měly být zaměřeny na tyto věkové skupiny. Rozšiřující programy mohou být následně zaměřeny na starší mládež.

Zdá se, že největší šance na úspěch má koordinovaná strategie prevence založená na věkovém vývoji. Mnoho těchto programů může probíhat v kontextu školy. Druhou stranou mince je ukončení zapojování do delikventního jednání. Nejenom že se můžeme snažit o zabránění zahájení delikventního chování, ale můžeme přijmout i opatření pro podporu jeho časnějšího zanechání. Podpora zanechání souvisí s tím, že mladým umožníme vést spokojený život dospělých: zapojíme je do pracovního světa a ulehčíme trvalý vztah s partnery. Mladí lidé musí být schopni soutěže v neustále přitvrzujícím souboji na trhu práce: veškeré úsilí o pomoc v tomto snažení je třeba hodnotit i v kontextu schopnosti posílit zanechání delikventního, antisociálního či rizikového chování.

Většina trestné činnosti mladistvých představuje adolescentní fenomén, který se s věkem vytrácí. Podíl na rizikovém, antisociálním a delikventním chování je mezi mladými lidmi do určité míry „normální“, zejména pak mezi mladými muži. Většina mladých z tohoto chování vyroste. U většiny mládeže by se tedy měly preventivní strategie zaměřovat na minimalizaci škod: efektivní vytváření struktury chování a situací, aby se omezil dopad potenciálně nebezpečného jednání. Například zlepšení dopravy mezi místem bydliště a místy pro trávení volného času mladých by mohlo mít vliv na omezení míry řízení bez řidičského oprávnění či pojištění, větší nabídka nealkoholických nápojů v hospodách by mohla snížit motivaci pro pití alkoholu, školení sociálních dovedností a asertivity by mohla vést k omezení útoků mezi osobami. Strategie zásahu u pachatelů méně závažných trestných činů by měla být založena na odklonu z tradičního projednávání v systému trestního soudnictví nad mládeží.

Užívání drog je velkou výjimkou s ohledem na vysledované vzorce delikventního jednání a věku. Zdá se, že existuje dost shodných podrobností vzorců užívání drog ve všech třech zemích, které by odůvodňovaly společný přístup. Je však nepravděpodobné, že by mezinárodní protidrogová politika umožnila v krátkodobém výhledu vytvoření společné politiky. Studie naznačuje, že přísněji kontrolovaná studie užívání drog v zemích celé Evropy by umožnila vytvoření jasnějšího obrazu vztahu mezi protidrogovými politikami a mírou užívání drog. Kvalitativní průzkum v jednotlivých zemích posuzující prostředí a kontext užívání drog a způsob jejich užívání by posloužil k vytvoření základní představy. Tento výzkum uvádí, že existuje potřeba prolomit vazbu mezi měkkými a tvrdými drogami – ať již prostřednictvím distribučních cest či zákonných procesů, které neoznačují užívání všech drog stejně, a tím podporují nerozlišené užívání všech druhů látek. Je smysluplnější považovat užívání drog spíše za zdravotní problém než problém trestní justice. V tomto ohledu se mohou evropské země mnoho naučit mezi sebou navzájem.

Na závěr lze konstatovat, že náš výzkum naznačuje, že mezi třemi studovanými zeměmi existuje dostatečný počet srovnatelných podobných rysů, takže se zdá, že pokud bychom je považovali za zástupce všech evropských zemí, vytvoření evropského výzkumu a politického programu prevence trestné činnosti mladých a zásahů proti pachatelům trestné činnosti mezi mládeží je životaschopné. Tento program by měl vycházet z bohatého empirického kriminologického výzkumu, který v Evropě existuje, s respektem k národním odlišnostem a prioritám systémů trestní justice a se společnými cíli dosažení integrace mladých v Evropě.

Reference

- Adler, F. (1975): *Sister in Crime*. New York, McGraw-Hill.
- Athens, L. (1997): *Violent Criminal Acts and Actors Revisited*. Chicago: University of Illinois Press.
- Austin, R.L. (1993): Recent trends in Official Male and Female Crime Rates: the Convergence Controversy. *Journal of Criminal Justice*, 21: 466-477.
- Barberet, R.- Rechea-Alberola, C. – Montanes-Rodríguez, J. (1994): „Self-Reported Juvenile Delinquency in Spain.“ In Junger-Tas, Terlow and Klein (Eds.): *Delinquent Behaviour Among Young People in the Western World*. Amsterdam: Kugler.
- Block, C.R. – C.v.d.Werff (1991): *Initiation and Continuation of a Criminal Career*. The Hague: Ministry of Justice, WODC, Publication NO.105.
- Bowling, B.- Graham, J. - Ross, A. (1994): „Self-reported Offending Among Young People in England and Wales.“ In Junger-Tas, Terlow and Klein (Eds.): *Delinquent Behaviour Among Young People in the Western World*. Amsterdam: Kugler.
- Bowling, B. (1999): *Violent Racism, Victimisation, Policing and Social Context (revised edition)*. Oxford: Oxford University Press.
- Box, S.(1981): *Deviance, Reality and Society*. London: Cassell.
- Cain, M. (1990): „Towards Transgression: New Directions in Feminist Criminology.“ *International Journal of the Sociology of Law*, 18: 1-18.
- Calatayud Pérez, E.- Muñoz Oya, J.R. – Ramos Ariza, M.C. (1995): *Legislación Básica Sobre Menores en Infractores*. Granada: Editorial Comares.
- Cea d’Ancona, María Angeles (1992): *La Justicia de Menores en España*. Madrid: CIS/Siglo XXI.
- Chesney-Lind, M. (1989): „Girls Crime and Women’s Place: Towards a Feminist Model of Female Delinquency.“ *Crime and Delinquency*, 35.
- Clarke, R.V. (1983): „Situational Crime Prevention: Its Theoretical Basis and Practical Scope.“ In Tonry and Morris (Eds.): *Crime and Justice: An Annual Review of Research*. Chicago: University of Chicago Press.
- Clarke, R. V. (1992): *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies*. Albany, NY: Harrow nad Heston.
- Cloward, R. and Ohlin, L. (1961): *Delinquency and Opportunity*. London: Routledge.
- Cohen, S. (1972): *Folk Devils and Moral Panics: the Creation of the Mods and Rockers*. London: MacGibbon and Kee.
- Cohen, L.E. – Felson, M. (1979): „Social Change and Crime Rate Trends: a Routine Activity Approach.“ *American Sociological Review*, 44: 588-608.
- Commission of the European Communities (2001): *European Commission White Paper: A New Impetus for European Youth*. Brussels: Commission of the European Communities. Document No. COM (2001) 681 final, also available at: http://www.europa.eu.int/comm/youth/whitepaper/index_en.html
- Council of Europe (1999): *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics*. Strasbourg: Council of Europe, Doc. PC-S-ST(99)8 DEF. Also available at: http://www.europeansourcebook.org/esb/index_en.html
- de la Cuesta, J.L. (1988): „The Present Spanish Drug Criminal Policy.“ In Albrecht, H. and Kalmthout (Eds.): *Drug Policies in Western Europe*. Freiburg: Max Planck-Institut.
- De Zwart, W. et al. (1994): *Smoking, Drinking, Drug Use and Gambling Among Pupils Aged 10 years and Older*. Utrecht: Netherlands Institute on Alcohol and Drugs.

- Delegacion del Gobierno para el Plan Nacional sobre Drogas, Madrid 1996*. Cited in ISDD (1997) *op cit*.
- Dorn, N. (1996): „The EU, Home Affairs and 1996: Intergovernmental Convergence or Confederal Diversity.“ In Dorn, Jepsen and Savona (Eds.): *European Drug Policies and Enforcement*. London: Macmillan.
- Ediciones El País (1997): *Anuario 1997*. Madrid: Ediciones El País.
- EMCDDA (2002): *The Prosecution of Drug Users in Europe: Varying Pathways to Similar Objectives*. Lisbon: EMCDDA.
- Farrington, D.P. (1986): „Stepping Stones to Adult Criminal Careers“ In Olweus, D et al. (Eds): *Development of Anti-social and Prosocial Behaviour*. New York: Academic Press.
- Felson, M. (1998): *Crime and Everyday Life*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Gelsthorpe, Loraine – Fenwick, Mark (1997): „Comparative Juvenile Justice: England and Wales“. In Winterdyk, John (Ed.): *Juvenile Justice Systems: International Perspectives*. Toronto, Canada: Canadian Scholars' Press.
- Graham, J. – Bowling, B. (1995): *Young People and Crime*. Home Office Research Study No. 145. London: Home Office.
- Greenberg, D. (1985): „Age, Crime and Social Explanation“. *American Journal of Sociology*, 91: 1-21.
- Hindelang, M.J., Hirschi, T. and Weis, J.G. (1981): *Measuring Delinquency*. Beverly Hills, California, Sage.
- Hirschi, T. (1969): *Causes of Delinquency*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Hirschi, T. – Gottfredson (1983): „Age and the Explanation of Crime.“ *American Journal of Sociology*, 89: 52-84.
- Horstink-Von Meyenfeldt, L. (1996): „The Netherlands: Tightening Up of the Cafes Policy.“ In Dorn, Jepsen and Savona (Eds.): *European Drug Policies and Enforcement*. London: Macmillan.
- Institute for the Study of Drug Dependence (ISDD) (1997): *Drug Misuse in Britain 1996*. London: ISDD.
- Jar Couselo, Gonzalo (1995): *Modelo Policial Español y Policías Autónomas*. Madrid: Dykinson.
- Junger-Tas, J. (1992): „Criminaliteit en Leeftijd.“ *Justitiële Verkenningen*, 3: 66-90.
- Junger-Tas, J. (1996): „Youth and Violence in Europe“. *Studies on Crime and Crime Prevention*, 5.
- Junger-Tas, J. (1997): „Juvenile Delinquency and Juvenile Justice in the Netherlands“. In Winterdyke, John (Ed.): *Juvenile Justice Systems: International Perspectives*. Toronto, Canada: Canadian Scholars' Press.
- Junger-Tas, J. (1998): „Causal Factors: Social Control Theory“. In Junger-Tas – Block (Eds.): *Juvenile Delinquency in the Netherlands*. Amsterdam: Kugler.
- Junger-Tas, J. – Marshall, I. (1999): „The Self-Report Methodology in Crime Research: Strengths and Weaknesses.“ In *Crime and Justice: An Annual Review of Research*.
- Junger-Tas, J. - Terlouw, G. – Klein, M. (1994): *Delinquent Behaviour Among Young People in the Western World*. Amsterdam: Kugler.
- Junger-Tas, J. – van Kesteren, J.N. (1999): *Bullying and Delinquency in a Dutch School Population*. Leiden: Meijers Institute/Kugler Publications.
- Kangaspunta, K. (1995): *Crime and Criminal Justice in Europe and North America*. Helsinki, Finland: HEUNI.
- Klein, M.W. (1989): *Cross-National Research in Self-Reported Crime and Delinquency*. Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic Press.
- Korf, D. et al. (1996): *Antennae: trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij lange Amsterdammers*. Amsterdam: De. Jellinke.

- Mehlbye, Jill and Walgrave, Lode (1998): *Confronting Youth in Europe: Juvenile Crime and Juvenile Justice*. Denmark: AKF.
- Mott – Mirrlees-Black, C. (1995): *Self-reported drug misuse in England and Wales: Findings from the 1992 British Crime Survey*. Research and Planning Unit Paper 89. London: Home Office.
- Niphuis-Nell, M.: *De emancipatie van meisjes en Jonge vrouwen*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Pearson, G. (1983): *Hooligan: A History of Respectable Fears*. London: Macmillan.
- Peas, K. – Hukkila, K. (1990): *Criminal Justice systems in Europe and North America*. Helsinki, Finland: HUENI.
- Ramsay, M. – Percy, A. (1996): *Drug Misuse Declared: Results of the 1994 British Crime Survey*. London: Home Office.
- Ramsay, M. – Spiller, J. (1997): *Drug Misuse Declared in 1996: Latest Results from the British Crime Survey*. London: Home Office.
- Riley, D. – Shaw, M. (1985): *Parental Supervision and Juvenile Delinquency*. London: Home Office Research and Planning Unit.
- Rodríguez, José A. (1999): „La Criminalidad Juvenil Durante 1998.“ *Observatorio de la Seguridad Pública. No 1*, March.
- Rutenfrans, C.J.C. (1990): *Criminaliteit en Sexe*. Nimegen, Catholic University.
- Rutter, M. – Giller, H. (1983): *Juvenile Delinquency: Trends and Perspectives*. Harmondsworth, Penguin Books.
- Sampson, R.J. – Laub, J.H. (1990): „Crime and Deviance over the Life Course: the Salience of Adult Social Bonds“. *American Sociological Review*, 55.
- Sandwijk, J. et al. (1995): *Licit and Illicit Drug Use in Amsterdam II*. Amsterdam: Institute of Social Geography, Amsterdam.
- Sellin, T. (1938): *Culture Conflict and Crime*. New York: Social Science Research Council.
- Simon, R.J. (1975): *The Contemporary Women and Crime*. Washington D.C.: National Institute of Mental Health.
- Smart, C. (1979): „The New Female Criminal: Reality or Myth?“ *British Journal of Criminology*, 19: 50-59.
- Smith, J. – Hogan, B. (1996): *Criminal Law*. London: Butterworths.
- Steffensmeier, D. – Streifel, C. (1992): „Time-Series Analysis of the Female percentage of Arrests for Property Crimes, 1960-1985: A Test of Alternative Explanation.“ *Justice Quarterly*, 9: 77-103.
- Staffensmeier, D. (1993): „National Trends in Female Arrests, 1960-1990: Assessment and Recommendations for Research.“ *Journal of Quantitative Criminology*, 2.
- Sutherland, E.H. – Cressey, D.R. (1968): *Criminology*. New York: Lippencott.
- Terlouw, G.J. – Bruinsma, G. (1994): „Self-reported Delinquency in The Netherlands.“ In Junger-Tas, J., Terlouw, G.J., Klein, Malcolm W. (Eds.): *Delinquent Behavior among Young People in the Western World*. Amsterdam: Kugler Publications.
- Tesser, P. – Veenman, J. (1997): *Rapportage Minderheden 1997*. Rijswijk: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Tutt, N. (Ed.) (1976): *Violence*. Department of Health and Social Security. London. HMSO.
- Van Dijk, J.J.M.- Mayhew, P.- Killias, M. (1990): *Experiences of Crime across the World*. Boston, Mass & Deventer, The Netherlands: Kluwer Law and Taxation Publ.
- Van Dijk, J.J.M – Mayhew, P. (1992): *Criminal Victimization in the Industrialised world; Key Findings from the 1989 and 1992 International Crime Surveys*. The Hague. Ministry of Justice.
- Van Kalmthout, A.M. 1989): „Characteristics of Drug Policy in the Netherlands.“ In Albrecht, H.- Kalmthout (Eds.): *Drug Policies in Western Europe*. Freiburg: Max Planck-Institut.

- Veenman, J. (1998): *Rotterdam in kleur- de Toekomst van een multi- etnische Stadssamenleving*. Gemeente Rotterdam.
- Vetere, E. – Newman, G (1977): International Crime Statistics: an Overview from a Comparative Perspective. *Abstracts in Criminology and Penology*, 17.
- Wagstaff, A. – Maynard, A. (1988): *Economic Aspects of the Illicit Drug Market and Drug Enforcement Policies in the United Kingdom*. Home Office Research Study No. 95. London: Home Office.
- Weis, J.G. (1986): Methodological Issues in Criminal Career Research. In Blumstein, A. et al. (Eds.): *Criminal Careers and 'Career Criminals'*. Washington D.C.: National Press.
- Weisheit, R. – Mahan, S. (1988): *Women, Crime and Criminal Justice*. Cincinnati: Andersen Publishing Company.
- Wikstrom, P.H. (1990): „Age and Crime in a Stockholm Cohort“. *Journal of Quantitative Criminology*, 6: 61-84.

Příloha 1. Doplnující tabulky

Kapitola 3.

Tabulka A1. Rozdělení věku, pohlaví a SES podle výběru země

		Anglie a Wales N = 1223	Nizozemí N = 914	Španělsko N = 2100
VĚK	14	11,7	11,8	11,9
	15	15,2	10,6	12,9
	16	14,4	12,7	12,6
	17	12,3	13,1	12,5
	18	10,8	11,6	14,5
	19	11,4	12,6	11,0
	20	11,4	15,8	13,2
	21	12,8	11,8	11,4
POHLAVÍ	Mužské	53,1	48,6	51,0
	Ženské	46,9	51,4	49,0
SOCIÁLNÍ A EKONOMICKÝ STATUS	Nízký	33,4	31,2	35,4
	Průměrný	36,8	29,9	32,8
	Vysoký	29,9	38,9	31,8

Tabulka A2. Vzdělání u těch, kdo školu opustili

	N = 545	N = 151	N = 509
Základní škola	-	-	16,5
Střední škola	80,2	66,2	64,4
Odborná škola	16,9	29,1	17,3
Vyšší vzdělání	2,9	4,0	1,4
Neví	-	0,7	0,4

Tabulka A3. Zaměstnání otce – v %

	Anglie a Wales N = 1223	Nizozemí N = 914	Španělsko N = 2100
Otec zaměstnaný	95,0	87,5	81,5
Otec nezaměstnaný	4,5	3,5	5,0
Jiné (důchod, zemřel)	0,5	2,5	11,5

Tabulka A4. Etnický původ respondentů – v %

	N = 1223	N = 914	N = 2100
Běloch/Místní	88,5	81	98
Karibský region	4	5,5	-
Pákistán/Bangladéš	4,5	-	-
Asie	1	-	-
Maroko	-	3,5	-
Turecko	-	5	-
Romského původu	-	-	1
Jiný	2	5	1

Tabulka A5. Zdroj příjmu respondentů

	N = 871	N = 2069
Rodiče	37	79,5
Zaměstnání	18	16,5
Stipendium	12	0,5
Kombinace	29	0,5
Bohatství	2,5	1
Jiné	1,5	2

*Pro Anglii a Wales nejsou informace k dispozici.

Tabulka A6. Prevalence frekvence majetkové trestné činnosti ve třech zemích za celý život a za poslední rok - v %

	Anglie a Wales N = 1223		Nizozemí N = 914		Španělsko N = 2100	
	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok	Za celý život	Za poslední rok
Krádež z prodejního automatu	3,6	1,4	5,6	0,8	3,2	0,6
Krádež v obchodě	19,9	3,2	36,8	4,34	23,7	6,2
Krádež ve škole	5,3	0,9	24,3	8,1	15,7	2,0
Krádež doma	3,8	0,7	13,3	3,7	9,2	3,2
Krádež v práci*	2,7	0,7	9,3	3,8	3,4	1,3
Krádež kola	6,3	4,7	12,5	5,0	2,7	0,4
Krádež auta	2,1	0,6	0,2	0,0	0,4	0,1
Krádež z auta	3,3	0,7	1,8	0,3	1,9	0,6
Kapesní krádeže	1,1	0,2	0,7	0,0	0,1	0,0
Krádež peněženky	0,6	0,2	0,5	0,1	1,2	0,1
Vloupání do domu	3,9	1,6	6,9	1,3	22,8	6,4
Jiná krádež	2,8	0,7	9,8	3,0	5,0	1,0
Koupě či prodej kradeného zboží	20,1	2,8	24,8	12,3	14,3	6,3
<i>Všechny majetkové trestné činy</i>	35,8	12,0	60,5	28,0	50,1	19,7
Nošení zbraně	19,5	6	27	15	17	8,5
Výhrůžky se zbraní	1,7	0,4	1,0	0,1	1,4	0,4
Rvačky	17,2	5,7	19,1	10,0	30,6	16,0
Útok na nečlena rodiny	5,8	1,8	6,7	2,2	5,9	2,5
Útok na člena rodiny	1,5	0,3	0,9	0,0	1,9	0,5
Způsobení zranění zbraní	6,1	1,5	3,0	0,7	3,6	1,1
<i>Veškeré násilné trestné činy (kromě nošení zbraně)</i>	19,5	7,9	23,5	10,9	33,9	17,2
Graffiti	19,9	4,0	13,0	3,4	24,0	9,0
Žhárství	9,3	3,3	41,8	12,0	50,2	15,1
Vandalismus	4,4	0,9	5,5	0,9	3,8	0,8
<i>Násilí proti objektům</i>	26,6	6,4	45,3	13,5	55,2	20,4
Jízda načerno	26,4	9,4	52,2	21,2	45,4	20,5
Řízení bez oprávnění nebo pojištění	17,1	8,2	40,2	20,2	40,7	20,4
<i>Dopravní trestné činy</i>	34,7	16,0	66,1	35,0	58,4	34,8
Užívání měkkých drog	27,4	17,9	21,2	14,6	24,1	17,2
Užívání tvrdých drog	19,9	10,2	1,8	0,9	5,0	3,1
<i>Užívání drog</i>	29,5	20,8	21,3	14,7	24,5	17,7
Prodej měkkých drog	3	1,5	2	0,5	1,5	1
Prodej tvrdých drog	1,5	0,5	0,5	-	0,5	0,5

* Krádeže v zaměstnání se týkají těch, kdo již pracují (na straně jedné): toto číslo je vyšší v Nizozemí než v ostatních dvou zemích.

Tabulka A7. Prevalence v závislosti na věku, pohlaví a SES za poslední rok – v %

		Majetkové trestné činy	Násilí	Násilí proti objektům	Dopravní trestné činy	Užívání drog	Všechny trestné činy
Anglie a Wales	14-15	11,9	9,4	10,9	13,7	7,9	30,1
	16-17	15,0	11,3	7,4	18,1	24,2	41,1
	18-19	11,4	5,1	3,3	17,3	23,5	38,2
	20-21	9,5	5,1	3,0	15,2	28,7	40,9
VĚK*	Muž	16,0	10,5	7,1	20,4	23,2	43,6
	Žena	8,5	5,7	5,7	12,2	18,6	32,0
POHLAVÍ*	Nízký	12,5	9,7	7,3	18,0	19,8	38,6
	Průměrný	11,8	7,8	5,9	14,5	21,1	37,0
	Vysoký	11,7	6,1	6,1	15,7	21,3	36,7
Nizozemí	14-15	25,4	13,7	21,5	40,5	3,4	56,6
	16-17	33,1	11,9	19,5	44,5	15,3	64,8
	18-19	28,5	10,4	7,2	37,1	16,7	57,9
	20-21	25,0	8,3	6,7	19,8	21,4	48,4
VĚK*	Muž	37,8	17,6	18,2	41,4	17,3	67,6
	Žena	18,7	4,7	8,9	28,9	12,1	46,6
POHLAVÍ*	Nízký	31,8	11,1	8,6*	33,9	15,4	57,5
	Průměrný	30,6	11,6	17,5	35,4	16,8	58,2
	Vysoký	22,6	10,6	13,5	35,8	12,9	55,0
Španělsko	14-15	21,3	19,0	31,0	37,5	6,0	57,5
	16-17	22,7	18,6	25,8	43,8	15,2	62,9
	18-19	19,1	19,6	16,6	33,1	22,1	58,1
	20-21	15,5	11,6	8,3	24,8	27,7	53,2
VĚK*	Muž	23,3	24,2	22,4	39,3	21,1	65,6
	Žena	15,9	10,0	18,4	30,2	14,2	50,0
POHLAVÍ*	Nízký	19,6	16,7	21,0	35,2*	19,5	58,6*
	Průměrný	21,3	17,5	21,2	39,3	16,2	61,0
	Vysoký	18,0	17,5	19,5	30,4	16,3	54,0

*Významný rozdíl (test chí sq., $p < 0,05$)

Tabulka A8. Průměrný věk zahájení všech trestných činů

	Anglie a Wales N = 1223	Nizozemí N = 914	Španělsko N = 2100
Krádež z prodejního automatu	13,9	12,9	13,8
Krádež v obchodě	12,4	11,5	13,3
Krádež ve škole	13,2	13,2	12,3
Krádež doma	12,9	11,1	12,9
Krádež v práci	17,2	16,8	17,2
Krádež kola	13,9	15,7	14,0
Krádež auta	16,3	16,5	14,7
Krádež z auta	15,3	14,5	14,6
Kapesní krádeže	14,1	15,5	12,3
Krádež peněženky	14,8	15,8	14,0
Vloupání do domu	13,0	13,7	13,3
Jiná krádež	13,9	12,7	13,2
Nošení zbraně	14,4	14,2	14,4
Výhrůžky se zbraní	15,0	15,8	14,0
Rvačky	14,9	14,8	14,6
Útok na nečlena rodiny	14,3	14,7	13,5
Útok na člena rodiny	14,4	13,8	11,5
Způsobení zranění zbraní	14,2	14,3	13,9
Graffiti	13,1	12,9	13,3
Žhářství	13,9	12,7	13,0
Vandalismus	12,8	11,2	13,4
Jízda načerno	13,2	14,2	14,4
Řízení bez oprávnění nebo pojištění	16,5	15,2	14,9
Užívání měkkých drog	15,8	16,3	15,7
Užívání tvrdých drog	15,8	18,1	16,8
Prodej měkkých drog	16,0	16,5	16,6
Prodej tvrdých drog	16,3	17,7	16,4

Tabulka A9. Míra prevalence podle zemí a pohlaví za celý život

	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
	N = 574	N = 649	N = 444	N = 470	N = 1072	N = 1028
Majetkové trestné činy	42,2	30,2	71,2	50,4	57,0	43,0
Násilí	27,0	12,8	35,6	12,1	45,9	21,4
Násilí proti předmětům	27,4	25,9	61,3	30,2	65,6	44,5
Dopravní trestné činy	40,6	29,4	73,6	58,9	66,3	50,2
Užívání drog	31,4	27,9	24,3	18,5	28,5	20,2

Tabulka A10. Průměrný věk zahájení delikvence podle pohlaví

	Anglie a Wales		Nizozemí		Španělsko	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
	N = 574	N = 649	N = 444	N = 470	N = 1072	N = 1028
Majetkové trestné činy	12,5	13,1	11,6	11,6	12,4	12,7
Násilí	14,6	14,0	13,8*	14,7	13,9*	14,3
Násilí proti předmětům	13,7	14,0	13,5*	14,9	14,0*	14,7
Dopravní trestné činy	13,1	13,1	12,2	12,7	12,8	12,6
Užívání drog	15,3*	15,8	16,2	16,4	15,6*	16,0

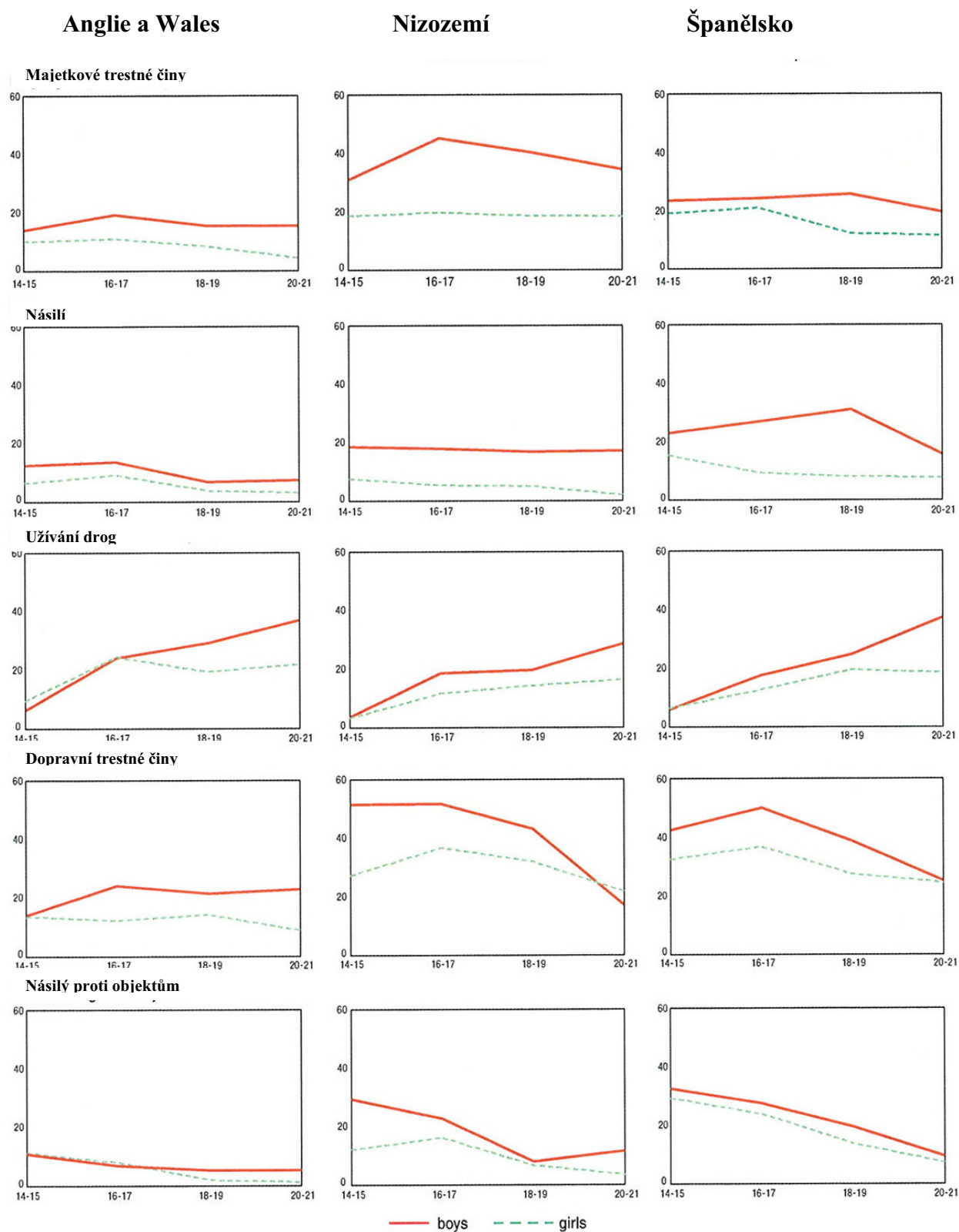
Tabulka A11. Prevalence delikvence ve vztahu k rodičům, sociální kontrole ze strany rodičů podle věku a pohlaví za poslední rok

Věk	Chlapci				Dívky			
	14/15	16/17	18/19	20/21	14/15	16/17	18/19	20/21
Vycházejí s otcem d.f. = 6, p ** =	0,06				0,12			
Dobře	51	60	54	51	39	45	34	30
Většinou dobře	57	66	69	61	43	54	53	43
Ne moc dobře	67	69	77	79	59	52	63	55
Vycházejí s matkou d.f. = 6, p ** =	>0,30				>0,30			
Dobře	49	61	55	52	38	44	40	32
Většinou dobře	67	68	72	66	49	60	46	45
Ne moc dobře	68	76	77	77	68	66	65	52
Výlety s rodinou d.f. = 6, p ** =	>0,30				>0,30			
Často	54	60	52	55	42	45	40	38
Průměrně	48	60	55	63	33	46	46	32
Ne moc často	63	69	73	60	51	58	47	46
Rodiče vědí, kde jste d.f. = 4, p ** =	>0,30				>0,30			
Ne	71	73	76	70	78	62	57	61
Ano	53	61	58	56	41	49	43	35
Rodiče vědí, s kým jste d.f. = 4, p ** =	>0,30				>0,30			
Ne	80	75	78	73	76	66	58	53
Ano	62	62	60	57	48	49	43	38

*Zaokrouhleno na celá čísla

**Pravděpodobnost vlivu interakce je vypočtena s pomocí hierarchických logických lineárních modelů.

Obrázek A1. Kategorie delikvence podle věku a pohlaví pro tři země

Tabulka 7. Poměry pachatelů násilí (prevalence za 12 měsíců), kteří uvedli, že se dopustili i jiných trestných činů, podle země a pohlaví

	Poměry odpovědí uvádějících spáchání násilného trestného činu v loňském roce					
	Muži			Ženy		
	Ano		Výz.	Ano		Výz.
	N	%		N	%	
Záškoláctví Anglie a Wales	43	71,7	**	19	51,4	*
Nizozemí	30	38,5	*	7	31,8	
Španělsko	74	28,6	**	30	29,1	*
Útěky Anglie a Wales	6	10		10	27	**
Nizozemí	4	5,1	*	0	0	
Španělsko	11	4,2	**	3	2,9	
Jízda načerno Anglie a Wales	18	30,8	**	8	21,6	**
Nizozemí	32	41	**	9	40,9	*
Španělsko	89	34,4	**	36	35	**
Rízení bez oprávnění či pojištění Anglie a Wales	17	32,1	**	7	18,9	**
Nizozemí	36	46,2	**	7	31,8	**
Španělsko	100	38,8	**	37	35,9	**
Graffiti Anglie a Wales	7	14,9	**	10	35,7	**
Nizozemí	10	13	**	0	0	
Španělsko	46	17,8	**	32	31,1	**
Vandalismus Anglie a Wales	10	58,8	*	9	81,8	**
Nizozemí	25	32,1	**	7	31,8	**
Španělsko	85	38,5	**	36	48	**
Žhářství Anglie a Wales	7	12,3	**	0	0	
Nizozemí	3	3,8		1	4,5	*
Španělsko	7	2,7	**	4	3,9	**
Krádež z tel. automatu atd. Anglie a Wales	3	5,5	**	4	11,4	**
Nizozemí	5	6,4	**	0	0	
Španělsko	5	1,9	*	2	1,9	

Tabulka 7 (pokračování)

	Poměry odpovědí uvádějících spáchání násilného trestného činu v loňském roce					
	Muži			Ženy		
	Ano		Výz.	Ano		Výz.
	N	%		N	%	
Krádeže v obchodech Anglie a Wales	9	20,9	**	5	18,5	**
Nizozemí	7	9		2	9,1	
Španělsko	42	16,3	**	12	11,7	*
Krádeže ve škole Anglie a Wales	3	5,4	*	0	0	
Nizozemí	19	24,7	**	3	13,6	
Španělsko	15	5,8	**	7	6,8	**
Krádeže doma Anglie a Wales	2	3,6		3	8,8	**
Nizozemí	2	2,6		2	9,1	
Španělsko	14	5,4		11	10,7	**
Krádeže v práci Anglie a Wales	4	7	**	0	0	
Nizozemí	7	9		1	4,5	
Španělsko	10	3,9	*	0	0	
Krádež kola, mopedu či motocyklu Anglie a Wales	12	21,4	**	7	18,9	**
Nizozemí	16	20,5	**	0	0	
Španělsko	5	1,9	**	0	0	
Krádež auta Anglie a Wales	1	1,8		1	2,7	
Nizozemí	0	0		0	0	
Španělsko	2	0,8		0	0	
Krádež z auta Anglie a Wales	4	7,3	**	2	5,7	**
Nizozemí	2	2,6		0	0	
Španělsko	7	2,7	**	2	1,9	*
Kapesní krádež Anglie a Wales	1	1,7		0	0	
Nizozemí	0	0		0	0	
Španělsko	0	0		0	0	
Krádež peněženky/kabelky atd. Anglie a Wales	1	1,7		1	2,9	*
Nizozemí	1	1,3		0	0	
Španělsko	0	0		0	0	

Tabulka 7 (pokračování)

	Poměry odpovědí uvádějících spáchání násilného trestného činu v loňském roce					
	Muži			Ženy		
	Ano		Výz.	Ano		Výz.
	N	%		N	%	
Jiná krádež Anglie a Wales	4	7,4	**	1	2,9	*
Nizozemí	7	9		2	9,5	*
Španělsko	8	3,1	*	3	2,9	*
Koupě a prodej kradeného zboží Anglie a Wales	5	8,3	*	4	10,8	**
Nizozemí	28	35,9	**	6	27,3	**
Španělsko	41	15,8	**	11	10,7	**
Nošení zbraně Anglie a Wales	20	37	**	3	9,4	
Nizozemí	36	46,2	**	5	22,7	**
Španělsko	74	28,6	**	13	12,6	**
Užívání tvrdých drog Anglie a Wales	19	63,3	**	10	40	
Nizozemí	4	66,7		1	100	
Španělsko	20	71,4		0	0	
Užívání měkkých drog Anglie a Wales	21	35	**	15	40,5	**
Nizozemí	24	30,8	**	5	22,7	
Španělsko	80	30,9	**	30	29,1	**
Prodej tvrdých drog Anglie a Wales	2	3,3		0	0	
Nizozemí	0	0		0	0	
Španělsko	2	0,8		0	0	
Prodej měkkých drog Anglie a Wales	6	10	**	0	0	
Nizozemí	1	1,3		1	4,5	*
Španělsko	5	1,9		1	1	

Poznámky: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, bez hvězdičky = nevýznamné, všechna procenta vycházejí pouze z platných případů.

**Výsledky logistické regresní analýzy.
Pouze muži.**

ANGLIE a WALES

Tabulka 8. Koreláty násilné trestné činnosti: konečný model (Anglie a Wales, pouze muži)

Proměnná	β		Procento pravděpodobnosti	R
Záškoláctví	2,58	***	4,88	0,21
Nošení zbraně za poslední rok	2,05	***	7,75	0,23
Špatný stav domu	0,90	*	2,45	0,10
Expresivní trestný čin za poslední rok	2,03	***	7,59	0,24
Poznámka: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, **** p < 0,0001 355 případů v modelu				

NIZOZEMÍ

Tabulka 9. Koreláty násilné trestné činnosti: konečný model (Nizozemí, pouze muži)

Proměnná	β		Procento pravděpodobnosti	R
Útěk	1,65	*	5,23	0,07
Konzumace alkoholu za poslední rok	0,92	*	2,52	0,10
Nošení zbraně za poslední rok	0,74	*	2,09	0,11
Expresivní trestný čin za poslední rok	1,15	**	3,17	0,18
Poznámka: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, **** p < 0,0001 429 případů v modelu				

ŠPANĚLSKO

Tabulka 10. Koreláty násilné trestné činnosti: konečný model (Španělsko, pouze muži)

Proměnná	β		Procento pravděpodobnosti	R
Záškoláctví	0,46	*	1,59	0,06
Konzumace alkoholu za poslední rok	0,43	*	1,54	0,04
Nošení zbraně za poslední rok	1,08	****	2,95	0,16
Nejnižší pásmo SES	0,50	*	1,64	0,06
Expresivní trestný čin za poslední rok	1,14	****	3,14	0,20
Poznámka: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, **** p < 0,0001 1052 případů v modelu				

Modely násilí, pouze ženy

ANGLIE a WALES

Tabulka 11. Koreláty násilné trestné činnosti: konečný model (Anglie a Wales, pouze ženy)

Proměnná	β		Procento pravděpodobnosti	R
Útěk	1,64	**	5,13	0,22
Expresivní trestný čin za poslední rok	2,5	****	12,2	0,30
Poznámka: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, **** p < 0,0001 437 případů v modelu				

NIZOZEMÍ

Tabulka 12. Koreláty násilné trestné činnosti: konečný model (Nizozemí, pouze ženy)

Proměnná	β		Procento pravděpodobnosti	R
Nošení zbraně za poslední rok	1,84	**	6,33	0,21
Expresivní trestný čin za poslední rok	1,56	**	4,78	0,21
Poznámka: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, **** p < 0,0001 441 případů v modelu				

ŠPANĚLSKO

Tabulka 13. Koreláty násilné trestné činnosti: konečný model (Španělsko, pouze ženy)

Proměnná	β		Procento pravděpodobnosti	R
Konzumace alkoholu za poslední rok	0,91	**	2,48	0,09
Nošení zbraně za poslední rok	1,33	***	3,80	0,12
Expresivní trestný čin za poslední rok	1,47	****	4,37	0,25
Poznámka: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, **** p < 0,0001 1007 případů v modelu				

Tabulka 10. Koreláty užívání tvrdých drog za poslední rok

	Poměry odpovědí uvádějících užívání tvrdých drog v loňském roce					
	Muži			Ženy		
	Ano		Výz.	Ano		Výz.
	N	%		N	%	
Záškoláctví Anglie a Wales	41	19,8	**	42	18,9	**
Nizozemí	3	2,6		2	1,7	
Španělsko	16	7,2		7	3,5	**
Útěky Anglie a Wales	6	20,0		18	31,0	**
Nizozemí	0	0		0	0	
Španělsko	3	15		0	0	
Slabý dozor rodičů Anglie a Wales	14	38,9		14	50,0	
Nizozemí	5	71,4		1	50,0	
Španělsko	27	61,4		9	75,0	
Má dívku/chlapce Anglie a Wales	29	14,9		28	9,9	
Nizozemí	2	1,3		0	0	
Španělsko	21	6,9	*	8	2,1	
Konzumace alkoholu v posledním roce Anglie a Wales	63	12,9	**	60	10,8	**
Nizozemí	6	1,8		2	0,6	
Španělsko	44	5,1		13	1,7	
Nošení zbraně v posledním roce Anglie a Wales	12	24,5	**	5	21,7	
Nizozemí	5	4,4	**	1	4,5	
Španělsko	20	13,7	**	3	8,3	**
Žádné organizované volnočasové činnosti Anglie a Wales	0	0		0	0	
Nizozemí	5	2,5		0	0	
Španělsko	37	6,4	**	12	1,5	
Špatný stav domu Anglie a Wales	15	12,8		12	7,9	
Nizozemí	5	6,7	**	1	1,2	
Španělsko	18	6,1		5	1,8	
Otec bez zaměstnání Anglie a Wales	1	2,9		2	8,7	
Nizozemí	0	0		0	0	
Španělsko	15	7,7	*	1	0,4	
Z nejnižšího pásma SES Anglie a Wales	16	9,2		10	5,4	*
Nizozemí	4	8,7	**	0	0	
Španělsko	10	6,0		1	0,7	

Poznámky: * p < 0,05, ** p < 0,01, bez hvězdičky = nevýznamné. Statistický význam v tomto případě posuzuje, zda existuje souvislost mezi nezávislou proměnnou (například záškoláctví) a závislou proměnnou - užívání tvrdých drog.

Tabulka 11. Koreláty užívání konopí za poslední rok

	Poměry odpovědí uvádějících užívání konopí v loňském roce					
	Muži			Ženy		
	Ano		Výz.	Ano		Výz.
	N	%		N	%	
Záškoláctví Anglie a Wales	64	30,9	**	64	28,8	**
Nizozemí	32	27,4	**	28	23,5	**
Španělsko	64	28,7	**	47	23,7	**
Útěky Anglie a Wales	10	33,3		29	50,0	**
Nizozemí	3	42,9		3	75,0	**
Španělsko	10	50,0	**	9	45,0	**
Slabý dozor rodičů Anglie a Wales	22	33,8		19	37,3	**
Nizozemí	32	30,8	**	12	25,0	**
Španělsko	101	31,9	**	51	28,2	**
Má dívku/chlapce Anglie a Wales	56	28,9	**	55	19,4	
Nizozemí	25	16,8		24	9,6	
Španělsko	83	27,4	**	76	20,1	**
Konzumace alkoholu v posledním roce Anglie a Wales	111	22,8	**	102	18,4	**
Nizozemí	75	22,8	**	56	15,9	**
Španělsko	204	23,8	**	128	16,5	**
Nošení zbraně v posledním roce Anglie a Wales	15	30,6		9	39,1	**
Nizozemí	27	23,9	*	5	22,7	
Španělsko	53	36,3	**	13	36,1	**
Žádné organizované volnočasové činnosti Anglie a Wales	1	33,3		0	0	
Nizozemí	36	18,2		27	11,7	
Španělsko	132	22,7	*	116	14,6	
Špatný stav domu Anglie a Wales	27	23,1		22	14,5	
Nizozemí	16	21,3		11	12,9	
Španělsko	70	23,7		41	14,4	
Otec bez zaměstnání Anglie a Wales	1	2,9		3	13,0	
Nizozemí	9	15,3		2	3,4	
Španělsko	61	31,1	**	29	15,9	
Z nejnižšího pásma SES Anglie a Wales	20	11,5	**	22	11,9	
Nizozemí	9	19,6		7	10,6	
Španělsko	42	25,3		16	11,8	

Poznámky: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, bez hvězdičky = nevýznamné. Statistický význam v tomto případě posuzuje, zda existuje souvislost mezi nezávislou proměnnou (například záškoláctví) a závislou proměnnou - užívání konopí.

**Self-reportové studie delikvence mládeže
v Anglii a Walesu, v Nizozemí a ve Španělsku**

Autoři: Rosemary Barberete
Benjamin Bowling
Josine Junger-Tas
Cristina Rechea-Alberola
John van Kesteren
Andrew Zurawan
Překlad: Marvel s.r.o.
Odborný dohled: PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.
Technická redakce: Lucie Černá
Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, 150 21 Praha 5
Určeno: Pro odbornou veřejnost
Tiskárna: Vydavatelství KUFR s.r.o.
Naskové 3, Praha 5
Dáno do tisku: srpen 2010
Vydání: první
Náklad: 100 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-095-3